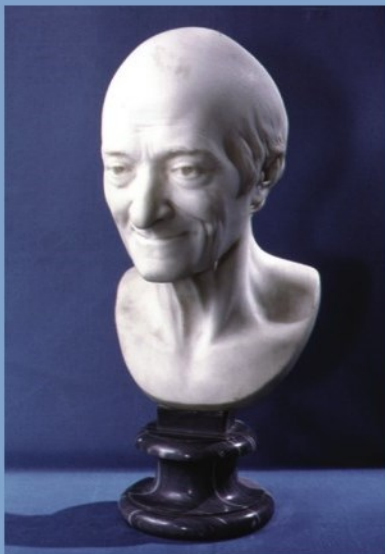

GEORGETA CORNIȚĂ

comunicare și semnificare

atributele mimice în paradigma fizionomiei

**Editura Universității de Nord
2006**

GEORGETA CORNIȚĂ

COMUNICARE ȘI SEMNIFICARE
ATRIBUTELE MIMICE ÎN PARADIGMA FIZIONOMIEI

GEORGETA CORNIȚĂ

COMUNICARE ȘI SEMNIFICARE
ATRIBUTELE MIMICE ÎN PARADIGMA
FIZIONOMIEI

(Lingvistica trăsăturilor stabile, Lingvistica expresiei active)

Editura Universității de Nord
Baia Mare, 2006

Carte apăruta sub egida Ministerului Educației și Cercetării

Coperta: Claudiu Fărcaș

Imagine: *Voltaire – bust de Houdon*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CORNIȚĂ, GEORGETA

**Comunicare și semnificare: atributele mimicii în
paradigma fizionomiei /** Georgeta Corniță– Baia Mare: Editura
Universității de Nord, 2006

p.: cm

Bibliogr.

Index

ISBN (10) 973 8133 79-3; (13) 978 973 8133 79-3

81

© Georgeta Corniță

Mulțumim, de asemenea, studenților: Alexandru Ciceu, Leopold Filcz, Iancu Jianu, Paul Leș,
Linda Robaș ș.a., de la specializarea Arte Plastice-Pictură, din cadrul Facultății de Litere a
Universității de Nord din Baia Mare, care au creat desenele elocvente, din care s-a făcut selecția
pentru a ilustra prezenta lucrare.

I. INTRODUCERE

„Vorbim” cu ajutorul cuvintelor, „vorbim” cu ajutorul ochilor, al mâinilor, „vorbim” cu ajutorul întregului trup, dar și cu ajutorul obiectelor de care ne înconjurăm. Înțelegem ce ni se spune prin cuvinte, dacă știm limba, percepem sensuri și decodificăm mesaje din mișcările corpului, ale feței, ale privirii, din flexiunile vocii, dacă suntem suficient de atenți și dacă stăpânim regulile¹.

Ce se întâmplă însă atunci când vrem să povestim ceva, să descriem pe cineva și, mai ales, să surprindem în cuvinte comportamentul său comunicațional? Cum ne vom convinge și cum îi vom convinge pe alții că am înțeles ceea ce ni s-a comunicat prin complexul sistem al mijloacelor de care dispune individul-comunicator, atunci când suntem puși în situația să facem acest lucru? Cât reținem și cât de corect putem reda ceea ce s-a comunicat? Ce mijloc ne va fi la îndemână în acest caz și cum vom ști să-l folosim? Sunt doar câteva din întrebările la care vom căuta un răspuns în această introducere la o paradigmă a structurilor lingvistice referitoare la mimică².

Cartea de față reprezintă o continuare a lucrării *Studiul mimicii. Perspective interdisciplinare*, publicată în 2005, în cadrul proiectului de cercetare privind *Lingvistica nonverbalului*, proiect finanțat de Ministerul Educației și Cercetării. Intenția echipei de cercetare este de a elabora *Dicționarul multilingv al mimicii*, o încercare de apropiere culturală între comunicatori din diverse țări.

Lucrarea *Atributele mimice în paradigma fizionomiei* completează informația și propune reperele pentru demersul lexicografic, fără însă a limita posibilitățile ulterioare ale membrilor echipei de a îmbunătăți strategia de lucru.

Cele două părți ale prezentei cărți sunt dedicate: prima, detalierei unor aspecte teoretice legate de funcționarea codului mimic, cu accent pe capacitatea de a diversifica exploatarea sa în comunicarea umană, în speță cu accent pe zona traductibilă a nonverbalului în verbal; a doua, dedicată prezentării paradigmatică a rezultatelor unei asemenea traduceri pentru limba română.

Aici, atributele mimice glisează din planul nonverbal în cel verbal, subsumându-se unei adevărate lingvistici a trăsăturilor fizionomiei: o lingvistică a *trăsăturilor stabile*³ (dimensiune, formă, culoare, aspect) și o lingvistică a *expresiei active*⁴.

Demersul nostru pornește de la faptul că în contexte comunicaționale adecvate, limbajul mimic își dezvăluie semnificația în cel puțin două moduri: ca *momente comunicaționale*, percepute de ambii comunicatori și posibil de tradus fie prin sintagme, fie prin alte tipuri de enunțuri verbale, sau ca *micromomente*⁵, percepute de comunicatorul abil și decodificate, contextual, printr-o traducere verbală parțială, de tip constatativ. Cea mai mare parte din conținutul *micromomentelor* se înregistrează iconic, fără traducere ulterioară, reglând spontan schimbul de replici și atitudinea interlocutorilor. Desigur că nu ne vom referi la acestea, intenția noastră fiind de a înregistra, în primul rând, momentele traducibile, astfel încât să determinăm, într-un demers paradigmatic, posibilitățile pe care le au vorbitorii unei limbi de a selecta din paradigma limbii respective *unitățile* care le oferă accesul la înțelegere.

Termenul de *atribut mimic* este folosit cu o dublă semnificație: în sens larg, ca însușire atribuită fizionomiei din punct de vedere corporal sau psihic pentru a marca personalitatea umană în întreaga sa complexitate și în sens restrâns, dar cu același efect, ca determinant de natură lingvistică⁶ al termenului mimic, intrând astfel în componența sintagmelor incluse de noi fie în *sintaxa obiectivă*⁷, fie în *sintaxa afectivă*⁸ din cadrul *structurilor semantice aplicate*⁹. Prin extensie, am inclus și o discuție asupra „sintaxei dinamice”¹⁰ reprezentate de structura verb + termen mimic, + voce sau + privire, de verbe reflexiv-eventive¹¹ sau momentane¹², cu termen mimic prezent sau subînțeles. Intenția este de a înregistra efectele de sens¹³, urmărind pe nivelurile consacrate¹⁴ termenii mimici, însoțiți de determinanți (ex. cap + *aureolat*) sau sugerați în cadrul construcțiilor verbale specifice (*s-a posomorât*). Distribuția paradigmatică s-a făcut logic, prin configurarea unor câmpuri cât mai unitare, cu contexte verbale specificate¹⁵. Structurile semantice aplicate propuse în lucrarea *Studiul mimicii. Perspective interdisciplinare* au reprezentat punctul de pornire, pe materialul oferit de aceasta aplicându-se numeroase selecții, în scopul de a determina un fond lingvistic real, reprezentativ și cu posibilități certe de rulare.

În construcția paradigmei, un alt termen de care ne-am folosit este acela de *laitmotiv* sau *stereotip expresiv*¹⁶, preluat din antropologia artistică. În cazul de față, *laitmotivul mimic* depășește abordarea relativ statică a reprezentărilor din artele plastice. Deși este recunoscut ca o constantă, transpunerea laitmotivului

expresiv în codul verbal devine un adevărat exercițiu de creație, datorat în mare măsură felului particular în care interlocutorul stăpânește cuvântul ca unitate polisemică dar și a modului în care exploatează contextul. Nu numai fixarea *leitmotivului* sau a *stereotipului expresiv* în cuvinte devine o problemă de construcție verbală, dar însuși cuvântul, o dată introdus în circuitul comunicațional, devine susceptibil de schimbări spectaculoase în planul relației cu referentul, pentru interlocutori diferiți, dar și pentru același comunicator în momente diferite. Sesizăm aici diferențele ce apar între o percepție primară, în care semnul și referentul se regăsesc în același moment comunicațional conștientizat, și nivelurile ulterioare de simbolizare, când distanța prin metaforizare îndepărtează semnul de referent, dar nu eliminându-l, ci integrându-l într-un spațiu de semnificare mai larg. În felul acesta, câmpurile semantice devin adevărate documente care dovedesc capacitatea de încărcare simbolică a cuvântului aflat în slujba expresivității mimice. Se creează, de fapt, o lingvistică a mimicii, în varianta recunoscută de *metalimbaj mimic*, așa cum se poate crea o lingvistică a nonverbalului, în general.

Demersul nostru va fi susținut, iconic, de emoticoane reprezentative utilizate în comunicarea pe Internet și de desene și crochiuri realizate de studenții de la Arte plastice, ca expresie a legăturii intrinseci dintre limbajul plastic și celelalte limbaje, fie ele analogice și/sau digitale.

NOTE

¹ În comunicarea umană informația transmisă este fie de tip analogic (unitățile nu sunt distincte în sine, ci doar prin interpretare; sunt legate de contextul de comunicare și tind să fie indiciale – vezi mimica), fie de tip digital (unități care pot fi distinse unele de altele; produc texte de sine stătătoare care pot fi izolate de emițător; pot trata abstracțiuni, absențe sau generalizări; sunt iconice sau simbolice – vezi limbajul verbal. **CF**) Ambele configurează cele două planuri în care se dezvoltă comunicarea: *cel al conținutului și cel al relației*. Planul relației influențează planul conținutului și invers. Planul conținutului se configurează datorită informației digitale transmise la nivel neuronal, în timp ce planul relației se datorează cu precădere informației analogice. Corelate cu cele două planuri, în comunicarea umană funcționează trei categorii de limbaj: **limbajul verbal*, **limbajul paraverbal*, și **limbajul trupului*. Primul, de natură simbolică, alcătuit din

graiul articulat și înțelesurile transmise cu ajutorul cuvintelor unei limbi, transportă informații în planul conținutului. Cel de-al doilea, de natură indicială, se datorează semnalelor și stimulilor care sunt transmiși prin componentele suprasegmentale ale vocii. Ultimul, limbajul trupului, de natură indicială, este alcătuit din întregul ansamblu de stimuli și semnale transmise prin postură, fizionomie, mimică, gestică, privire și distanță și, împreună cu tonul vocii, transmite, în planul relației, „informații despre informații”. (Vezi și Daniel Bounoux, 2000, *Introducere în științele comunicării*, Iași, Polirom, Umberto Eco, 2003, *O teorie a semioticii*, Meridiane; Ștefan Prutianu, 2000, *Manual de comunicare și negociere în afaceri*.

I. Comunicarea, Polirom. Este de reținut și ideea înaintată de Roland Barthes [1964] în „Éléments de sémiologie. Recherches sémiologiques”, *Communication*, 4, Paris, Seuil. El susține că sarcina semiologului este de a ridica discursul „mut” sau confuz la nivelul explicitării logice proprii numai logosului. Acest logocentrism postulează că, pe măsură ce omul este mai cultivat, se folosește tot mai mult de limbaj, „interpretant universal” și semnificant prin excelență.)

² Includem aici *mimica feței*, *mimica vocii* sau *paralimbajul* și *contactul vizual*, ca mișcări expresive datorate modificărilor feței (modificările figurii nefiind decât aspectul local al unor manifestări corporale generale). Avem în vedere, fără să detaliem, și clasificarea oferită de antropologi: *mimica de imitație*, *mimica de transpunere* și *mimica metaforică* sau *simbolică*. *Mimica de imitație* cuprinde acel domeniu vast al fenomenelor expresive care reprezintă imitația expresiilor emoționale spontane, ale figurii sau corpului, alcătuite din fenomene motorii sau secretorii, precum și transpunerea acestora în domeniul sentimentelor și ideilor. Regulile comportamentului în societate impun anumite expresii convenționale care sunt imitații, mai mult sau mai puțin reușite, ale unor expresii spontane. Surâsul politetii, expresia atenției, mimica veselă sau tristă de susținere, de exemplu, sunt expresii frecvent întâlnite în relațiile obișnuite, făcând parte din obligațiile elementare ale politetii. *Mimica de transpunere* folosește reacțiile motorii ale simțurilor la o excitație directă. Mișcările buzelor și ale limbii, legate de senzațiile gustative (dulce, amar, acru), sunt transpuse în domeniul proceselor afective care poartă metaforic acest nume și, împreună cu mișcările narinelor, legate de senzațiile olfactive, plăcute sau neplăcute, produc o gamă expresivă cu o mare extensiune și cu mari posibilități de nuanțare (vezi *privire acră*, *zâmbet amar*, *privire dulce*; vezi și *sinestezia*). *Mimica* mai cuprinde apoi ansamblul bogat de

semne motorii, metaforice sau simbolice, mai mult sau mai puțin schematice, utilizate ca limbaj în sânul colectivității. *Mimica metaforică* este alcătuită din simboluri, cu ajutorul cărora pot fi exprimate, într-un mod foarte nuanțat, sentimentele și ideile abstracte (vezi *inteligenta, prostia, uimirea, atenția*). Ea utilizează mișcările feței, ale capului sau corpului și, în special, mișcările membrelor superioare. De cele mai multe ori aceste mișcări sunt combinate, cu predominanța unora sau altora. Distincția dintre o mimică afectivă, ținând de mișcările feței și o mimică reprezentativă alcătuită din gesturi, are o valoare relativă. Mișcările feței sunt mai puțin apte de a exprima abstracțiunile și mai bogate în expresii afective, în timp ce gesturile exprimă mai ușor reprezentările și ideile. Simbolurile pot interfera cu imitațiile și transpunerile. Sunt recunoscute, de asemenea, fenomenele mimice accesorii. Aici sunt cuprinse *mimica atitudinilor, mersului și scrisului*, ca și *mimica vocală*. În esență, originea schemelor mimice este imitația vizuală a unui limbaj colectiv, a cărui vechime se confundă cu aceea a umanității. (Apud Gheorghe Ghițescu, 1965; *Anatomie artistică. Vol.III. Morfologia artistică. Expresia*, Editura Meridiane, pp. 174-177.)

³ *Caractere antropologice*. Caracteristicile de bază ale fizionomiei, considerate fie calități biologice, fie trăsături stabile sau morfologice, fie prezență corporală a figurii sau aspect local al construcției corporale.

⁴ *Expresia fizionomiei* trimite la ansamblul trăsăturilor morfologice înțelese ca semne ale însușirilor psihice. În acest sens, se vorbește despre o expresie a figurii: *veselă, tristă, răutăcioasă, inteligentă* etc. Mișcările expresive ale figurii se regăsesc și sub numele de expresie activă a figurii, expresie facială, expresia figurii, formă particulară de expresie a figurii sau expresie de ordin afectiv sau ideativ.

⁵ *Expresiile faciale micromomentane* sunt reacții afective de durată extrem de mică, inobservabile de cele mai multe ori chiar de emițători. (Haggard și Isaac, 1966).

⁶ Vezi *atribut*: 1. însușire esențială a unui obiect, unui fenomen etc.; semn distinctiv, simbol. 2. parte secundară de propoziție care determină un substantiv sau un substitut al acestuia [...] **DN**

⁷ Corespunde Sintaxei „I” din Modelul hexadic propus de Petru Ioan în lucrarea *Educație și creație în perspectiva unei logici „situaționale”*, București, EDP, 1995, ca perspectivă asupra sensurilor și înțelesurilor obiective (sau logice), sau interpretării lui Du Marsais, ca primă semnificație a cuvântului (C. Ch. Du Marsais, 1981, *Despre tropi*,

București, Editura Univers, p. 45). În cazul nostru, sintaxa „obiectivă” corespunde Sintaxei „I” atâta timp cât nu implică nuanțări conotative, putând trimite la o serie de atribute în sine.

⁸ Sintaxa „afectivă” ia în considerare faptul că „traducerea” sensului mimic este, în cea mai mare parte, de natură subiectivă, cu transfer semantic frecvent, construcția metaforică distribuindu-se dinspre catacreză spre metafora plasticizantă de mare efect. Corespunde Sintaxei „C” din Modelul hexadic al lui Petru Ioan, ca analitică a ilocuțiunilor, a sensurilor subiective, figurate, precum și a enunțurilor performative. Sensul subiectiv al enunțării vizează trăirea afectivă, pe care aceasta o produce ca probă a înțelegerii sensului propriu exprimat. Vezi și Adriana-Gertruda Romedea, 1999, *Actele de discurs. O perspectivă semiotică*, Iași, Editura „Ștefan Lupașcu”, pp. 71-81.

⁹ Vezi Georgeta Corniță, 2005, *Studiul mimicii. Perspective interdisciplinare*, Cluj-Napoca, Risoprint.

¹⁰ Sintaxa „dinamică” trimite, în cazul de față, la construcțiile în care verbul devine nucleul de sens, el fixând singur sau împreună cu determinanții săi variante ale expresiei active (vezi a *se posomorî* și fața i *s-a luminat de bucurie*). În contrast cu sintaxa „dinamică”, am folosit și termenul de sintaxă „descriptivă”, de tip nominal, unde trimiterea se face la substantiv cu determinanții săi (vezi *față blândă*).

¹¹ Vezi a *se întuneca*, a *se albi*, a *se îngălbeni* (la față). Apud Mioara Avram, 1997, *Gramatica pentru toți*, ed. a II-a revăzută și adăugită, București, Humanitas, p. 196.

¹² Vezi a *luci*, a *străluci*. *Ibidem*, p. 197.

¹³ Vezi A:J: Greimas, I, 1970; II, 1983, *Du sens*, Paris, Larousse. Efectul de sens este înregistrat în cazul prezentei lucrări sub forma unui prim nivel, constatativ, când este vorba de trăsăturile stabile (cu trimitere la dimensiune, formă, culoare și, parțial, la aspect), sau interpretativ, într-o intenție de sistematizare, cu trimitere la mișcările expresive universale sau/și la derivatele lor: *furia*, *dezgustul*, *teama*, *bucuria*, *supărarea*, *satisfacția*, *surprinderea* etc. Vezi și Semantica „I” și Semantica „C” din Modelul hexadic al lui Petru Ioan, *op. cit.*, prima orientată spre sensul în sine, a doua, ca analiză a comunicării prin prisma performanțelor de limbaj, a evaluărilor și a ilocuțiunilor.

¹⁴ Nivelul superior: *frunte*, *sprâncene*; nivelul mijlociu: *ochi*, *obraji*; nivelul inferior: *nas*, *gură*, *buze*, *bărbie*.

¹⁵ *Contextul-bază* în care este inclusă, de regulă, una dintre sintagmele câmpului aparține limbajului curent sau uzual și este construit prin exploatarea experienței lingvistice comune. Acesta oferă deschideri și pentru alte posibilități de combinare. Subliniem că, deși am determinat mai multe câmpuri pentru fiecare subsecvență, nu am urmărit întotdeauna sinonimia perfectă a expresiilor, ci capacitatea atributelor de a se combina cu termenul mimic, sugerând, pe cât posibil, *variante de sens*.

¹⁶ *Laitmotivul* reprezintă forma individuală a unei expresii de ordin afectiv sau ideativ (*bucurie, tristețe, anxietate, dezgust, dispreț*) care apare ca o constantă în raport cu restul modalităților expresive. Această constantă poate fi recunoscută și ca o nuanță particulară a expresiilor deosebite, reprezentând în ultimă analiză rezultatul tendinței de sistematizare individuală a mișcărilor expresive. (Apud W. Hellpach, 1942, *Deutsche Physiognomik*, Berlin, W. Gruyter&Co. Verlag, citat în Gh. Ghițescu, *Antropologia...*, pp. 28-32.)

MULȚUMIRI

Autoarea mulțumește colegilor săi de la Universitatea de Nord din Baia Mare: prof. univ. dr. Victor Iancu, prof. univ. dr. Ana Olos, prof. univ. dr. Adrian Istrate, prof. univ. dr. Constantin Corniță, conf. univ. dr. Dana Puiu, lector univ. dr. Rodica Țurcanu, lector univ. dr. Georgeta Ilieș, lector univ. dr. Delia Suiogan, lector univ. dr. Mihaela Munteanu, asist. univ. drd. Nicoleta Feier, asist. univ. drd. Mircea Fărcaș, asist. univ. mast. Ramona Demarcsek, prof. asoc. drd. Petronela Mureșan, prof. drd. Maria Hadnagy și studenta Alina Rusu, care formează echipa de cercetare și care i-au susținut demersul cu competență și prietenie.

Mulțumirile sale se îndreaptă, de asemenea, spre colegii de la Arte plastice: lector univ. dr. Nicolae Suciu, asist. univ. drd. Laura Ghinea și lector univ. drd. Adrian Chira, dar și către studenții Alexandru Ciceu, Leopold Filcz, Iancu Jianu, Paul Leș, Linda Robaș ș.a., care au creat desenele elocvente, din care s-a făcut, deocamdată, o primă selecție pentru a ilustra prezenta lucrare.

Și, desigur, merită toată gratitudinea redactorul de carte, cerc. dr. dr. Oana Ștefana Mitrea de la Universitatea din Klagenfurt – Austria și prof. mast. Claudiu Fărcaș, care au sprijinit tehnic editarea prezentei cărți.

II. ATRIBUTELE MIMICE ÎN PARADIGMA FIZIONOMIEI

1. Considerații generale

Cercetarea de față pornește de la un aparent paradox: cu toate că limbajul articulat pare să domine comunicarea, fiind perceput ca instrumentul fundamental de transmitere a informațiilor, în realitate, cuvintele reprezintă doar între 7 și 10% din totalul mijloacelor utilizate, în timp ce limbajele prezentaționale, de tip paraverbal și kinezic, acoperă mai mult de 90% ☹.

☺ André Moreau stabilea următoarea distribuție: limbajul verbal: 10%; vocal¹: 20%; mimic: 30%; gestică: 40% (citată în Ștefan Prutianu, 2004, *Antrenamentul abilităților de comunicare*, Polirom, p. 40).

Se pare că acest lucru se datorează evoluției firești în ontogeneză a funcției de comunicare. Din această perspectivă, o primă funcție a limbajelor, indiferent de tipul lor, rămâne aceea de a exprima trăirile interioare ☹.

☺ Este vorba de așa-numita funcție expresivă sau emotivă (vezi Roman Jakobson, 1963, *Éssais de linguistique générale*, Paris, Minuit) legată de emitere, îndeplinită *cu precădere* de limbajul trupului și de voce. În timp ce cuvintele transmit idei, noțiuni și concepte, tonul vocii și limbajul trupului transmit atitudini, emoții și sentimente, determinând registrul afectiv și emoțional. Relația poate fi pozitivă (*acceptare, aprobare, simpatie, prietenie, supunere, admirație*), neutră (*indiferență*)

sau negativă (*respingere, dezaprobare, disconfort, dominantă, dușmănie, dispreț*). Dintre mijloacele nonverbale de comunicare, gestica și mimica sunt cele mai bogat reprezentate. Cercetătorii au determinat peste 5000 de mișcări ale mâinii, verbalizabile (R. L. Birdwhistell, citat în Daniela Roventă-Frumușani, 1999, *Semiotică, societate, cultură*, Institutul European) și peste 7000 de expresii faciale (Timothy Wren, 1997, *Seducția*, București, Editura Știință și Tehnică, citat în Ștefan Prutianu, *Manual...*, p. 48). Din combinația mișcărilor expresive au rezultat categorii complexe care trimit la sentimentele derivate de tipul: *gelozie, ură, rușine, culpabilitate* etc. (Michel Josien, 1994, *Analyse Transactionnelle*, Paris, Les Éditions d'Organisation, citat de Ștefan Prutianu, *Manual...*, p. 119).

Comunicarea propriu-zisă începe o dată cu momentul intrării în relație cu „celălalt”, când, alături de funcția emotivă sau expresivă, apare funcția de semnalizare sau impresivă. Aceasta, prin utilizarea diferitelor tipuri de limbaje, asigură transmiterea unui mesaj cu scopul de a impresiona interlocutorul și de a-i induce un comportament specific.

Al treilea nivel este reprezentat de funcția descriptivă sau referențială, care este în exclusivitate o funcție a limbajului articulat.☺ Ea marchează posibilitatea de a vorbi despre lumea reală, dar și despre o lume imaginară. Datorită acestei funcții, folosind cuvintele, omul poate vorbi despre fapte care s-au întâmplat, care se întâmplă sau care se vor întâmpla, dar și despre altele care nici nu s-au întâmplat și nici nu se vor întâmpla vreodată.

☺ În momentul în care individul utilizează cuvântul pentru a comunica, funcția expresivă și funcția impresivă vor acționa fie pentru a susține, fie pentru a contrazice funcția descriptivă a cuvintelor. De cele mai multe ori, cuvintele facilitează înțelegerea, atunci când verbalizarea se produce ca efect direct al unei situații de comunicare nonverbală cu impact emoțional neașteptat sau nu foarte bine definit. Alteori, cuvintele

distorsionează sau ascund înțelesul real, prin caracterul simbolic și prin capacitatea lor polisemică.

În ciuda acestei disproporții dintre utilizarea codurilor prezentaționale și reprezentăționale, s-a constatat totuși că orice formă de comunicare umană *își construiește semnificația² ca proces mnemotehnic, în care verbalizarea deține cel mai important rol*. Includem aici atât utilizarea codului verbal în construcția propriu-zisă a mesajului care este transmis prin canalul corespunzător și care este prelucrat „la rece”, cât și re-construcția mesajelor mixte sau nonverbale prin traduceri dintr-un cod în altul, în procesul de receptare (decodificare, interpretare și înțelegere) a acestora, a căror prelucrare aluneacă în zona mai puțin „rece” a întâlnirii dintre conștient și subconștient^④.

☺ După Bougnoux, chiar dacă indicele este considerat semnul-liant, adică „ceea ce se arată, se exprimă sau acționează sub forma unei prezențe reale”, fără a reprezenta lucrul sau fenomenul, dar ca manifestare a acestora în mod direct, real, majoritatea mesajelor combină diverse straturi semiotice (indici, iconuri, simboluri), astfel încât sensul care rezultă este el însuși de natură polifonică („orchestral”, după Bateson, fondatorul Școlii de la Palo Alto). Sensul „recepționat” de fiecare este întotdeauna, după cum subliniază și Bougnoux, o coproducție. Alchimia sensului include ideile de semnificație, sensibilitate și direcție, adică același cod plus „atingerea”. (Daniel Bougnoux, 2000, *Introducere în științele comunicării*, Polirom, p. 46).

Reprezentările caracterelor psihice și fizice³ și transpunerea lor în cuvinte se constituie pentru orice comunicator ca un exercițiu lingvistic frecvent. „Când a auzit ce i-am spus i s-a lungit fața.”, „Avea o privire înghețată!”, „Fața i s-a luminat când a văzut-o”, „Cum arăta? Păi..., avea o față pătrată, niște ochi mici și răi, obrajii aspri și un nas strâmb, parcă turtit cu un baros.”, „Ce față dulce!”^⑤ etc. sunt doar câteva din exclamațiile și descrierile frecvent întâlnite în limbajul cotidian.

☺ În majoritatea cazurilor semnalate intervine legea interacțiunii senzorilor, când simțurile (analizatorii senzoriali) interacționează, producând senzații mai tari și mai complexe. Fenomenul se numește *sinestezie*⁴ și acționează mai ales la nivelul senzorilor vizuali și auditivi, dar potențarea se poate sprijini și pe senzorii tactili sau gustativi (vezi *privire aspră, rictus amar, vorbe dulci, privire glacială* etc.).

Momentul relatării, fie el bine intenționat, fie zvon-bârfă⁵, devine moment al apropierii și conștientizării. „Scanarea” de suprafață se combină cu încercarea de a pătrunde înțelesurile unor gesturi, ale mișcărilor mimice, ale schimbării de ton sau ale privirii, dar și ale cuvintelor înseși ☹.

☺ Extinzând discuția, în plastică este bine cunoscută noțiunea de asemănare de suprafață și de profunzime, de data aceasta a portretului cu modelul. Așa cum în structura mesajului verbal, suprafața este percepută ca o rețea sintactică ce oferă un set de informații primare iar adâncimea mesajului derivă din semantica sa, desfășurată pe straturi succesive de sensuri contextuale, la fel, portretul în arta plastică redă, printr-o asemănare de suprafață, ceea ce este banal și nesemnificativ în înfățișarea sau mișcările personajului, în timp ce asemănarea de profunzime descoperă personalitatea modelului. Portretul devine, astfel, un document istorico-social și unul strict individual. În mod aproape firesc, latura de profunzime a personalității, scoasă la iveală de intuiția artistică, precum și structura de adâncime a mesajului, decodificată de vorbitorul abil, nu sunt recunoscute cu ușurință de amator și sunt negate adesea de către persoana vizată, fie ea model sau interlocutor. Și într-un caz și în celălalt, ceea ce trebuie căutat este această asemănare de profunzime, după cum sublinia și renumitul sculptor francez Rodin, vorbind despre lucrările lui Houdon: „Asemănarea pe care trebuie să o obțină (sculptorul, n.n.) este aceea a sufletului, numai aceasta interesează, pe aceasta trebuie să o caute sculptorul sau pictorul dincolo de aceea a măștii. Într-un cuvânt, trebuie ca toate trăsăturile să fie expresive, adică să contribuie la revelarea unei conștiințe...” (Auguste Rodin, 1919, *L'arte. Entreteniens réunis par* P. Csell, Paris, Grasset,

citată în Gh. Ghițescu 1979, *Antropologie artistică*, vol. I, București, EDP, p. 26.)

În comunicarea față în față, gestică, mimica sau vocea capătă valoare comunicațională *ca elemente ale prezentului*, influențând comportamentul imediat al interlocutorului. Evident că așa precum pictorul va reține cu ajutorul penelului iar sculptorul cu ajutorul dălții expresia modelului, orice interlocutor va încerca într-un moment sau altul să reconstruiască ceea ce rămâne de cele mai multe ori la marginea conștientului sau în subconștient. El va realiza portretul, simplificând și, în același timp, fixând, pentru a înțelege, expresia în cuvinte ☹. Reconstrucția lingvistică a mesajului mimic, paraverbal, vizual sau a oricărui alt tip de mesaj nonlingvistic nu este obligatorie, așa cum nici realizarea portretului de către pictor nu este ceva ce se subînțelege. Ea intervine totuși în toate cazurile în care relatarea sau proiecția vizează pe un „al treilea”, pe sine sau pe interlocutor ☹. Iar una dintre temele permanente ale relatărilor de acest tip o reprezintă *fizionomia*⁶, sursă inepuizabilă de ipoteze și interpretări.

☺ Conform lui Bougnoux, *comunicarea nonverbală, ca enunțare, derivată dintr-o semiotică a „manifestării”, își creează practic un sistem de semnificare ce poate funcționa independent de sistemul de semnificare verbală. Concomitent însă se folosește de un sistem de metasemnificare, dacă luăm în considerare că „nu există transmitere fără o traducere a enunțului, fără o creație continuă de sens de-a lungul verigilor lanțului.”* (Daniel Bougnoux, *op. cit.*, p. 53). Rezultatul derivă permanent din maniera personală de a percepe realitatea, subiectiv și selectiv în același timp. La baza percepției se află *senzațiile*, înțelese ca mecanism fiziologic prin care organele senzoriale captează energia stimulilor, o codifică în influxuri nervoase și o transmit creierului. Formarea senzațiilor este în mod necesar urmată de *interpretare*, ca proces mental de filtrare, organizare și procesare a acestora, în scopul atribuirii de semnificații. (Vezi și Al. Roșca [coord.], 1975, *Psihologie generală*, EDP, București, cap. „Percepția”, pp.237-262).

Fizionomia reflectă în cea mai mare măsură esența personalității umane, chipul oferind cea mai sigură cale de „a scruta sufletul prin figură”⁷. În comunicare, conform lui Baron și Byrne⁸, expresiile feței și „limbajul ochilor” ocupă primele două locuri în ierarhia principalelor patru canale de comunicare nonverbală (urmate de celelalte două: limbajul trupului și contactul fizic), funcția lor fiind de a regulariza fluxul informațional, de a monitoriza feed-back-ul, de a exprima emoțiile și natura relațiilor interpersonale, dar, împreună cu celelalte canale nonverbale, și de a accentua comunicarea verbală, de a completa mesajul verbal, de a contrazice deliberat aspecte ale comunicării verbale, de a substitui părți ale mesajului verbal, de a sublinia, relua sau reactualiza secvențe din comunicarea verbală⁹.

Acceptând o dată cu antropologii artei că portretul reprezintă paradigma personalității ☹, *ajungem firesc la necesitatea înțelegerii modului complex în care se construiește în mintea noastră, prin limbajul articulat, esența acestei personalități.*

☺ ”Vorbești de o figură inexpressivă. Nu există așa ceva pentru un artist, pentru el orice cap omenesc este interesant. Dacă un sculptor accentuează, de pildă, elementul fad al unei fizionomii, dacă ne arată un nerod absorbit de grija de a se împăuna în lume, el face un bust frumos...” (A. Rodin, în Gh. Ghițescu, *Antropologie...*, p. 27.)

Dacă artiștii plastici, imprimând stilul propriei lor personalități, operează, concomitent, adevărate sinteze ale înfățișării multiple a personajelor, descoperind natura intimă și profundă a acesteia, dacă artistul dramatic, operând în același mod, reprezintă scenic personalitatea personajului, iar scriitorul prinde în cuvinte atât expresia plastică cât și expresia scenică, o dată cu viziunea sa proprie asupra acestei personalități, *comunicatorii abili* vor exploata rapid și eficient atât viziunea plastică, cât și pe cea

scenică, și vor reconstrui textul sau textele care să le permită să înțeleagă cât mai corect mesajul/mesajele transmis/transmise. Cercetarea fizionomiei va deveni, în această viziune, un domeniu la întâlnirea științei cu arta. Dacă intuiția și simțul formei pot fi considerate ca factori importanți în precizarea caracterelor biotipologice sau antropologice, cu atât mai mult aceste calități, coroborate cu un elevat simț al limbii, sunt necesare în aprecierea expresiei active a figurii umane, astfel încât „înțelegerea să se producă”¹⁰.

Ca și în cazul celorlalte mijloace nonverbale de comunicare, legătura dintre emiter și receptare, utilizând codul mimic, se construiește sintagmatic¹¹, pe baza unei paradigme a fizionomiei, *o dată de natură relativ obiectivă, reprezentată de caracteristicile de bază, considerate fie *calități biologice, fie *trăsături stabile sau morfologice, fie *prezență corporală a figurii sau *aspect local al construcției corporale*, ☹ și, în al doilea rând, *de natură subiectivă, reprezentată de *mișcările expresive ale figurii, regăsite și sub numele de *expresie activă a figurii, *expresie facială, *expresia figurii, *formă particulară de expresie a figurii sau *expresie de ordin afectiv sau ideativ* ☹.

☺ Antropologia artistică subliniază aceste deosebiri: „Considerăm aspecte ale înfățișării: figura naturală, podoaba figurii și trăsăturile dobândite sau amprenta habituală. [...] Fața naturală poartă ca și corpul în întregime, semnele ereditare, vizibile, în primul rând, în asemănările familiale. Figura naturală aparține, în același timp, tipului morfologic în care se împletesc particularitățile moștenite ale jocului hormonal și influențele mediului fizico-geografic. În fiecare grupă de tipuri antropologice se poate recunoaște deviația polară a tipurilor morfologice...” „Figura naturală primește o serie de caractere de la podoabe naturale, cum sunt părul sau barba; artistice, coafura, anumite tăieturi ale bărbii, machiajul figurii, și podoabe artificiale.” „A treia serie de caractere imprimate pe figură sunt cele datorate trăirii fiziologice și psihice individuale. Vârsta, starea de nutriție și factorii

fizici exercită o acțiune continuă de modelare a țesuturilor moi ale figurii. Influența factorilor fizici – umiditatea, soarele, vântul – este atât de puternică, încât la persoanele care duc viața în aer liber, figura arată o îmbătrânire mai precoce, care contrastează cu restul aspectului corpului. Alături de factorii atmosferici, eforturile fizice care produc tensiuni și contracții ale musculaturii feței brăzdează adânc figura și alcătuiesc acele fizionomii profesionale, legate de muncile grele susținute. Solicitățile de efort continue sunt analoage solicitărilor mimice expresive, care sfârșesc prin a se imprima, după cum se imprimă și solicitările infinitezimale legate de buna sau rea stare a funcționării organismului. Tulburările organelor interne își creează drum către sistemul nervos central și, prin intermediul acestuia, acționează asupra musculaturii striate, influențând trăsăturile feței, care poartă adesea amprenta suferințelor cronice.“ „Expresia fizionomiei înseamnă ansamblul trăsăturilor morfologice înțelese ca semne ale însușirilor psihice. În acest sens, se vorbește despre o expresie a figurii: *veselă, tristă, răutăcioasă, inteligentă* etc.”, afirmă Gh. Ghițescu. (Gh. Ghițescu, *Antropologie...*, pp. 32-33).

Caractere antropologice (stabile), în primul caz, și *caractere expresiv-afective (active)*, în cel de-al doilea caz, trăsăturile fizionomiei sunt considerate ca mijloace fundamentale în realizarea obiectivelor comunicării interpersonale și de grup ☺.

☺ Din această perspectivă, Paul Ekman și Wallace V. Friesen (1971, 1975)¹² stabileau cele trei componente ale feței în comunicarea emoțiilor: componenta superioară alcătuită din partea de sus a feței, frunte și sprâncene; componenta mijlocie, alcătuită din urechi, ochi și pomeții obrazilor, iar cea de a treia, componenta inferioară, care cuprinde nasul, gura și bărbia. Aceștia le corespundeau șase tipuri de emoții: *furia, dezgustul, teama, bucuria, supărarea, satisfacția și surprinderea*, recunoscute ca mișcări expresive universale¹³. Ele au fost completate de Paul Ekman în 1978, când propune o ierarhie de 21 de trăsături faciale, repartizate în trei grupe: *statice, mobile, lente/rapide*, care ofereau 18 tipuri de informații: *identitate personală, neam, rasă, gen, temperament, personalitate, frumusețe, atracție sexuală, inteligență, boli, emoție, stare psihică, semne de identificare, adaptori, ilustratori, reglatori, vârstă, viață emoțională anterioară (personal identity, kin, race, gender, temperament, personality, beauty, sexual*

attractiveness, intelligence, disease, emotion, mood, emblems, adaptors, illustrators, regulators, age, previous emotional life)¹⁴. Osgood găsea și el șapte grupuri principale ale expresiei faciale: *fericirea, surpriza, teama, tristețea, furia, curiozitatea și dezgustul/ disprețul*. Reamintim, de asemenea, că Timothy Wren a determinat peste 7000 de expresii faciale, grupate în jurul stereotipurilor: *bucurie, groază, agresivitate, prostie, inteligență, generozitate, milă, duritate, șiretenie, demență, sex-apeal, plăcere, durere* etc. În același sens, *Analiza Tranzacțională* restrânge diversitatea manifestărilor afective la patru emoții fundamentale: *bucuria până la extaz; tristețea până la disperare; teama până la teroare; mânia până la violență*. Din combinația între ele și dintre combinațiile rezultate apar sentimentele derivate de tipul: *gelozie* (iritare + teamă); *ură* (teamă + mânie); *rușine* (teamă + bucurie); *culpabilitate* (uitare + bucurie) etc. (Michel Josien, 1994, *Analyse Transactionnelle*, Paris, Les Éditions d'Organisation, citat de Ștefan Prutianu, *Manual...*, p. 119).

Precizăm că în demersul nostru nu ne-am propus să înregistrăm posibilitățile de verbalizare a *oricărei funcții-semn*¹⁵ mimice, lucru, de altfel, imposibil, atâta timp cât vorbim de o expresie individualizată, cu numeroase variante. Folosindu-ne de observațiile și constatările antropologiei artistice am acceptat, într-un sens mai larg¹⁶, ideea de *laitmotiv expresiv* sau *stereotip expresiv* ☹, ca formulă individuală ce sistematizează și fixează esența funcției.

☺ Sistematizarea mișcărilor este unul din principalii factori ai aspectului individual al fizionomiei, alături de caracterele de construcție, de ordin static, studiate de regulă sau exclusiv de antropologie. În portretele psihologice, expresia nu reprezintă o stare sufletească trecătoare, ci o anumită constantă pe care o putem compara cu laitmotivul desprins din studiul totalității expresiilor subiectului. Constanta expresivă care reprezintă modul de sistematizare individuală a mișcărilor poate fi desprinsă prin intuiția artistică din studiul atent al modelului în cele mai variate mișcări expresive sau din observația figurii de repaus ce cuprinde, deja, într-o formă mai mult sau mai puțin atenuată, laitmotivul expresiv. În rezumat, reprezentarea expresiei în

artă, ca și reprezentarea mișcării în general, nu se limitează la alegerea unui instantaneu expresiv, ci operează o sinteză a expresiilor caracteristice. (Apud W. Hellpach, 1942, *Deutsche Physiognomik*, Berlin, W. Gruyter&Co. Verlag, citat în Gh. Ghițescu, *Antropologia...*, p. 32.)

Folosind ca ancore în structura paradigmei lingvistice termenii de *caractere antropologice* și *expresie activă*, am determinat categoriile pe care le cuprinde fiecare: *dimensiune, formă, culoare, aspect* pentru caracterele antropologice, și expresiile, de cele mai multe ori dicotomice, *bucurie-supărare, veselie-tristețe, bunăta-te-răutate* etc. pentru expresia activă. Au fost determinate astfel pentru fiecare componentă mimică structuri semantice construite prin afinitate¹⁷. Din punct de vedere lingvistic și, în ultimă instanță, lexicografic, pentru o încadrare funcțională a structurilor semantice înregistrate, unitățile au fost distribuite pe următoarele paliere:

- unități aparținând lingvisticii trăsăturilor stabile, fie ele moștenite sau dobândite: *lingvistica dimensiunii, lingvistica formei, a culorii, a aspectului*;
- unități aparținând lingvisticii expresiei active (a expresivității mimice).

2. Caracterele antropologice sau trăsăturile stabile ale figurii

Cu toate că trăsăturile stabile ale fizionomiei, în speță caracterele antropologice, au o importanță mai redusă în construcția relației comunicaționale, ele sunt totuși percepute, analizate și interpretate de interlocutor, chiar dacă uneori numai la nivelul subconștientului. Solicitat să vorbească despre interlocutor, orice comunicator va dezvălui, de regulă, o dată cu datele privind dominantă sau stereotipul expresiv, și date despre „figura

naturală”, despre „podoabele figurii” sau despre trăsăturile dobândite și marcate pe fața acestuia. Percepția poate să fie globală, la nivelul întregii figuri, sau parțială, atunci când îi reține atenția doar o componentă a acesteia¹⁸.

Pentru mimică este important de reținut că **fața** (*figura, expresia, chipul*), ca suport global al amprentelor și mișcărilor mimice, se corelează uneori, mai ales în perceperea mișcării fizice ample, cu **capul**, iar alteori, pentru amprentele sau mișcărilor de mai mică amploare, preia efectul creat de componente, precum *obrajii* (*față căzută*), *privirea* (*față luminoasă*), *gura*, *buzele* și *privirea* (*față surâzătoare*) etc. ☹

☺ „Inclusiv mijloacele de care uzează artistul pentru reprezentarea realistă a laturii sufletești sau a personalității psihologice și social-istorice a modelului constau în reprezentarea formei capului, a desenului figurii, a înclinației sau torsiunii capului și a bustului, și adesea a mișcării sau poziției mâinilor.” (Gh. Ghițescu, *Antropologie...*, p. 30.)

Având, deci, în vedere faptul că percepția sintagmatică a fizionomiei se poate corela și cu mișcărilor *capului* în ansamblul mișcărilor corporale, am considerat că nu este lipsită de importanță determinarea într-o primă fază a unei paradigme lingvistice care să înregistreze *dinamica* acestuia și, concomitent, a *feței*, iar la nivelul *feței*, *dinamica buzelor* (gurii) și a *ochilor* pentru a reflecta diferitele mișcări mimice care le sunt caracteristice și care influențează într-un mod sau altul expresia activă a figurii (vezi *A ridicat capul [cu mândrie]*., *A plecat capul [învins]*., *A înclinat [atent] capul*., *A închis ochii [obosit]*., *A deschis [speriat] ochii*., *Gura i s-a deschis [într-un zâmbet larg]*. etc.).

Din punct de vedere lingvistic au fost determinate sintagme sau enunțuri cu structuri variabile, care păstrează însă, ca o constantă, un nucleu în care apar sau sunt subînțelese verbul și termenul mimic.

verb de mișcare + cap, (față), ochi, privire, gură, buze, sprâncene (+ adverb; + prep. + subst.)

- ❑ *a ridica* + față (capul, fruntea, sprâncenele, nasul, ochii, privirea)
- ❑ *a (a)pleca* + privirea (capul, față, fruntea)
- ❑ *a înclina* + capul (fața, fruntea)
- ❑ *a închide* + ochii (gura)
- ❑ *a deschide, a întredeschide* + ochii (gura)
- ❑ *a „căsca”, a miji* + ochii
- ❑ *a căsca* + gura
- ❑ *a îndrepta, a arunca* + privirea
- ❑ *a coborî* + privirea
- ❑ *a încrunta* + fruntea (sprâncenele)
- ❑ *a strânge, a rotunji, a țuguia* + buzele
- ❑ *a zâmbi, a surâde*, (+ adverb: *blând, ironic, malițios* etc.); (+ prep.+ substantiv: *cu înțelegere, cu ironie* etc.)

Continuând analiza la nivelul figurii naturale, o serie de semne așa-zis ereditare, dar și dobândite, pot fi verbalizate în structuri sintagmatice care se subsumează unui model de tipul: *termen mimic (substantiv)* + *atribut adjectival sau substantival*, atribute care, semantic, pot trimite la *dimensiune, formă, culoare, aspect*, creând câmpuri mai mult sau mai puțin bogate:

față (percepție globală sau parțială): + *dimensiune* (+ *formă*, + *culoare*, + *aspect*; Față mare /+ prelungă/ + *smeadă*/+ridată).⊗

☺ La același nivel, se poate accepta, pe baza trăsăturilor stabile, în aceeași sintaxă obiectivă de tip atributiv, interpretarea subiectivă a trăsăturilor figurii. Această interpretare este, de cele mai multe ori, de natură estetică și se corelează cu expresia activă a figurii umane: față + *frumoasă* (+ *luminoasă*, + *veselă*, + *fericită*); față + *urâtă* (+ *posomorâtă*, + *supărată*, + *îngrijorată*).

O serie întreagă de trăsături dobândite, datorate vârstei, gradului de nutriție, factorilor fizici, efortului fizic prelungit¹⁹, modului de a vorbi, suferinței fizice și psihice²⁰ ⊗, se reflectă în lingvistica *aspectului*. La fel, caracterele atribuite etnic²¹ sau datele privind direcția privirii²², tonul vocii, ritmul, cantitatea și fluența vorbirii. De foarte multe ori, tot aici se regăsesc și urme ale stereotipului expresiv ca amprență habituală²³ imprimată în trăsăturile stabile²⁴ (*preocupare*, *tristețe*, *melancolie*, *griji*, *supărare*, *fericire*, *bunăătate*, *răutate*, *inteligență*, *prostie*, *îndobitocire* etc.)⊗.

☺ Solicitățile de efort continue sunt analoage solicitărilor mimice expresive care sfârșesc prin a se imprima, după cum se imprimă și solicitările infinitezimale legate de buna sau reaua stare a funcționării organismului. (Apud Gh. Ghițescu, *Antropologie...*, p. 34). Leonardo da Vinci alegea drept modele „oameni bătrâni, deoarece cutele și deformările descoperă sentimentele și suferințele lor, așa încât s-ar putea urmări etapele vieții în cutele figurii, cum ai examina o hartă a destinului lor împlinit.” (Péladan, *La dernière leçon de Léonard de Vinci a son Académie de Milan*. Apud Gh. Ghițescu, *Anatomia...*, p. 135.) Vezi și „racheta”, sentiment „exersat” îndelung în copilărie și devenit un automatism la vârsta adultă. (Eric Berne, 1993, *Que dites-vous après avoir dit bonjour?*, Paris, Édition TCHOU, citat de Ștefan Prutianu, *Manual...*, p. 120. Vezi și Virgil Enătescu, 1987, *Comunicarea extraverbală*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.) Pe de altă parte, „personajul

pe care individul îl joacă prin mimică în viața de toate zilele nu corespunde întotdeauna cu fondul real al afectivității sale aparente în expresia spontană a emoțiilor”. (Gh. Ghițescu, *Antropologie...*, p. 32).

3. Expresia activă sau expresia afectiv-ideativă a figurii

În general, expresia figurii trimite la ansamblul trăsăturilor morfologice înțelese ca semne ale însușirilor psihice☺, ele însele semne pentru alte semne. Calitățile înnăscute ale sistemului nervos sau particularitățile biochimice și hormonale ale organismului influențează caracterele generale ale activității psihice, punându-și o amprentă specială asupra manifestărilor motorii expresive.

☺ Printre procesele psihice însoțite de o bogată expresie, un loc aparte îl ocupă *emoțiile și sentimentele*. Mișcările constau în reacții instinctive de protecție, de apărare sau atac, însoțite de intense modificări de ordin vegetativ, ținând în special de excitația simpaticului. Acestea sunt: modificări ale ritmului cardiac, modificări ale motricității vasculare, care produc paloarea sau roșeața, modificări ale respirației, ale secrețiilor externe (transpirația, lacrimile) și ale secrețiilor interne. În afară de acestea se mai produc și modificări ale tonusului musculaturii striate, hipotonii, atonii, distonii, cu modificări ale mișcărilor corporale, precum și modificări ale vocii, produse prin același mecanism al modificării tonusului și coordonării mișcărilor mușchilor laringelui. (Vezi Gh. Ghițescu, *Anatomia...*, p. 149.)

Formele particulare de expresie facială²⁵ completează paradigma fizionomiei, lingvistica *expresiei active a figurii* fiind deosebit de bogat reprezentată în orice limbă, fie ca structuri nominale, fie verbale. Reamintim că nu ne-am propus înregistrarea exhaustivă a momentelor expresive faciale traductibile, având în vedere, în primul rând, caracterul individual al expresiei, dar și subiectivitatea și selectivitatea percepției. De aceea, vom

considera, ca bază în demersul nostru, expresia activă de ordin afectiv sau ideatic, în varianta sa de constantă, de formulă sau *stereotip expresiv* legat de un mod propriu de manifestare a însușirilor spirituale, a sentimentelor, trăirilor, atitudinilor, stărilor, frământărilor interioare²⁶ într-un anumit moment al comunicării, mod care permite generalizarea ☺.

☺ Pentru a ne susține strategia, revenim la antropologia artistică, unde cunoașterea modelului poate fi comparată cu studiul unui film care înregistrează cele mai variate expresii ale subiectului, din care se desprinde sistematizarea sau laitmotivul expresiv, iar intuiția artistică a expresiei poate fi confruntată cu analizele psihologice cele mai profunde și mai nuanțate din literatură ale unui Balzac sau Dostoievski, spre exemplu. (Apud L. Rosa, 1929, *Esspressione e mimica*, Milano, U. Hoepli Ed., citat în Gh. Ghițescu, *Antropologia...*, p. 32.)

Formele de expresie verbală se vor diferenția în funcție de caracterul static sau dinamic al trăsăturilor înregistrate, dar și de tipul de percepție: parțială sau globală²⁷. Percepute, de cele mai multe ori, dicotomic²⁸ în paradigma expresiei active, mișcările mimice își dezvăluie semnificația în câmpuri lexico-semantice deosebit de sugestive, majoritatea de tip metaforic²⁹. Pentru a exprima: *bucurie – supărare; veselie – tristețe; fericire – nefericire; curaj, îndrăzneală – teamă; admirație – dispreț; interes – indiferență; iubire – ură; acceptare – respingere; bunăvoință – rea-voință; bunătate – răutate; inteligență – prostie; acord – dezacord; uimire, surprindere, dezaprobare, furie, neîncredere, satisfacție etc.*, cu nuanțele pe care le presupun, atributele pot fi corelate cu figura umană, ca percepție globală, în structuri de tipul:

☺ *față* + adjectiv; (+ prep. + substantiv) [Întoarce spre mine o *față veselă*., Avea o *față tiranică*, îmbătrânită prea devreme.,

Ridică spre mine *fața neînfricăță*., *Fața ei amabilă* îi îmbia la discuții., *Fața ca bujorul* atrăgea privirile. etc] sau ca percepții fragmentare sau parțiale, ale unor componente ale figurii, ca de exemplu:

- ❑ *obraji* + adjectiv (*Obrajii luminoși* exprimau mulțumirea.)
- ❑ *ochi* + adjectiv (Ne privea cu niște *ochi hăituiți*.)
- ❑ *bărbie* + adjectiv (*Bărbia bățăioasă*³⁰ arăta clar că e pus pe ceartă.)
- ❑ *frunte* + adjectiv (Întoarse spre mine *fruntea resemnată*.) etc.

ultimele însă diferențiate ca posibilitate de expresie activă (vezi diferența dintre *ochi* și *bărbie*, de exemplu).

Mișcarea mimică este înregistrată global și prin intermediul verbelor de mișcare propriu-zise, a verbelor momentane sau a verbelor reflexiv-eventive, care pot crea câmpuri semantico-stilistice în sine, dar se pot extinde cu determinări expresive de natură adverbială, cu aceeași deschidere spre tenta metaforică.

față = cap (complement) + verb de mișcare – *a (a)pleca*, *a ridica*, *a înclina*, *a clătina*, structură completată, de regulă, de o trăsătură expresivă globală (*trist[ă]*, *bucuros[oașă]*, *atent[ă]* etc.);

- ❑ față (subiect) + verbe momentane – *a luci*, *a străluci*;
- ❑ față (subiect/complement) + verbe reflexiv-eventive – *a se albi*, *a se aprinde*, *a se îmblânzi*, *a se înăspri*, *a se îngălbeni*, *a se înnegri*, *a se întunece*, *a se lumina*, *a se lungi*, *a se posomori*, *a se roși*, însoțite sau nu de verbalizarea cauzei, printr-o construcție sintactică

adecvată (complement circumstanțial de cauză sau propoziție cauzală): *de bucurie, de supărare, de frică, de disperare; fiindcă era supărată* etc.

- față (subiect) + verb copulativ (a fi, a părea, a deveni, a se face) + nume predicativ (*fața era, devenise, părea, se făcuse roșie* [ca focul etc]).

Contexte verbale

În descriere, fie că este naturală sau ficțională, traducerea expresiei mimice apare ca mult mai complexă, cu un grad ridicat de metaforizare.

Exemple: „*fața sarcastică și sălbatică*”; „*expresie ciudată... pe jumătate mânioasă și pe jumătate batjocoritoare*”; „*bruscă încruntare*”; „*expresie sălbatică și răzbunătoare*”; „*fruntea lui, care odinioară mi se păruse atât de energică și acum mi se părea diabolică, era umbrită de un nor greu*”; „*rânjetul acela fioros*”; „*buze pecetluite de o tristețe nespusă*”; „*obrazu-i roșu de tulburare*”; „*ochii lui negri se întuneacă bănuitori sub sprâncene*”; „*drăcușori negri, îngropați atât de adânc*”; „*ochii ciudați, adânciți în orbite*”; „*în ochii plini de un foc negru*”; „*ferestreuicile întunecate ale iadului*”; (Emilia Brontë, *La răscruce de vânturi*, Editura Univers, București, 1978).

„*fețele aprinse de veselie*”; „*ochi pofticioși*”; „*cu ochi fulgerători*”; „*cu ochii holbați la fața ei istovită și totuși strălucitoare de bucurie*”; „*chipul Floricăi rumen, ademenitor*”; „*ochii înroșiți și tulburați de băutură*”; (Liviu Rebreanu, 1988, *Ion*, Editura Facla, Timișoara).

„*l-a sărutat în tăcere pe ochii visători*” „*zâmbind cu supunere*”; „*ochii plini de dragoste*”; „*cu ochii mari și gânditori*”; „*ochii s-au umezit de lacrimi*”; „*ochii punctați cu aur*”; (M. Sadoveanu, 1981, *Iluzia*, în *Povestiri*, II, Cartea Românească).

„*cu ochii ei sprâncenați*”; „*sprâncene tufoase i se ridicau de pe ochi*”; (M. Sadoveanu, 1981, *Hulțanul*, în *Povestiri*, II, Cartea Românească).

“cu capul indignat și nedumerit.”; „Cu dinții strânși, cu ochii închiși, cu fruntea încordată”; „focul obrazilor nădușiți”; „răsar două mustăți ca două iatagane”, „doi colți lungi ies prin gură rânjind...”; „încrețea fruntea, c-un zâmbet viclean în ochii micșorați”; „sprincenile ... se strâmbară în sus”; „capul ... răsări întrebător și obraznic”; „un zâmbet, prizat de nasul ascuțit, îi aprinse mustăcioara blondă”; „începu să-și clatine capul”, „fața i se încreți crispată, transfigurând-se”; „sprincenele își desfăcură aripile curbe”; „obrajii ... albiseră.”; „se roșiseră cu gura peceluită de aceeași sărutare, gravi”; „Rasă, dură ochiului, fața lui nu părea luminată de brici, britanic, ci rebelă părului ca stânca toridă.”; „un nas strașnic, cu nări groase, curb arcuite deasupra buzelor cărnoase, ... comic în sine ca toate nasurile mari”, „împlântarea masivă a frunții scunde, late, bombată deasupra arcadei, ca metalele, nu ca petalele”, „agerimea netă a bărbiei scăpărând...”, „ochii îi străluciră îmbătați”; „...ochii ... se micșorară sclipitori...”, „cu ochii înnegurați de Salomee...”; „o păreche de ochi firoși...”; „ochi cât mai de căprioară”; „c-un zâmbet viclean în ochii micșorați”; „Ochii Monicăi se plecară mai tare...”; „ochii se înăspriră”; „Rotunzi și foarte mici, după criteriul spațial, ochii lui Vania erau obositori de intenși. Două puncte verzi dilatate într-atât, încât vibrația culorii devenea lumină. Păreau concentrarea altor ochi mai mari, ca soarele trecut prin luptă.” (Ionel Teodoreanu, 2000, *La Medeleni*, vol. I–III, Editura 100+1 Gramar).

„fața frământată”; „cu ochi încercănați și sticloși”; (Liviu Rebreanu, 1980, *Pădurea Spânzuraților*, Editura Minerva).

„cu obrajii aprinși de o roșeață nesănătoasă”; „zâmbetul buzelor ei învinețite”; „îi jucau fără astâmpăr ochișorii vioi și refecați sclipind de vicleană răutate...”; (Mateiu I. Caragiale, 1968, *Craii de Curtea-Veche*, Editura Tineretului).

4. Atributele privirii

Privirea reprezintă cel mai important mijloc de transmitere a mesajelor nonverbale³¹ și poate îndeplini multiple funcții în procesul de comunicare: *indică cererea de informație, reglarea mesajelor, informarea altor persoane că pot vorbi, natura relației dintre comunicatori, compensarea distanței fizice etc.* Privirea poate fi inclusă atât de locutor cât și de destinatar în strategia de codificare și de decodificare a mesajului ☹, cu precizarea că fiecare trebuie să stăpânească suficient de bine tehnica de utilizare și de descifrare a semnificațiilor acestuia în ansamblul simbolurilor în care se integrează ☹.

☺ La figură, mișcările ochilor și musculaturii perioculare sunt dintre cele mai bogate în expresii simbolice. Această afirmație este bine reliefată în afirmația uzuală „s-au înțeles dintr-o privire”. Mișcările ochilor pot simboliza astfel *supunerea, blândețea, rugăciunea, amenințarea, ezitarea, ideile spațiale de distanță și direcție, ideile temporale de trecut și viitor.* (Apud Gh. Ghițescu, *Anatomia...*, p. 176.) Importanța zonei oculare este amintită de majoritatea cercetătorilor care consideră că învățarea feței omenești și a mimicii are un mecanism asemănător „împrimării”, observate la animalul tânăr într-o anumită perioadă a dezvoltării lui. Regiunea oculară și a rădăcinii nasului este cea care exprimă la sugar râsul, constituind și primul pas spre recunoașterea dinamicii (Vezi și Virgil Enătescu, *op. cit.*). Dilatarea sau contractia pupilei pot semnifica reacție la diferențele de luminozitate, dar pot să însemne și bucurie, acord, plăcere. Unghiul intern al ochiului este un alt indiciu al gradului de interes față de partener sau față de ceea ce spune. Există feluri de a privi care insinuează tipul de relație propusă partenerului de comunicare: *privirea oficială*, care fixează fruntea partenerului; *privirea de anturaj*, care coboară sub ochi, spre buze; *privirea intimă*, care scanează suprafețe mari pe trupul partenerului. Intensitatea și durata contactului vizual influențează, de asemenea, relația de comunicare. (Apud Ștefan Prutianu, *Manual...*, pp. 244-245. Vezi și Diana Anca Cioc, „Ochii și privirea în afișele publicitare”, în

Comunicarea nonverbală în spațiul public, [coord. Septimiu Chelcea], pp. 147-166).

Lingvistica privirii își construiește câmpul semnificant în jurul a două componente fundamentale: una de natură verbală (verbul *a privi* cu sinonimele sale) și alta de natură substantivală (substantivul *privire* cu sinonimele sale). Dinamica privirii se traduce fie prin structurile amintite deja (vezi supra, pp. 24-25), în care sunt implicate verbe de mișcare, fie în structuri nominale în care termenul este însoțit de determinări adjectivale sau substantivale.

a privi, a se uita, a clipi (din ochi), a-și aținti (privirea), a ochi, a miji (ochii), a scăpăra (privirea), a nu scăpa din ochi, a țintui (cu privirea);

- a privi + adverb; (+ prep. + substantiv) (+ *prietenos, dușmănos, urât, frumos, blând, furios, supărat, interesat, hotărât, rece, cald, cu căldură, cu interes, cu dușmănie, cu înțelegere, cu atenție, cu ură* etc.);
- privire, uitătură, „aruncătură de ochi”, „ochire”
 - privire + adjectiv; (+ prep. + substantiv) (*privire sălbatică; privire ciudată; privire de jar* etc.).

Contexte verbale

Exemple: „*privește cu un îngăduitor zâmbet*”; „*m-a privit consternată*”; (M. Sadoveanu, 1981, *Iluzia*, în *Povestiri*, II, Cartea Românească).

„*privindu-mă blând*”; „*uitându-mă cu ochii măriți*”; „*privind nehotărât*”; „*privindu-mă cu mare luare aminte*”; „*privii mult în văzduh*”; „*îmi arunca ochii*”; „*ridică ochii și zâmbi*”; „*când ridicai pleoapele*”; (M. Sadoveanu, 1981, *Hultanul*, în *Povestiri*, II, Cartea Românească).

„cu ochii închiși”; „privire disprețuitoare”; „privirea lucește de bucurie”; „privire poruncitoare și lacomă”; „flăcăul clipi aspru”; „privire nepăsătoare”; (Liviu Rebreanu, 1988, *Ion*, Editura Facla, Timișoara).

„Ochii fetei priviră grav”; „Prinzând privirea îndreptată asupra rochiței de doliu, își plecă genele negre pe ochii de miere bună.”; „întorcând spre el coada ochilor negri ca două capete de rândunici ieșite din cuib”; „privi, se încruntă...”; „Dănuț, senin, se uită drept înainte, încordându-și coada ochiului.”; „scăpărând o privire cruntă ...”; „Ochii Olguței îl iscodeau pe sub gene.”; „Olguța nu-l scăpa din ochi. O ținti și el drept în ochi.”; „privise grav...”; „privirea de Neptun ... îndreptată asupra lui”; (Ionel Teodoreanu, 2000, *La Medeleni*, Editura 100+1 Gramar).

„coborând privirea”; „uitându-se în ochii lui, rugător”; (Liviu Rebreanu, 1980, *Pădurea Spânzuraților*, Editura Minerva).

„făcându-și privirea galeșă”; „își ațintise ... uitătura vioaie și semeată”; „foarte rece, își rotise încet privirea posomorâtă pe deasupra capetelor”; „în privirea ochilor săi rămași deschiși era o duioșie extatică”; (Mateiu I. Caragiale, 1968, *Craii de Curtea-Veche*, Editura Tineretului).

5. Atributele vocii

Cuprinse în sistemul mijloacelor nonverbale, *procesele paralingvistice* (sau *paraverbale*) reprezintă manifestări ale vocii, însoțind sau nu limbajul articulat. Intonația, ritmul, timbrul sau volumul emiterii sunt *componente suprasegmentale* la nivel articulatoriu sau acustic, constituindu-se ca indici de comunicare, legătură între ceea ce se spune și cum se spune: *a vorbi cu voce joasă sau înaltă, lent, ezitant, rapid, cu un timbru sonor sau grav, în șoaptă sau țipând*, dar și ca expresie nearticulată a diferitelor sentimente: *răs, plâns, geamăt, oftat, suspin* etc.Ⓢ Datorită felului în care susțin și completează expresia mimică activă,

manifestările paraverbale au un rol deosebit în perceperea corectă a mesajului și în decodificarea eficientă a acestuia, facilitând înțelegerea.

☺ Numeroase studii [Vezi Trager (1964), Fonagy (1964), Stankiewicz (1964), Mahl și Schulze (1964)] au fost dedicate paralimbajului. Amintim pe cele ale lui Trager (1964), care distingea: a) seturi de voci legate de sex, vârstă, stare de sănătate; b) paralimbaj cu i) calități ale vocii (înălțimea, controlul vocal al buzelor, controlul glotei, controlul articulator etc.); ii) vocalizarea, cu: 1. caracterizări vocale (râsul, plânsul, scâncitul, suspinatul, tânguitul, murmuratul, căscatul, râgâitul etc.); 2. calificatori vocale (înălțime, intensitate, întindere); 3. fenomene vocale adiacente (zgomote ale limbii și ale buzelor care însoțesc interjecțiile, nazalizările, respirația, mormăiturile de conversație etc.). (Apud Umberto Eco, *O teorie...*, p. 16.) „Râsul este o manifestare a vocii, a mimicii faciale, a întregului corp.” „Este o manifestare umană asociată veseliei, destinderii și bucuriei interioare.” În acest caz, vorbim de râsul adevărat, sănătos, căruia i se opune râsul fals, amar, însoțit de o expresie contradictorie a feței, râsul strâmb, prefigurând refuzul, râsul prefăcut, artificial, imitație a râsului curat și sănătos. Vera Birkenbihl, directoarea Institutului German de Studii Cerebrale, citată de Ștefan Prutianu, propune o distincție subtilă între câteva moduri de a râde, după vocala predominantă, articulată involuntar: râsul „Haha! – râs sănătos, terapeutic, exprimând vitalitate, bună dispoziție și sinceritate; râsul „Hehe!” – râs fals, răutăcios sau amenințător, exprimând fie disprețul, batjocura sau malițiozitatea, fie distanțarea, emoția neplăcută, chiar frica; râsul „Hihi!” – râs naiv, „de găsculiță”, scăpat fără voce, exprimând de cele mai multe ori o bucurie infantilă, vinovată și reținută totodată; râsul „Hoho!” – râs care exprimă și indică surpriza de a se fi petrecut ceva plăcut și hazliu, dar și neîncredere; el nu destinde pe cât tensionează; râsul „Huhu!” – mai rar, este râsul morbid, cu tonuri de sarcastic și lugubru, o parodie de râs, care exprimă spaime și angoase. (Apud Ștefan Prutianu, *Antrenamentul...*, pp. 10-11.) Într-un alt registru, geamătul și oftatul sunt manifestări paraverbale specifice persoanelor marcate de o tristețe profundă și difuză. Când se repetă, manifestările respective pot fi interpretate ca semnale paraverbale ale unui pesimism profund, ale unor depresii sau ale unor frustrări. (*Ibidem*, pp. 11-12.)

Lingvistica acestui segment este reprezentată în cea mai mare parte de verbe care formează câmpuri expresive distincte, după cum sunt verbalizate mișcări ale diferitelor grupe musculare din apropierea gurii, cu intensități deosebite și cu efecte diferite:

a chicoti, a râde, a hohoti

- ❑ *a șopti, a murmura, a șușoti, a mormăi, a îngăima, a se bâlbâi, a exclama, a striga, a țipa, a urla, a chioti, a mârâi, a bodogăni, a boscorodi, a sâsâi, a șuiera, a lălăi, a țâțâi, a căsca, a râgâi, a pufni;*
- ❑ *a ofța, a suspina, a scânci, a geme, a sughița, a se smiorcăi, „a (se) mieuna”, a plânge, a hohoti, a urla, a se jeli, a se văicări, a se tângui;*
- ❑ *a vorbi (sau alt verb dicendi) + adverb; (+ prep. + substantiv) (+ tare, încet, peltic, limpede, clar, blând, aspru, apăsător, hotărât, cuviincios, rar, repede, liniștit, înfricoșat, liber, poticnit, fluent, bâlbâit, cu teamă etc.).*

Paralimbajul se regăsește însă tradus și în structuri nominale de tip *substantiv + adjectiv* sau *substantiv + prep. + substantiv*, atunci când raportarea se face la:

tonul³² vocii:

- ❑ *ton + autoritar, grav, parental;*
- ❑ *voce + calmă, joasă, plină, relaxată, sigură;*
- ❑ *ton + înalt, smiorcăit, strident;*
- ❑ *voce + stridentă, subțiată;*
- ❑ *voce + care scârțâie, care zgârie;*
- ❑ *ton + precipitat, speriat;*
- ❑ *voce + aspră, gătuită;*

la volumul vocii:

- ❑ voce + *agresivă, amplă, dominatoare, furioasă, inhibatoare, pătimasă, puternică*;
- ❑ voce + *calmă, inhibată, înceată, liniștită, moale, redusă, slabă, șovăitoare, timidă*;

la claritate:

- ❑ exprimare + *clară, corectă, echilibrată, inteligibilă, îngrijită*;
- ❑ exprimare + *bâlbăită, ininteligibilă, mormăită, neclară, peltică*;

la accent:

- ❑ rostire + *apăsată, intensă*;
- ❑ rostire + *mai joasă, obișnuită, mai slabă*;

la pauze:

- ❑ de subliniere, încărcate afectiv;
- ❑ de reflecție, de meditație;
- ❑ retorice, din rațiuni tactice;
- ❑ pauzele-invitație, așteptând reacția interlocutorului;
- ❑ „bâlba oratorică”.

la melodia vocii (glasului):

- ❑ voce + *indiferentă, monotonă, plicticoasă*;
- ❑ voce + *aritmica, haotică*;
- ❑ voce + *echilibrată, nuanțată, ritmică* (susține implicarea afectivă și exprimă *supărare, mulțumire, bucurie, tristețe, furie, înfricoșare, prietenie, umilință, dominare, fermitate, nehotărâre, putere, slăbiciune* etc.)

la ritmul vorbirii (lent, normal sau rapid):

- ❑ vorbire + *afectată, calmă, lentă, molcomă, teatrală*;
- ❑ vorbire + „*radiofonică*”, *rapidă, repezită*;

la combinațiile vocale³³ ca registre ale paraverbalului, fără ca prin aceste modele să fi epuizat posibilitățile de traducere a acestei vaste arii prezentaționale.

Contexte verbale

Exemple: „exclamația lui plină de evlavie”; „țipetele copilăroase”; „hohotele de spaimă”; „pe un ton mai puțin morocănos”; „un ton iritat”; „ton amarnic”; fâlcile i se frământau”; „cu vorbele ei tăioase”; „a fost șuierat printre dinți”; „mormăi el morocănos”; „mârâi”; „să izbucnesc în râs”; „suspînând și gemând indignată...”; „să plângă sfâșietor”; „să bocesc tare și amarnic”; „o năpădiră lacrimile”; „răsufla adânc”; „suspînă...”; „plângând în hohote de fericire”; „răse de parcă nu mai era în toate mințile”; „ton care exprima nepăsare și totodată dispreț”; „îi tăie graiul”; „începu să respire iute, sufocat de suspine”; „râzând disprețuitoare”; „începu să se vaita”; „fu de două ori pe punctul de a izbucni în râs”. (Emily Brontë, 1978, *La răscruce de vânturi*, Editura Univers).

„râzând cu blândeță”; „tac zâmbind”; „oftând”; „a răspuns încet, cu glas muzical și dulce”; „a oftat”; „a dat un țipăt”; „a vorbit cu blândeță”; „am întrebat serios”; „am răspuns cu liniște”; „a răspuns, câștigat”; „am zis grav”; „am adăugit mișcat”; (M. Sadoveanu, 1981, *Iluzia*, în *Povestiri, II*, Cartea Românească).

„răspundeam cu îndrăzneală”; „grăia cu bunătate”; „pornii cu mare însuflețire”; „vorbeam cu gravitate”; „gata să plâng”; „întrebai sfios”; „o strigare de uimire și de năcaz”; „altă larmă, alte chiote”; „prinseră a țipa cu glasuri ascuțite”; „întrebă cu amărăciune”; „se văicăreau”; „mormăi”; „întrebai cu vicleană nepăsare”; „întrebai cu hotărâre”; „întrebă râzând”; „strigă râzând”; (M. Sadoveanu, 1981, *Hultanul*, în *Povestiri, II*, Cartea Românească).

„scâncetul amenințător, stăruitor”; „țipăt scurt”; „urlând disperați”; „râsete silite”; „clătinând din cap și oftând”; „boscorodește ceva”; „glasul ei aspru speriat”; „să bâlbăie”; „râs prostesc de bucurie”; „murmură”; „șoptind întruna moale”; „strigă poruncitor”; (Liviu Rebreanu, 1988, *Ion*, Editura Facla).

„începu Olguța cu șfială”; „Lasă! înghiți el în gând...”; „zâmbi cu bunătate”; „vorbi Olguța sacadat, sfidând”; „cu glas scăzut”; (Ionel Teodoreanu, 2000, *La Medeleni*, Vol. I-III, Editura 100+1 Gramar).

„murmură căpitanul”; „zâmbi încurcat și răspunse, de asemenea, cu ton glumeț, dar neputându-și ascunde o tremurare a buzelor...”; (Liviu Rebreanu, 1980, *Pădurea Spânzuraților*, Editura Minerva).

„- Ah! zise Pirgu lui Pașadia, făcându-și privirea galeșă și glasul dulceag, ah!”; (Mateiu I. Caragiale, 1968, *Craii de Curtea-Veche*, Editura Tineretului).

Acționând de cele mai multe ori într-o deplină complementaritate, mijloacele comunicaționale produc un efect global ce se datorează cumulului de efecte particulare. Semnificațiile minimale din coduri/ subcoduri semiotice diferite, precum codul mimic, codul privirii sau cel paralingvistic sunt conștientizate metalingvistic într-un mesaj coerent, împreună cu sau fără textul lingvistic propriu-zis.

NOTE

¹ Paralimbaj.

² Printre legile psihologice ale percepției și manipulării se află, alături de legea pragurilor senzoriale, legea contrastului, legea interacțiunii senzorialor, legea reciprocității, legea coerenței sau disonanța cognitivă, și legea semnificației, care presupune atribuirea de sensuri și semnificații semnelor, semnalelor și stimulilor care acționează în contextul comunicațional.

³ Vezi și Gheorghe Ghițescu, 1979, *Antropologie artistică*, vol. I, EDP, pp. 31-35.

⁴ Vezi și Paul Popescu-Neveanu, 1978, *Dicționar de psihologie*, Editura Albatros, p. 659.

⁵ Zvonurile sunt discursuri neoficiale și neacreditate, rezultat final al informației neverificate care s-a dezvoltat, după un număr de etape, într-un sistem de comunicare. Pe măsură ce informația este trecută de la un stadiu la altul, apare adesea o *distorsionare a mesajului*, în ceea ce privește acuratețea. Trăsătura esențială a zvonurilor este că receptorul informației nu este conștient de inacuratețea informației și încearcă să o transmită mai departe în rețeaua socială. După un număr de distorsiuni, produsul poate, bineînțeles, să difere în mod semnificativ de cel original. Pierderea selectivă de informație, în timp, poate fi atribuită proceselor cognitive asociate cu *percepția, atenția, memoria și construirea schemelor*. (Apud **CF**).

⁶ Ansamblul trăsăturilor figurii se numește *fizionomie*, iar pseudoștiința care s-a ocupat cu interpretarea formelor figurii, prin prisma însușirilor psihice și a trăsăturilor de caracter, a fost numită *fiziognomonie*. (Apud Gh. Ghițescu, *Anatomia...*, p. 133.)

⁷ Gheorghe Ghițescu, *Antropologie...* p. 25.

⁸ R. Baron, D. Byrne, 1987, *Social Psychology Understand Human Interaction*, New York, Allyn and Bacon Inc., pp. 40-43.

⁹ Vezi Joseph DeVito, 1988, *Human Communication. The Basic Course*, New York, Harper & Row, Publisher Inc., pp. 135-136.

¹⁰ „Comunicarea este un proces prin care A trimite un mesaj lui B, mesaj care are un efect asupra acestuia. Concomitent ea presupune negocierea și schimbul de semnificație, proces în care mesajele, persoanele determinate cultural și „realitatea” interacționează, *astfel încât să ajute înțelesul să fie produs și înțelegerea să apară (s.n.)*”. (Apud **CF**)

¹¹ Cf. teoriei gestaltiste, construcția obținută, fie ea de natură verbală sau nonverbală, își datorează înțelesul interrelației dintre părți și a acestor părți cu întregul, întregul fiind diferit de suma părților componente. Pe de altă parte, se poate vorbi de gestaltul cultural și contextual al fiecărui comunicator. În cazul nostru, am înregistrat structurile semantice aplicate ale părților (componentele mimice), determinând, pe cât posibil, felul în care părțile susțin construcția întregului ca sens (mai ales în cazul universalilor), dar și cum universalii gestionează sensul părților. (Vezi *ochi luminoși + față zâmbitoare = bucurie; ochi luminoși + față blândă = bunătate, blândețe, curățenie sufletească; ochi luminoși + față inocentă = nevinovăție, puritate etc.*). Desigur însă că experiența culturală și

contextul își au propriul rol în definitivarea sensului global. (Vezi, de ex., *ochi luminoși + față blândă* [în contextul unui comportament răutăcios] = *o perfectă disimulare*). (Vezi și J. Schellenberg, 1978, *Masters of Social Psychology: Freud, Mead, Lewin and Skinner*, Oxford, Oxford University Press.)

¹² Paul Ekman și Wallace V. Friesen, 1971, „Constants across cultures in the face and emotion”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 17, pp. 124-129; Paul Ekman și Wallace V. Friesen, 1975, *Unmasking the face*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. Lucrări citate de Valentina Dragomir și Octavian Rujoiu: „Fața și expresiile faciale” în Septimiu Chelcea (coord.), 2004, *Comunicarea nonverbală în spațiul public. Studii, cercetări și aplicații*, Editura Tritonic, pp. 53-66.

¹³ De către L. A. Sullivan și S. W. Kirkpatrick, 1996, în „Facial interpretation and component consistency”. *Genetic, Social & General Psychology Monographs*, 122, 4, 391-405. În 1999, Jonathan Haidt și Dacher Keltner adaugă: *jena, rușinea, compasiunea, amuzamentul, „mușcarea limbii”, acoperirea feței și mirarea*. În J. Haidt și D. Keltner, 1999, „Culture and Facial Expressions: Open-ended Methods Fiind More Expressions and a Gradient of Recognition”. *Cognition and Emotion*, 13, 3, pp. 225-266. Ambele lucrări citate de Valentina Dragomir și Octavian Rujoiu: „Fața și expresiile faciale” în Septimiu Chelcea (coord.), 2004, *Comunicarea nonverbală în spațiul public*, pp. 53-66.

¹⁴ Paul Ekman, 1978, „Facial signs. Facts. Fantasies and Possibilities”, in Th. A. Sebeok (Ed.), pp. 124-156. (Apud Petre Anghel, 2003, *Stiluri și metode de comunicare*, Aramis, p. 110.)

¹⁵ *Funcția-semn* reprezintă, după Umberto Eco, corelația dintre două funcțive. „Avem de-a face cu o funcție-semn atunci când o expresie este corelată cu un conținut, iar ambele elemente corelate devin funcțive ale corelației.” „O funcție-semn se instituie atunci când două funcțive (expresia și conținutul) intră într-o corelație reciprocă: dar același funcțiv poate intra în corelație și cu alte elemente devenind astfel un funcțiv diferit, care dă naștere unei alte funcții-semn”. (Umberto Eco, *O teorie...*, pp. 56-57.)

¹⁶ Stereotipul expresiv este extins și la mișcarea expresivă de circumstanță care este conștientizată și care poate fi verbalizată.

¹⁷ Vezi și Eugen Coșeriu, 2000, *Lecții de lingvistică generală*, Chișinău, Arc. Sintagma construită prin afinitate presupune selectarea

determinantului din paradigma limbii pe baza potrivirii sau „afinității” semantice dintre cei doi termeni.

¹⁸ Vezi și Septimiu Chelcea, Alina Duduciuc, Loredana Ivan, Andreea Moldoveanu, „Atractivitatea feței feminine”, în *Comunicarea nonverbală în spațiul public*, (coord. Septimiu Chelcea), pp. 93-117.

¹⁹ Expresia facială a efortului fizic este un aspect local al difuziunii contracțiilor în întreaga musculatură a corpului. Mișcările corporale supraadăugate sau atitudinile rigide ori neadecvate găsesc un corespondent în grimasele sau crispările figurii. (Gh. Ghițescu, *Anatomia...*, p. 156.)

²⁰ Expresia trăsăturilor feței în durere poate fi înțeleasă ca un aspect local al contracțiilor generale de apărare. Descrierea clasică a înfățișării figurii în timpul excitației dureroase coincide cu efortul musculaturii faciale, manifestat prin contracțiile antagoniste ale mușchilor care dispun de oarecare forță. Una din trăsăturile caracteristice descrise la expresia facială a durerii este ridicarea extremității interne a sprâncenelor, cu producerea cutelor verticale în spațiul intersprâncenar, și orizontale în regiunea mijlocie a frunții. Colțul gurii tinde să se înalțe și să iasă în afară, în timp ce colțul gurii și buza de jos tind să coboare. Contracțiile puternice ale orbicularilor, închiderea ochilor, presarea globilor oculari, deschiderea activă a gurii și emiterea strigătelor reprezintă și ele trăsături specifice. (Apud Gh. Ghițescu, *Anatomia...*, p. 155.)

²¹ Vezi „cap de nordic”, „față orientală”, „trăsături mongoloide”, „cap de meridional”, dar și „față distinctă”, „nas identic”, „frunte distinctivă”, „expresie elocventă” etc.

²² Atenția vizuală concentrată se caracterizează prin fixitatea privirii, unită cu contracțiile mușchilor din jurul ochilor, favorizând creșterea acuității vizuale. Intervin astfel contracțiile sprâncenoșilor și coborâtorilor sprâncenei, care coboară și apropie sprâncenele, contracția orbicularului ochiului care îngustează fanta palpebrală și contracția ridicărilor buzei superioare și aripiei nasului, împreună cu contracția zigomaticilor care sprijină acțiunea orbicularului și produc ascensiunea ușoară a narinei și colțului gurii. Modificările figurii sunt asemănătoare cu acelea produse de o lumină puternică. La rândul său, atenția interioară este reprezentată prin direcția privirii, îndreptată în jos sau în gol, paralelismul axelor optice, dilatația pupilei etc. (Apud Gh. Ghițescu, *Anatomia...*, p. 156.)

²³ Amprenta habituală reprezintă expresia activă a figurii, folosită ca mască pentru expresia reală, care, prin utilizare frecventă, se stabilizează

și intră în categoria trăsăturilor stabile, ca o „a doua față”. Face parte din aceeași categorie de caractere cu „racheta” (vezi supra p. 26).

²⁴ Piderit, 1862, *Mimik und Physiognomik*, citat de Gh. Ghițescu, *Antropologie...*

²⁵ Pentru înțelegerea mișcărilor feței este necesar să știm că musculatura mimică cade sub controlul nervului facial (perechea a șaptea craniană) care are originea în bulb. Nucleul bulbar al facialului are legături directe cu scoarța prin căile cortico-bulbare. Pe aceste căi vin de la scoarță impulsurile voluntare pentru mișcările feței. Pe căile talamo-bulbare sunt transmise bulbului impulsurile reflexe care produc mișcările involuntare ale emoțiilor. Datele fiziologice mai arată că diencefalul are rol important și în producerea „tonalității afective”: plăcut, neplăcut, jenant, penibil, dureros, ca și în calitățile de stenic, tonic, încordat sau astenic, depresiv, relaxat, pe care îl au procesele afective. Și ele sunt influențate de scoarța cerebrală. (Vezi Gh. Ghițescu, *Anatomia...*, p. 149.)

²⁶ *Emoțiile* au fost definite în psihologie ca fenomene afective intense însoțite de manifestări corporale de ordin vegetativ (modificări circulatorii sau secretorii) și de ordin motor. Ele sunt provocate într-o mare măsură de un stimulent nemijlocit și sunt strâns legate de activitatea centrilor nervoși subcorticali. Au fost numite *afecte* trăirile emotive foarte puternice. Ele se deosebesc de emoții și sentimente prin caracterul lor de intensitate și violență. Astfel, frica sau mânia sunt emoții, în timp ce groaza și furia sunt considerate afecte. Orice sentiment sau emoție poate dobândi, în anumite împrejurări, caracterul de afect. Principalele emoții calificate ca atare sunt: *uimirea, bucuria, tristețea, frica, mânia* (s.n.). (Gh. Ghițescu, *Anatomia...*, pp. 159-160. Vezi și Al. Roșca [coord.], *Psihologia...*)

²⁷ Virgil Enătescu, *Comunicarea...*, p. 133.

²⁸ În unele concepții, procesele afective au fost clasate, după capacitatea de excitație sau de depresiune, în emoții stenice sau excitante, cum sunt bucuria sau mânia, și emoții astenice sau deprimante, cum sunt frica sau tristețea. Primele sunt caracterizate prin reacții motorii bogate și energice, celelalte prin diminuarea și slăbirea mișcărilor. Într-o altă concepție, care se apropie mai mult de datele de experiență, fiecare emoție este considerată în cele două aspecte: activ și pasiv, sub care se poate prezenta în realitate. Există bucurii exuberante, active, puternice, și bucurii liniștite, calme, după cum există tristeți pasive, deprimante, și tristeți active, agitate, deși tristețea este întâlnită mai mult în prima formă, iar

bucuria se prezintă mai des sub forma reacțiilor active, exuberante. (Apud Gh. Ghițescu, *Anatomia...*, pp. 159-160.)

²⁹ Georgeta Corniță, 2005, *Studiul mimicii...*, p. 72.

³⁰ Fiind vorba de expresia activă, *bărbie bățăioasă* trimite la o bărbie împinsă înainte într-o intenție de ceartă. Într-un alt context, poate să însemne, morfologic, bărbie mai lungă, îndreptată spre înainte, dar și bărbie ridicată din mândrie.

³¹ Cf. Mark Knapp, 1978, *Nonverbal Communication in Human Interaction*, N. Y. Holt, Rinehart and Winston.

³² Tonul transmite sentimentele și atitudinea, în timp ce cuvintele transmit informația. (Apud Ștefan Prutianu, *Antrenamentul...*, p. 15.)

³³ Combinațiile vocale privesc simultan tonul, volumul și ritmul vorbirii, conferind sensul global al mesajului transmis. (Apud Ștefan Prutianu, *Antrenamentul...*, p. 26).

III. LINGVISTICA TRĂSĂTURILOR STABILE. LINGVISTICA EXPRESIEI ACTIVE

1. Repere în structura paradigmatică a atributelor mimice

1.1. Sintaxă „dinamică”: verb ± termen mimic¹

MIMICA

- ❑ *A ridica, a (a)pleca (a înclina, a clătina)* + capul (fața, fruntea) ± *trist(ă), bucuros(oasă), atent(ă)* etc.;
- ❑ *A închide, a deschide (a întredeschide, a miji, a căsca)* + ochii
- ❑ *A ridica (a îndrepta, a arunca), a apleca (a coborî)* + privirea
- ❑ *A ridica, a încrunta* + sprâncenele
- ❑ *A închide, a deschide (a căsca)* + gura
- ❑ *A strânge (a rotunji, a țuguia)* + buzele

- ❑ *A zâmbi (a surâde)* ± *blând, cu înțelegere, ironic, malițios;*

- ❑ *A se încrunta, a se strâmba, a se schimonosi*

- ❑ fața + *a luci, a străluci;*
- ❑ față + *a se albi, a se aprinde, a se îmblânzi, a se înăspri, a se îngălbeni, a se înnegri, a se întuneca, a se lumina,*

a se lungi, a se posomorî, a se roși ± de bucurie, de supărare, de frică, de disperare etc.

- ❑ *privirea + a se aprinde, a se împlânzi, a se înăspri, a se întuneca, a se lumina ± de furie, de fericire, de durere etc.;*
- ❑ *față + a fi, a părea, a deveni, a se face + nume predicativ (roșie [ca focul], etc.)*

PRIVIREA

- ❑ *a privi, a se uita, a clipi (din ochi), a-și aținti (privirea), a ochi, a miji (ochii), a scăpăra (privirea), a nu scăpa din ochi, a țintui (cu privirea), a iscodi (cu privirea) ș.a.;*
- ❑ *a privi + adverb (prietenos, dușmănos, urât, frumos, blând, furios, supărat, interesat, hotărât, rece, cald etc.); + prep + substantiv (cu căldură, cu interes, cu dușmănie, cu înțelegere, cu atenție, cu ură etc.).*

PARALIMBAJUL

- ❑ *a chicoti, a râde, a hohoti;*
- ❑ *a șopti, a murmura, a sușoti, a mormăi, a îngăi, a se bâlbâi, a exclama, a striga, a țipa, a urla, a chioti, a mârâi, a bodogăni, a boscorodi, a sâsâi, a șuiera, a lălăi, a țâțâi, a căsca, a râgâi, a pufni;*
- ❑ *a ofta, a suspina, a scânci, a geme, a sughița, a se smiorcăi, „a (se) mieuna”, a plânge, a hohoti, a urla, a se jelui, a se văicări, a se tângui;*
- ❑ *a vorbi (sau alt verb dicendi) + adverb; + prep. + substantiv (tare, încet, peltic, limpede, clar, blând, aspru, apăsător, hotărât, cuviincios, rar, repede, liniștit, înfricoșător, liber, poticnit, fluent, bâlbâit; cu teamă, cu îndrăzneală etc.).*

1.2. Sintaxă „descriptivă”: termen mimic + adjectiv [prep. + substantiv]

1.2.1. CARACTERE ANTROPOLOGICE ☹ (trăsături stabile, moștenite sau dobândite, cu caracter de amprentă):

☺ Figura naturală și podoaba figurii, la care se adaugă trăsăturile dobândite sau amprenta habituală, se subsumează caracterelor antropologice. Percepția primară trimite la *dimensiune, formă, culoare* și *aspect*. Interlocutorul va folosi, mai mult sau mai puțin inspirat, aceste atribute, în interpretarea mesajului global. Gradul de subiectivitate va fi mai scăzut decât în cazul interpretării expresiei active, de exemplu, datorită relației mai strânse între semn și referent (aici trăsăturile fizionomiei). Excepțiile apar la aspect, în general, dar mai ales la aspectele legate de percepția estetică, unde aria de interpretare este mult mai largă.

- ❑ dimensiune (*față mare*)
- ❑ formă (*frunte pătrată*)
- ❑ culoare (*nas roșu*)
- ❑ aspect
 - aspecte legate de vârstă (*față zbârcită*)
 - aspecte legate de lumea animală (*ochi de bou*)
 - aspecte legate de modele (*față angelică*)
 - aspecte legate de trăsături atribuite etnic (*nas încovoiat*)
 - aspecte legate de starea sănătății (*bărbie zdrobită*)
 - aspecte legate de îngrijire, de podoaba naturală (păr, barbă, gene, sprâncene), artificială sau artistică (*gene rimelate*)
 - aspecte legate de mobilitate (*frunte plecată*)
 - aspecte legate de percepția estetică și senzorială (*față pocită, buze adorabile, ochi umezi*)

1.2.2. EXPRESIA ☹ ACTIVĂ A FIGURII²

☺ Pentru antropologi, termenul *expresie* are două accepțiuni: una se referă la *fenomenele corporale* prin care pot fi cunoscute unele procese psihice, în special emoțiile și sentimentele; cealaltă, care ne interesează în cazul de față, privește *fața și trăsăturile feței* înțelese ca semne ale însușirilor psihice ale persoanei. Studiul expresiei pornește întotdeauna de la deosebirea dintre expresia spontană și manifestările expresive intenționale. Manifestările expresive spontane reprezintă fenomene biologice observabile care au devenit în conștiința omenească semne sau expresii ale fenomenelor psihice sau fiziologice (comune omului și animalului). Expresia intențională sau voluntară aparține numai omului. *Expresia umană este o combinație de expresii voluntare și expresii spontane, destul de greu de diferențiat. Expresia voluntară preia expresia spontană și o transpune într-un limbaj specific, în care imitațiile, transpunerile și semnele metaforice reprezintă adausul calitativ specific uman.* Foarte multe expresii umane pot fi nu numai modificate, dar chiar inhibitate complet și chiar înlocuite prin forme contrarii celor provocate în mod obișnuit de agenții excitatori respectivi (vezi disimularea expresiei durerii fizice). Disimularea sau simularea unor expresii face parte din posibilitățile specific umane de a acționa asupra expresiei spontane pe calea reflexelor inhibitorii condiționate de cel de-al doilea sistem de semnalizare³. Cunoașterea gândurilor omului după expresia sa se întemeiază însă tocmai pe surprinderea acelor manifestări afective însoțitoare ale gândirii, care, în anumite situații, nu pot fi suficient inhibitate. Adesea, prin masca socială sau socializată a expresiei, străbate un fond primitiv reacțional, servind drept indiciu pentru cunoașterea fenomenului psihic real. (Apud Gheorghe Ghițescu, *Anatomia...*, pp. 133-148.)

Pentru studiul de față, expresia este considerată în sensul ei de manifestare activă, de cele mai multe ori în ipostaza intențională, dar deschisă și către acele mișcări spontane care pot fi înregistrate drept constante sau momente comunicaționale distincte. În construirea câmpurilor lexico-semantică au fost folosite ca ancore manifestările afective fundamentale, în majoritatea cazurilor în ipostaza dicotomică (*bucurie – supărare; veselie - tristețe*;

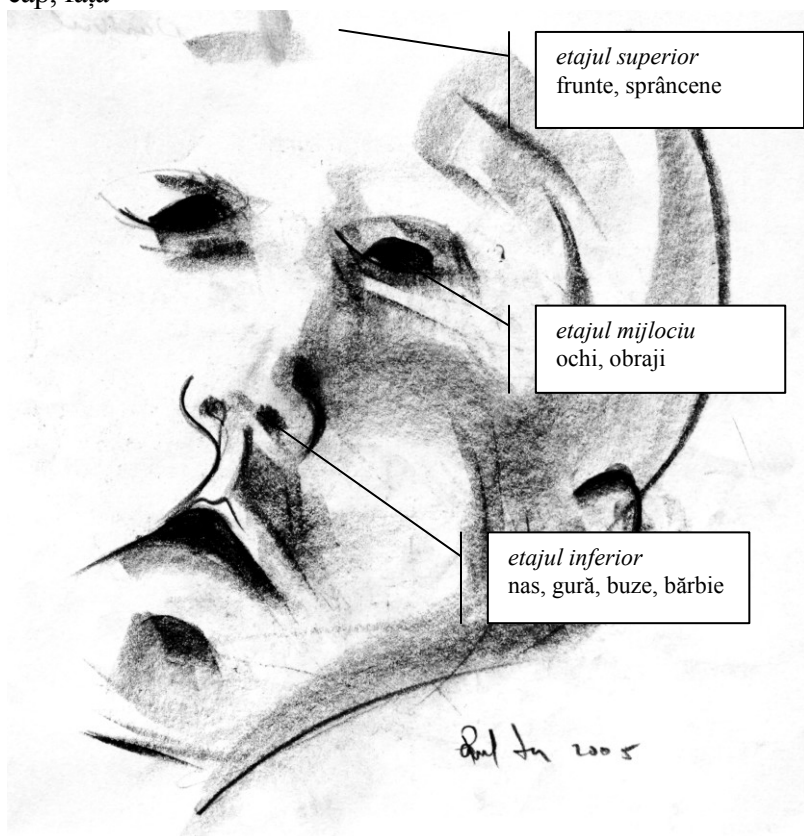
fericire – nefericire, inteligență – prostie; preocupare-indiferență; iubire – ură etc.). Desigur, cu distribuția cerută de specificul expresiv al termenului mimic avut în vedere. Pe de altă parte, au fost utilizate și pentru aceste manifestări serii sinonimice, care, cel puțin în limba română, dezvăluie o mare capacitate de nuanțare semantică, posibil de exploatat în dezvoltarea câmpurilor structurilor aplicate (vezi, de ex., *bucurie*: desfătare, mângâiere, mulțumire, plăcere, satisfacție, extaz, care trimit, pentru atributele componente mimice *față*, la: *față + radioasă, răzătoare, surâzătoare, veselă, voioasă, zâmbitoare*, dar și la *față + relaxată; față + extaziată, mulțumită, renăscută*).

- ❑ *bucurie*⁴, desfătare, mângâiere, mulțumire, plăcere, satisfacție, extaz – supărare, îmbufnare, burzuluială, mâhnire, necaz, nervozitate, mânie⁵ (***privire mulțumită – privire furioasă***)
- ❑ *fericire, beatitudine – nefericire, nenoroc, nenorocire* (***față fericită - față nefericită***)
- ❑ *veselie, voioșie, jovialitate, haz – tristețe*⁶, mâhnire, posomoreală, durere, întristare, jale, disperare (***privire veselă - privire îndurerată***)
- ❑ *blândețe, bunătate, amabilitate – asprime, răutate, severitate; barbarie, brutalitate, cruzime, duritate, ferocitate, neîndurare, neomenie, sălbăticie, violență; maliție, malițiozitate, agresivitate* (***ochi blânzi – ochi aspri***)
- ❑ *curaj, bărbăție, bravură, cutezanță, dârzenie, încumetare, îndrăzneală, neînfricare, semeție, temeritate, vitejie – frică*⁷, teamă, anxietate, groază, teroare (***față dârză - față îngrozită***)
- ❑ *dragoste, iubire – ură, gelozie* (***ochi iubitori – ochi încrâncenați***)

- ❑ admirație, prețuire, stimă – dispreț, desconsiderare/dezgust, aversiune, greață, îngrețoșare, neplăcere, oroare, repulsie, scârbă, silă; lehamite (***privire admirativă - privire disprețuitoare***)
- ❑ inteligență, agerime, deșteptăciune, iscusință, istețime, șiretenie – prostie, dobitocie, imbecilitate, nătângie, neghiobie, nerozie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie; gogomănie, idioțenie, idioție, nesocotință, absurditate; îndobitocire, demență (***față șireată – față nătângă***)
- ❑ grijă, îngrijorare, prudentă, vigilență; atenție, interes, preocupare, sinchiseală, sinchisire - indiferență, nepăsare; apatie, delăsare, indolență, inerție, insensibilitate, pasivitate, placiditate, tembelism; impasibilitate, indeferentism; răceală; dezinteres (***ochi atenți - ochi reci***)
- ❑ inocență, nevinovăție, ingenuitate; candoare, castitate, feciorie, neprihănire, pudicitate, pudoare, virginitate; curățenie, imaculare, neîntinare, puritate - vinovăție, culpabilitate, culpă, eroare, greșeală, păcat, vină; reproș, (***privire castă - privire păcătoasă***)
- ❑ mândrie, demnitate, onoare – umilință, rușine, dezonoare (***privire mândră - privire rușinată***)
- ❑ politețe, deferență, respect – impolitețe, obraznicie, bădărănie (***voce politicoasă – voce obraznică***)
- ❑ curiozitate, uimire⁸, surprindere, obediență, nehotărâre (***privire curioasă, față uimită, zâmbet obedient***)
- ❑ altele.

2. Termeni și atribute

cap, față

cap = s.c., n., pl. *capete*. *Partea superioară a corpului omenesc (la animale partea anterioară), alcătuită din cutia craniană și față (la animale bot) și legată de trunchi prin gât. [...]* Lat. *caput*;

- ❑ derivate: *căpuț, căpuc*;
- ❑ compuse: *cap-de-lemn, căpcăun (cap+ câine); cap-de-mort; a face capul-lui Adam; cap de cocoș; capul-șarpelui; capul-ăriciului; capul-balaurului* etc.;
- ❑ alte origini: *căpătână, căpătânos, capiu, căpiat, craniu, cranian*;
- ❑ sinonime (stil.)⁹: *căpătână, devlă, tîgvă, țeastă, etaj, mansardă, țîrtăcuță, bostan, ridiche, bec, bilă, moacă, scăfârlie, bibilică, dovlaac, minister, devlă, osatură, minte, personalitate, păr, mînte, gândire, judecată, memorie* etc.

Loc. și expr.: 1. Cap: Loc. adv. **din cap pînă-n picioare** = în întregime, cu desăvîrșire; **cu noaptea-n cap** = foarte de dimineață; **cu un cap mai sus** = cu mult mai sus; Expr.: **a se da peste cap** = a face tumbe; fig. a face imposibilul; **a da (pe cineva) peste cap** = a trînti (pe cineva) la pămînt; fig. a da jos dintr-o situație, a doborî, a învinge; **a da paharul peste cap** = a goli paharul dintr-o înghițitură; **a scoate capul în lume** = a ieși între oameni, în societate; **a i se urca (cuiva) la cap** = a deveni îngâmfat, îndrăzneț, obraznic; a fi amețit de băutură; **a nu-și mai vedea capul de...** sau **a nu ști unde-i stă capul** = a nu ști ce să mai facă; a fi copleșit de...; **a-și pierde capul** = a se zăpăci; **a nu mai avea unde să-și pună capul** = a ajunge pe drumuri (fără adăpost); **a nu-l durea (nici) capul** = a nu se sinchisi de ceea ce se întâmplă; **a da din cap** = a clătina capul (în semn de aprobare, de refuz); **a da (cuiva) la cap** = a lovi, a omorî; fig. a

ataca, a distruge (cu vorba sau cu scrisul); a umbla cu capul în traistă = a umbla distrat, neatent; a se da cu capul de toți pereții (sau de pereți) = a fi cuprins de disperare sau de necaz; a-și lua lumea în cap = a pleca rătăcind în lume; a-și pleca capul = a se simți rușinat, umilit, învins; pe după cap = pe după gât, la ceafă; Fam. bătut (sau căzut) în cap = tâmpit, prost; Vai (sau haram) de capul lui! = vai de el!; a nu fi nimic de capul cuiva = a fi lipsit de calități; a cădea (sau a veni, a se sparge etc.) pe (sau de, în) capul cuiva = a fi lovit de o nenorocire, a trebui să suporte o serie de dificultăți; a cădea pe capul cuiva = a sosi pe neașteptate la cineva (creându-i neplăceri); a sta (sau a se ține) de capul cuiva sau a se pune pe capul cuiva = a stăruii fără încetare pe lângă cineva; a se duce de pe capul cuiva = a lăsa (pe cineva) în pace; Reg. a nu ști (sau a nu avea) ce-și face capului = a se afla într-o împrejurare grea și a nu mai ști ce să facă; Părul capului: a-și pune mâinile în cap sau a se lua cu mâinile de cap = a se lua cu mâinile de păr (de necaz, de ciudă sau de deznădejde) [...] 4. Minte, gândire, judecată; memorie: Loc. adv.: cu cap = (în mod) inteligent, deștept; fără cap = (în mod) necugetat; Loc. adj.: cu scaun la cap = cu judecată dreaptă; cuminte; Expr.: a fi bun (sau ușor) la (sau de) cap = a fi deștept; a fi greu (sau tare) de cap = a fi prost; a fi (sau a umbla) cu capul prin (sau în) nori = a fi zăpăcit, distrat; a-i băga (sau a-i vâri) cuiva (ceva) în cap = a face pe cineva să creadă ceva; a nu(-i) intra (cuiva) în cap = a nu putea pricepe ceva; a lua în (sau a băga la) cap = a pricepe, a ține minte; a-i ieși (cuiva ceva) din cap = a nu-i mai sta gândul la..., a uita; a nu-i mai ieși (cuiva ceva) din cap = a-l stăpâni mereu același gând; a-l duce (sau a-l tăia pe cineva) capul = a se pricepe; a-l duce (sau a-i sta) capul la... = a-i trece prin minte, a se gândi la...; a-și bate (sau a-și frământa, a-și sparge) capul = a se gândi intens (spre a soluționa o problemă); a-i deschide (cuiva) capul = a face (pe cineva) să înțeleagă ceva; a fi (sau a rămâne,

a umbla) de capul său = a fi (sau a rămâne etc.) liber, independent, nesupravegheat; a face (ceva) de (sau din) capul său = a face (ceva) fără a se consulta cu altcineva; a întoarce (sau a suci) capul cuiva = a face pe cineva să-și piardă dreapta judecată; a zăpăci; a avea cap să... = a avea posibilitatea să...; a putea să...; 5. Viață: a-și pune capul (la mijloc) = a-și pune viața în joc; a garanta cu viața pentru cineva; o dată cu capul = cu nici un preț; în ruptul capului = cu primejdia vieții; cu nici un preț; a-și face de cap = a face ceva ce poate să-ți primejduiască viața; a face nebunii; Altele: „cap de găină” = om prost; „capul plecat sabia nu-l taie” = adaptare; „capul sus!” = curaj; cu capul gol = fără acoperământ, prost¹⁰.

La nivel comunicațional, *capul* este perceput ca suport și corolar, în același timp, al fizionomiei. Câmpul său semantic este construit din termenii care trimit la *figura naturală și la podoaba figurii, naturală, artistică sau artificială*. Aportul său ca funcție-semn se oprește de cele mai multe ori la fixarea caracterelor antropologice: *dimensiune, formă, aspect*. Rareori, și atunci cu funcție metonimică, suportă extensiuni spre zona expresiei active, mai ales când trimiterea este la *chip, față, figură*.

Acceptându-i mobilitatea datorită gâtului, mișcările capului sunt interpretate de cele mai multe ori în relație directă cu dinamica afectivă:

- ❑ *a ridica, a înălța, a sălta, a îndrepta capul* (*bucuros, mândru, atent, furios* etc.);
- ❑ *a pleca, a apleca, a lăsa, a coborî, a înclina capul* (*învinș, rușinat, obosit, supărat* etc.)

CARACTERE ANTROPOLOGICE (trăsături stabile, moștenite sau dobândite, cu caracter de amprentă):

DIMENSIUNE

- ❑ cap + *enorm, imens, mare, masiv, măricel, mărit, voluminos*;
 - Pe gâtul subțirel era așezat un *cap enorm* (imens, masiv, voluminos).
 - Avea un *cap cam mare* (măricel) pentru corpul prea mic.
 - *Capul mărit* de boală părea al unui bătrân.
- ❑ cap + *mic, micuț, micșorat, miniatural, minuscul, mititel*;
 - Pe gâtul gros era așezat un *cap minuscul* (micuț, mititel).
 - *Capul mic* (miniatural) era acoperit de o imensă căciulă de blană.
 - *Capul micșorat* de boală părea al unui copil.

FORMĂ

- ❑ cap + *ascuțit, colțuros, țuguiaț*;
 - Avea un *cap ascuțit* (colțuros, țuguiaț) pe care șapca stătea întotdeauna ciudat.
- ❑ cap + *deformat, diform, inform*;
 - Priveam la *capul* lui *deformat* (diform, inform) și nu-mi venea să cred că mai este în viață.
- ❑ cap + *ca o pară, lunguiet, mălăiet, oval*;
 - Avea *capul ca o pară* (lunguiet, mălăiet, oval).
- ❑ cap + *bolovănos, ca un dovreac, gogonat, rotund, umflat*;
 - *Capul bolovănos* (ca un dovreac, gogonat, rotund, umflat) părea să aibă o viață aparte.
- ❑ cap + *teșit, turtit*;
 - *Capul teșit* (turtit) nu se potrivea deloc cu trupul zvelt și elegant.

CULOARE¹¹

- ❑ cap + *alb, bălan, sur*;
- ❑ cap + *negricios, negru*;
- ❑ cap + *roșcat, roșcovan*,
- ❑ cap + *gălbior*;
 - Priveam uimit la *capul* lui *alb* (bălan, sur, negricios, roșcat etc.).
 - Un *cap gălbior*, ca al unui pui de găină, se ivi de după fusta mamei.

ASPECT

aspecte legate de vârstă

- ❑ cap + *chel, golaș*;
 - *Capul golaș* (chel) ne reamintea că nu mai este atât de tânăr.
- ❑ cap + *îmbătrânit, încărunțit, smochinit, stafidit*;
 - Un *cap îmbătrânit* (încărunțit, smochinit, stafidit) apăruse în cadrul ferestrei.

aspecte legate de lumea animală

- ❑ cap + *de bivol, de bou, de maimuță, de pasăre, leonin*;
 - Era necioplit, cu *un cap de bivol* (de bou) și un trup imens.
 - *Capul leonin* impunea tuturor.

aspecte legate de modele¹²

- ❑ cap + *dantesc, imperial, încoronat, împărătesc, napoleonian, olimpien*;
 - *Capul dantesc* (napoleonian, olimpien) dăltuit parcă în piatră, se sprijinea ușor de muchia ferestrei.

aspecte legate de trăsături atribuite etnic

- ❑ cap + *de nordic, de wiking, negroid, oriental*;
 - Avea un *cap blond, de nordic*.

aspecte legate de starea sănătății

- ❑ cap + *intact, neatins, sănătos*;
 - Era lovit peste tot, dar *capul* scăpase *neatins*.
- ❑ cap + *bolnav, beteag, inflammat, jupuit, mumificat, mutilat, rănit, spart, strivit, sucit, zdrelit, zdrobit*;
 - *Capul bolnav* (inflammat, jupuit, spart etc.) se sprijinea pe perna albă, pregătit pentru intervenție.

aspecte legate de îngrijire, de podoaba naturală, artificială sau artistică a feței

- ❑ cap + *aranjat, curat, curățel, parfumat, periat, protejat, săpunit, spălat, vopsit*;
 - Puștoaica avea *capul vopsit* (aranjat) într-un mod ciudat.
 - *Capul curat, spălat și parfumat* parcă nu mai era al lui.
- ❑ cap + *jegos, murdar, năpădit de, nearanjat, neîngrijit, nespălat, păduchios, unsuros*;
 - Un *cap jegos* (murdar, năpădit de păduchi) se ivi din grămada de haine.
- ❑ cap + *chel, pleșuv*;
 - Pe *capul pleșuv* (chel) își pusese o pălărie înaltă, de paie.
- ❑ cap + *pletos*;
 - Odinioară *capul* lui *pletos* făcuse furori.

aspecte legate de mobilitate

- ❑ cap + *imobil, inert, împietrit, încremenit, rigid*;
 - *Capul împietrit* (imobil, inert, încremenit, rigid) părea al unei statui.
- ❑ cap + *înălțat, ridicat*;
 - *Capul înălțat* reflecta spiritul lui mândru.
- ❑ cap + *lăsat, plecat*;

- „*Capul plecat, sabia nu-l taie.*”
- Stătea în fața lui cu *capul plecat*, așteptând pedeapsa.

aspecte legate de percepția estetică și senzorială

percepție pozitivă, de tipul „îmi place”

- ❑ cap + *frumos, frumușel, mândru*;
- ❑ cap + *încântător, minunat, neasemuit, splendid, superb*;
 - Îi impresiona pe toți când își înălța *capul* său *mândru* (încântător, splendid).
 - Are *capul* mai *frumos* decât fratele său!
- ❑ cap + *armonios, cizelat, dăltuit, decorativ, impecabil, modelat, perfect, proporționat*;
 - Un *cap armonios*, parcă *dăltuit*, se sprijinea pe un gât perfect.
 - Avea un *cap decorativ, frumos cizelat*, dar atât.
- ❑ cap + *aureolat*;
 - Priveau *capul* ei *aureolat* și se închinau ca la o minune.
- ❑ cap + *aparte, indescritibil*;
 - Avea un *cap aparte* (indescritibil).
- ❑ cap + *adorabil, agreabil, atrăgător, plăcut, simpatic*;
 - Te întâmpina un *cap adorabil* (agreabil, plăcut).
- ❑ cap + *aristocratic*¹³;
 - *Capul aristocratic* se potrivea cu ținuta elegantă.
- ❑ cap + *gingaș*;
 - Bebelușul dădea din *capul* său *gingaș* și râdea senin.
- ❑ cap + *impresionant, impunător, magnific, memorabil, onorabil*;

- Se uitau la *capul* său *impresionant* (impunător, magnific, onorabil, memorabil) și se gândeau la rolul pe care l-a avut în viața națiunii.
- ❑ cap + *comic, haios, interesant, nostim*;
 - Avea un *cap haios*, de care nu puteai să nu râzi.
- ❑ cap + *romantic*¹⁴, *seducător*;
 - *Un cap romantic* îi privea din fotografie.
- ❑ cap + *obișnuit*;
 - Pe trupul de model se înălța un *cap obișnuit*.

percepție negativă, de tipul „nu-mi place”

- ❑ cap + *inestetic, hidos, hirsut, hâd, urât*;
 - Impresia lăsată de un *cap urât* (hidos, hâd, inestetic) nu poate fi ștearsă ușor.
- ❑ cap + *imperfect, mitocănesc, necioplit, ordinar, vulgar*;
 - Te izbea neplăcut imaginea *capului necioplit* (mitocănesc, ordinar, vulgar, imperfect).
- ❑ cap + *anapoda, bizar, caraghios, caricatural, ciudat, ridicol, straniu*;
 - Pe gâtul subțire se înălța un *cap bizar* (anapoda, ridicol etc.).
- ❑ cap + *bestial, monstruos, oribil, sinistru*;
 - După accident *capul* îi arăta *monstruos* (oribil, sinistru).
- ❑ cap + *semeț, sfidător, trufaș*;
 - I-am văzut mai întâi *capul semeț* (sfidător, trufaș).
- ❑ cap + *sălbăticit*;
 - *Ce cap sălbăticit* avea!
- ❑ cap + *auster, banal, neînsemnat, umil*;
 - Un *cap auster* potrivit cu atmosfera rece din clădire s-a ivit din camera de primire.
 - Avea un *cap banal* (neînsemnat, umil) pe care nimeni nu-l privea cu atenție.

percepție senzorială

- cap + *moale, tare, unsuros, ud*;
 - *Capul* copilului era încă *moale* în creștet.
 - *Capul unsuros* (ud) era acoperit cu o pălărie pleoștită.
 - Avea un *cap* destul de *tare* dacă nu i s-a spart în accidentul suferit.

față = s.c. f., pl. *fețe*. *Partea anterioară a capului omului; chip, figură. Lat. facia.*

- ❑ derivate: *fețișoară*;
- ❑ compuse: *fețe-fețe*;
- ❑ sinonime (stil.): *obraz, mutră, mască, muie, moacă, morgă, expresie, mină, „aer”, prestanță, înfățișare.*

Loc. și expr.: 1. *Față*. Loc. adv.: *în față* = înainte; Loc. prep.: *în fața cuiva (sau a ceva)* = înaintea cuiva (sau a ceva); *din față* = de dinainte; Expr.: *a(-i) cânta (cuiva) cucul în față* = (în superstiții) a-i merge (cuiva) bine; *a fi de față* = a fi prezent, a asista; Loc. prep.: *de față cu...* = în prezență; *față cu (sau de) cineva* = în raport cu..., în ceea ce privește, pentru; având în vedere; Expr.: *față în față* = unul către altul sau unul împotriva celuilalt; *a scăpa cu fața curată* = a scăpa dintr-o situație anevoioasă fără a fi rușinat, fără a o păți; *a face față (cuiva sau la ceva)* = a rezista, a ține piept, a corespunde unei sarcini; *a pune (oameni sau lucruri) (de) față (sau față în față)* = a așeza alături, pentru a face o comparație sau a trage o concluzie; a confrunța; *a fi (sau a se întâmpla să fie) față (la ceva sau undeva)* = a fi prezent, a asista (la ceva), a fi martor; *a spune (cuiva) în față* = a spune (cuiva) lucruri neplăcute, în mod direct, deschis; *a spune pe față* = a spune sincer, fără înconjur; *a (se) da pe față* = a (se) descoperi, a (se) demasca; *a lucra pe față* = a lucra fără ascunzișuri, deschis, cinstit; *a-și întoarce fața (de la cineva sau de către cineva)* = a nu mai vrea să știi de cineva; *a privi (pe cineva) în față* = a privi drept în ochi, deschis; *a privi (sau a vedea, a zări pe cineva) din față* = a privi (a vedea) în întregime figura cuiva; *om (sau taler) cu două fețe* = om ipocrit, fățarnic; *a da pe față* = a descoperi, a demasca; Expresia figurii, mină: *a face fețe-fețe* sau *a schimba fețe* = a se simți foarte

încurcat la vederea sau la auzul unor lucruri, sau situații neplăcute; a prinde față = a se întrema după o boală; față bisericească = slujitor al bisericii; preot; „a juca (cu cărțile) pe față” = a lucra (sau a spune) deschis.

Fața reprezintă suportul mimice propriu-zis, dezvăluind caracterele înnăscute și dobândite, și reflectând, conștient sau nu, trăirile interioare. De cele mai multe ori este percepută ca funcție-text¹⁵, în sensul în care componentele mimice se combină sintagmatic pentru crearea semnificației mimice. Gura și ochii sunt generatoare de sensuri globale, datorită, desigur, mobilității lor, câmpul semantic al *feței* suprapunându-se, în bună parte, pe câmpul semantic al contactului vizual și pe cel al mișcării buzelor¹⁶. Lingvistica *feței* este, din această cauză, deosebit de bogată, cuprinzând atât unități cu conținut relativ obiectiv¹⁷, care trimit la *dimensiune, formă, culoare și aspect*, dar și un număr mare de unități marcate afectiv¹⁸, dispuse pe scale cuprinzătoare de expresivitate.

CARACTERE ANTROPOLOGICE (trăsături stabile, moștenite sau dobândite, cu caracter de amprentă):

DIMENSIUNE

- față + *enormă, imensă, mare, masivă, măricică, uriașă*;
 - Nu știu de ce, dar mi se părea că are o *față enormă* (imensă, masivă, uriașă).
- față + *mică, micșorată, micuță, mărunță, mărunțea, miniaturală, minusculă, mititică*;
 - *Fața ei era micșorată* (mărunță, minusculă, miniaturală) și plină de riduri.

FORMĂ

- față + *ascuțită, colțuroasă, triunghiulară*;

- *Fața triunghiulară* (ascuțită, colțuroasă) era încadrată de plete negre și lungi.
- ❑ *față + lată, lătareată, lățită;*
- ❑ *față + îngustă;*
- ❑ *față + alungită, lungă, lungăreață, lungită, lunguiață, prelungă, ovală;*
- ❑ *față + scurtă;*
- ❑ *față + pătrată;*
- ❑ *față + bolovănoasă, strâmbă, turtită;*
 - *Fața lată* (lățită, îngustă, lungăreață, prelungă, scurtă, pătrată, strâmbă) se ȳea din gulerul mare de blană.
- ❑ *față + grăsulie, rotofeie, rotundă, rotunjită, rotunjoară, rubicondă;*
- ❑ *față + dolofană, durdulie;*
 - *Fața ei dolofană* (durdulie, grăsulie, rotofeie, rotunjită) era plină de veselie.
- ❑ *față + deformată, diformă, informă;*
 - Îmi părea rău de ea, de *fața ei diformă* (deformată, informă) și plină de pete.
- ❑ *față + grăsuță;*
- ❑ *față + uscățivă;*
 - Priveam la *fața ei grăsuță* (uscățivă) și mă gândeam cum era altădată.

CULOARE

- ❑ *față + albă, bălaie, bălană, dalbă, decolorată, depigmentată, lăptoasă, lividă, pală, palidă, sidefie, spălăcită, spelbă, străvezie;*
- ❑ *față + cenușie, plumburie, vineție, vânătă;*
- ❑ *față + galbenă, gălbejită, îngălbenită;*
- ❑ *față + lucioasă;*
- ❑ *față + arămie, brună, măslinie, pământie, smeadă;*
- ❑ *față + neagră, negricioasă, oacheșă, smolită;*

- ❑ față + *pătată, pictată, pigmentată, pistruiată*;
- ❑ față + *îmbujorată, împurpurată, înroșită, roșcovană, roșiatică, roșie, roz, rozalbă, rumeioară, rumenă, stacojie, trandafirie*;
- ❑ ten + *albinos, măsliniu, roșcat*;
 - Întoarse spre mine *fața pătată (plină de pete maronii)* (decolorată, împurpurată, pigmentată, pistruiată).
 - Priveam îngrijorați la *fața ei lividă* (plumburie, stacojie).
 - Avea *fața oacheșă* (roz, sidefie, spelbă, gălbejită, lucioasă, smeadă, trandafirie).

ASPECT

aspecte legate de vârstă

- ❑ față + *copilărească*;
- ❑ față + *tinerească*;
- ❑ față + *fragedă, netedă, netezită, proaspătă*;
- ❑ ten + *fraged, catifelat*;
- ❑ față + *matură*;
- ❑ față + *bătrânească, îmbătrânită, matusalemică, venerabilă*;
- ❑ față + *argăsită, încrețită, ridată, scofâlcită, senilă, sfrijită, smochinită, stafidită, trecută, uzată, veștedă, zbârcită*;
 - Întoarse spre noi o *față copilărească* (matură, matusalemică, sfrijită, trecută, senilă).
 - *Fața încrețită* (șifonată) atrăgea privirile.
- ❑ ten + *îmbătrânit, ofilit, ridat*;
 - O necăjea *tenul ofilit și plin de riduri*.

aspecte legate de lumea animală

- ❑ față + *bovină, cabalină, porcină*;
- ❑ față + *de bou, de broască, de cal, de maimuță, de oaie, de porc, de vițel*;

- *O față cabalină* (de broască, de oaie) și un corp greoi n-o avantajau.

aspecte legate de modele

- ❑ față + *aristocratică, împărătească*;
- ❑ față + *efeminată, masculinizată, muierască, virilă*;
- ❑ față + *omenească, părintească*;
- ❑ față + *romantică*;
 - Avea o față aristocratică, ușor efeminată.
 - Vedea după atâta timp o față omenească (părintească, muierască, împărătească).

aspecte legate de trăsături atribuite etnic

- ❑ față + *orientală, mediteraneană, negroidă*;
- ❑ față + *artificială, naturală*;
- ❑ față + *convențională, neconvențională*;
- ❑ față + *definită, definitorie, diferită, distinctă, identică, nedefinită, similară cu, tipică*;
 - Era doar o față nedefinită, artificială, care se pierdea printre miile de fețe.
 - Avea o față neconvențională (definitorie, orientală), pe care n-o uitai.

aspecte legate de starea sănătății

- ❑ față + *robustă, sănătoasă, viguroasă*;
- ❑ față + *intactă, nevătămată*;
- ❑ față + *dezumflată, vindecată*;
- ❑ față + *descongestionată, fermă, hidratată, regenerată*;
 - Fața nevătămată (robustă, vindecată, regenerată) venea parcă în contradicție cu trupul zdrobit.
- ❑ față + *bolnavă, beteagă, ofticoasă, palidă, sifilitică, suferindă, tuberculoasă*;
- ❑ ten + *palid*;

- ❑ *față + descărnată, descompusă, descuamată, desfigurată, devastată, dezarticulată, distrusă, hipertrofiată, nesănătoasă, putredă;*
- ❑ *față + arsă, jupuită, lovită, maltratată, măcelărită, mutilată, opărită, palmuită, părăduită, pârjolită, pârlită, plesnită, rănită, ruptă, săpată de, spartă, strivită, stropită, vătămată, zdrobită;*
- ❑ *față + crispată, schimonosită;*
- ❑ *față + flască, fleșcăită, moleșită, năruită, ofilită, pergamentoasă, pleoștită, prăbușită, prăpădită, rablagită, rugoasă, tăbăcită, ternă, uscată, vlăguită;*
- ❑ *față + extenuată, fragilă, hipersensibilă, nevolnică, ostenită;*
- ❑ *față + gubavă, îmbibată de, împâslită, puhavă, umflată;*
- ❑ *față + împânzită de, măcinată de, năpădită de, potopită de;*
- ❑ *față + stricată, viermănoasă;*
- ❑ *față + slabă, slăbănoagă, slăbită, slăbuță;*
- ❑ *față + decrepită, degenerată;*
 - *Îi priveam cu milă fața ofticoasă (dezarticulată, părăduită, pârjolită, crispată, prăpădită, viermănoasă, slăbită, decrepită).*
 - *Fața năpădită de păr (îmbibată de alcool, împânzită de bube,) se clătina fără noimă.*

aspecte legate de îngrijire, de podoaba naturală, artificială sau artistică a feței

- ❑ *față + aranjată, demachiată, depilată, machiată;*
- ❑ *față + dichisită, parfumată, pudrată, reîmprospătată;*
- ❑ *față + pregătită, protejată;*
- ❑ *față + curată, săpunită, spălată;*
- ❑ *față + bărbierită;*
- ❑ *față + tatuată, vopsită;*
- ❑ *față + naturală, neatinsă;*

- ❑ față + *reconstituită, reparată*;
 - Cu *fața aranjată* (săpunită, spălată, machiată, pudrată, parfumată) se putea prezenta la interviu.
 - Avea *fața naturală, neatinsă*.
 - Cu *fața* atât de *vopsită* nu cred ca avea vreo șansă.
- ❑ față + *imoasă, jengoasă, murdară, soioasă*;
- ❑ față + *mânjită, mângălită, mozolită*;
- ❑ față + *neîngrijită, nemachiată, nespălată*;
 - *Fața* lui *imoasă* (soioasă, nespălată, mozolită) îi dezgusta pe toți.
- ❑ față + *bărboasă, păroasă*;
- ❑ față + *mărginită de, spânatică, sprâncenată*;
 - *Fața sprâncenată, mărginită de* zulufi, atrăgea privirile tuturor.

aspecte legate de mobilitate

- ❑ față + *imobilă, împietrită, încremenită, înțepenită, mumificată, neclintită, neînsuflețită, nemișcată, petrificată, rigidă, toropită, ținută*;
- ❑ față + *amorțită, impasibilă, inertă, inflexibilă*;
- ❑ față + *destinsă*;
 - Îl privea cu *fața împietrită* (încremenită).
 - Avea *fața toropită* de somn (amorțită, neînsuflețită, inertă).
- ❑ față + *agitată, dezamorțită, reînsuflețită, reînviată*;
- ❑ față + *mobilă*;
- ❑ față + *înălțată, ridicată*;
- ❑ față + *aplecată, lăsată, plecată*;
- ❑ față + *înțoarsă, orientată spre*;
- ❑ față + *ferită*;

- Cu *fața întoarsă* (orientată) spre prietenii lui, se îndepărta totuși.
- *Fața mobilă*, ca de maimuță, *agitată* în acel moment mai mult ca de obicei, amintea tuturor de tatăl ei.

aspecte legate de percepția estetică și senzorială

percepție pozitivă, de tipul „îmi place”

- *față + arătoasă, armonioasă, cizelată, dăltuită, decorativă, desăvârșită, fină, marmoreană, modelată, perfectă, proporționată, regulată, reușită, sculpturală;*
 - O promovase la vânzări, fiindcă avea o *față decorativă* (arătoasă, frumos modelată, bine proporționată), care atrăgea clienții.
- *față + ademenitoare, atrăgătoare, ispititoare, răscolitoare, seducătoare;*
 - Îi privea *fața răscolitoare* (atrăgătoare) și nu se mai întreba de ce s-a îndrăgostit de el.
- *față + adorabilă, angelică, aureolată, cerească, diafană, divină, dumnezeiască, enigmatică, transfigurată;*
 - O *față diafană* (angelică, divină, transfigurată) se arătase în cadrul ferestrei.
- *față + agreabilă, delicată, delicioasă, plăcută;*
 - Avea o *față delicioasă!*
- *față + aparte, marcată, modernă, rafinată;*
 - Mama ei avea o *față aparte* (marcată de bătrânețe, rafinată).
- *față + distinsă, faimoasă, ilustră, impunătoare, memorabilă, nobilă, onorabilă, rafinată, recunoscută, remarcabilă, renumită, respectabilă, stilată;*
 - *Fața ei distinsă* (nobilă, rafinată) impunea respect.

- Aveam înaintea mea una dintre *fețele onorabile* (faimoase, ilustre, impunătoare, memorabile, recunoscute, remarcabile, renumite, respectabile) ale orașului.
- față + *acceptabilă, drăgălașă, drăguță, simpatică*;
 - Dacă *fața* era *acceptabilă* (drăguță, simpatică), în schimb, ochii erau extraordinari!
- față + *edificatoare, elocventă, interesantă*;
 - *Fața interesantă, elocventă* pentru tipul de frumusețe pe care-l reprezenta, atrăgea privirile.
- față + *emoționantă, impresionantă, reconfortantă*;
 - În sfârșit, cunoșteam o *față emoționantă* (impresionantă) prin frumusețea și bunătatea pe care le reflecta.
 - Îi priveam *fața reconfortantă* și începeam să mă simt și eu bine!
- față + *extraordinară, fascinantă, fermecătoare, frapantă, grozavă, indescritibilă, încântătoare, minunată, neasemuită, nemaipomenită, nemaiîntâlnită, nemaivăzută, nepereche, răpitoare, sclipitoare, splendidă, strălucitoare, superbă, uluitoare*;
 - Avea cu adevărat o *față extraordinară* (frapantă, grozavă, neasemuită, nepereche, splendidă, superbă, uluitoare)!
- față + *faină, frumoasă, frumușică, nostimă, haioasă*;
- față + *gingașă, grațioasă, proaspătă*;
 - *Fața ei frumușică* era *gingașă* și *proaspătă*, ca de copil.
- față + *neobișnuită, nepământească*;
 - *Fața lui neobișnuită* (nepământească) îi bântuia visele.
- față + *neprețuită, neuitată, scumpă*;

- *Fața scumpă* (neuitată, neprețuită) a mamei îi apărea mereu în fața ochilor.
- *față + nouă, originală, redescoperită*:
 - Ne arăta acum o *față* cu totul *nouă, originală, redescoperită* de el însuși.
- *față + predestinată*:
 - L-am privit și mi-am dat seama că are o *față predestinată*.
- *față + cochetă, comică, jovială, vie*:
 - Îmi revenea în minte *fața* ei *cochetă* (comică, jovială, vie) și zâmbeam amuzat.
- *față + decentă, demnă, serioasă*:
 - Impresiona *fața decentă* (demnă, serioasă) a omului dinaintea noastră.
- *față + familiară*:
 - Priveam *fața* – *figura familiară* și mă întrebam unde am mai văzut-o.
- *față + inofensivă, modestă, nepretențioasă, normală, potrivită, prezentabilă, simplă*:
 - *Fața simplă, prezentabilă* (inofensivă, modestă, nepretențioasă, normală, potrivită) se potrivea cu hainele pe care le purta.

percepție negativă, de tipul „nu-mi place”

- *față + anapoda, discordantă, discrepantă, disproporționată, dizgrațioasă, imperfectă, inestetică, nepotrivită, nereușită*:
 - *Discordantă* (discrepantă) în acel grup, *fața* lui trezea compătimire.
 - Avea o *față dizgrațioasă* (anapoda, disproporționată, imperfectă, inestetică, nepotrivită, nereușită).

- față (mutră) + *antipatică, deplorabilă, dezagreabilă, dezgustătoare*;
 - Avea o *mutră antipatică* (dezgustătoare, dezagreabilă).
- față (figură) + *bizară, caraghioasă, caricaturală, ciudată*;
 - Ne-a întâmpinat o *față (figură) caraghioasă* (bizară, ciudată, caricaturală).
- față + *enervantă, epatantă, exasperantă, nesuferită, trufașă*;
 - Ne uitam la *fața* lui *enervantă* (epatantă, exasperantă, nesuferită, trufașă), așteptându-ne la ce putea fi mai rău.
- față + *groaznică, grotescă, hidoasă, hirsută, mizerabilă, oribilă, pocită*;
- față + *hădă, slută, sluțită, urâtă, urâtea*;
 - Îl compătimeam pentru *fața urâtă* (groaznică, grotescă, hidoasă, hirsută, oribilă, pocită, sluțită).
 - Gândurile urâte i se vedeau pe *fața mizerabilă*.
- față + *grosolană, înăsprită, mitocănească, necioplită stridentă, vulgară*;
 - Doi ochi mici pe *fața grosolană* (înăsprită, mitocănească, necioplită, stridentă, vulgară) accentuau aerul de viclenie și răutate.
- față + *impură, infectă, împruțită, maculată, neplăcută, nesuferită, ordinară, răpănoasă, răpciugoasă, respingătoare, scârboasă*;
 - Privindu-i *fața infectă* (impură, împruțită, maculată, ordinară, răpănoasă, scârboasă) te trăgeai fără să vrei înapoi, dezgustat.
- față + *lamentabilă, ponosită, ramolită*;
 - Uită-te la el! Ce *față lamentabilă* (ponosită, ramolită)!
- față + *sclifosită, simandicoasă, sofisticată*;

- Salonul era plin de *fețe simandicoase* (scľifosite, sofisticate).
- ❑ *față + ciudată, demonică, diabolică, diavolească, neomenească, spectrală, stranie, șocantă;*
 - *Fața ei demonică* (ciudată, neomenească, spectrală, șocantă) îl obseda.
- ❑ *față + compromițătoare;*
 - Se gândea la *fața* lui *compromițătoare* și se ruga în gând să nu-i vadă nimeni împreună.
- ❑ *față + funestă, macabră, malefică, morbidă, sinistră, sordidă;*
 - Nu puteam să spun altceva decât că avea o *față funestă* (malefică, macabră, morbidă, sinistră, sordidă) care crea panică printre cei care o priveau.
- ❑ *față + abrutizată, animalizată, îndobitocită;*
 - Avea *fața abrutizată* (animalizată, îndobitocită) de câte neazuri îndurase.
- ❑ *față + prăfuită;*
 - *O față prăfuită*, doi ochi stinși, o frunte uscată era tot ce se mai vedea din omul de odinioară.
- ❑ *față + goală, lipsită de, moartă;*
 - Nimic nu-l mai impresiona: *fața* îi rămânea *goală* (lipsită de expresie, moartă).
- ❑ *față + fantomatică, imaterială, nefirească, siderală;*
 - Slăbise mult: *fața* îi devenise *fantomatică, imaterială* parcă (nefirească, siderală).
- ❑ *față + anostă, banală, demodată, desuetă, fadă, inexpressivă, insipidă, neînsemnată, nesărată, nicicum, obișnuită, obscură, ștearsă;*
 - Abia atunci am sesizat cât de *anostă* (banală, nesărată, obișnuită, ștearsă) îi era *fața*.

percepție senzorială

- ❑ față + *aspră, caldă, catifelată, fierbinte, lipicioasă, moale, rece, udă, umedă, unsuroasă, uscată*;
- ❑ ten + *aspru, catifelat, rugos*;
 - Nu se îngrijise și *fața* îi devenise *aspră* ca o coajă de copac.
 - Avea *fața caldă* (fierbinte, umedă, unsuroasă etc.)

EXPRESIA ACTIVĂ A FIGURII

- ❑ bucurie, desfătare, mângâiere, mulțumire, plăcere, satisfacție, extaz – **supărare, îmbufnare, burzuluială, mâhnire, necaz, nervozitate, mânie**
- ❑ fericire, beatitudine – **nefericire, nenoroc, nenorocire**
- ❑ veselie, voieșie, jovialitate, haz – **tristețe, mâhnire, posomoreală, durere, întristare, jale, disperare**

față + *animată, încălzită, vioaie*;

Îmi plăcea să-i privesc fața animată de bucuria revederii (încălzită, vioaie)

față (expresie) + *ghidușă, hazlie, mucalită*;

Fața (expresia) ghidușă (hazlie, mucalită) se potrivea cu felul viorii cu care intra în discuție.

față + *radioasă, răzătoare, surâzătoare, veselă, voioasă, zâmbitoare*;

Mulțumirea se citea pe fața lui radioasă (surâzătoare, voioasă).

față + *extaziată, fericită, mulțumită, renăscută*;

Întoarse spre noi fața extaziată (fericită, mulțumită, renăscută).

față + *degajată, echilibrată, relaxată, rezonabilă*;

Într-o împrejurare dificilă, fața lui degajată (echilibrată, relaxată, rezonabilă) te ajută să te liniștești.

față + odihnitoare, tonică, tonifiantă;

Pentru toți din jur, fața ei tonifiantă (tonică) însemna o permanentă sursă de echilibru.

Prin impresia de echilibru pe care o emana, fața ei era cu adevărat odihnitoare.

zâmbet + larg, sincer, luminos;

Un zâmbet larg (sincer, luminos) reflecta bucuria întâlnirii.

față + abătută, taciturnă;

Întoarse spre mine o față abătută (taciturnă).

față + afectată, chinuită, frământată, înăcrită, morocănoasă, scârbită, ursuză;

Gândurile negre se regăseau pe fața ei chinuită (afectată, frământată, înăcrită, morocănoasă, scârbită, ursuză).

față (expresie) + dezamăgită, deznădăjduită, năpăstuită, neajutorată, neconsolată, nemângâiată, oropsită, pustiită;

Oricât ne-am străduit, n-am reușit, cu glumele noastre, să-i schimbăm expresia dezamăgită (deznădăjduită, năpăstuită, neajutorată, neconsolată, nemângâiată, oropsită, pustiită).

față + dezolată, nefericită, nenorocită;

Ce față nefericită (dezolată, nenorocită) avea!

față + furioasă, îmbufnată, încrâncenată, încruntată, mânioasă, ofensată, oțărâtă, revoltată, scandalizată, țâfnoasă;

Cât de supărat era se vedea de pe fața lui furioasă (îmbufnată, încrâncenată, încruntată, mânioasă, ofensată, oțărâtă, revoltată, scandalizată, țâfnoasă).

față + melancolică, mohorâtă, plouată, posomorâtă, pesimistă, resemnată, tragică, tristă, umbrită;

Când îi priveam fața mohorâtă (melancolică, plouată, posomorâtă, pesimistă, resemnată, tragică, tristă, umbrită) îmi venea să plâng, amintindu-mi de câte neazuri a avut parte.

față + mâhnită, necăjită, supărată;

I-am văzut mai întâi fața mâhnită (necăjită, supărată) și abia mai târziu doliul de pe braț.

față + plângăcioasă, plângăreață;

Avea o față plângăcioasă (plângăreață) care cerea compătimire.

zâmbet + chinuit, nervos, nesincer, strâmb, trist;

grimasă + chinuită;

rictus + amar;

Zâmbetul nervos (chinuit, nesincer, strâmb) îi dezvăluia supărarea.

- blândețe, bunătate, amabilitate – **asprime, răutate, severitate; barbarie, brutalitate, cruzime, duritate, ferocitate, neîndurare, neomenie, sălbăticie, violență; maliție, malițiozitate, agresivitate**

față (expresie) + afabilă, amabilă, binevoitoare, cordială, îmbietoare;

Toată lumea o adora pentru că avea mereu o față afabilă (amabilă, binevoitoare, cordială, îmbietoare).

față (expresie) + apropiată, prietenoasă;

Expresia apropiată (prietenoasă) îi determina pe mulți să-i acorde încrederea lor.

față + blajină, blândă, bună, caldă, duioasă, mângâietoare, tandră;

Fața blajină (*blândă, bună, caldă, duioasă, mângâietoare, tandră*) a mamei revenea mereu în mintea bărbatului matur.

față + *dulce, supusă*;

Avea o față dulce (supusă), care te emoționa.

față + *calmă, îmbunată, împăcată*;

Cum stătea liniștit în fotoliu, fața îi era calmă (îmbunată, împăcată), departe parcă de lumea reală.

față + *cumsecade, iertătoare, împăciuitoare, liniștitoare*;

Înțelegerea pentru cei din jur se vedea și din expresia ei cumsecade (iertătoare, împăciuitoare, liniștitoare).

față + *miloasă, milostivă, omenoasă*;

O față miloasă (o expresie milostivă, omenoasă) era tot ce și-ar fi dorit în situația grea în care era.

zâmbet + *blajin, blând, bun, cald, mângâietor*;

Zâmbetul blând (blajin, bun, cald, mângâietor) de pe fața ei îți încălzea sufletul.

față + *abrutizată, aspră, bestială, brutală, crudă, cruntă,*

cumplită, dezumanizată, întunecată, terifiantă;

Era înspăimântător! Avea o față abrutizată (aspră, bestială, brutală, crudă, cruntă, cumplită, dezumanizată, întunecată, terifiantă), care-ți producea fiori.

față (expresie) + *aspră, austeră, autoritară, distantă,*

neprietenosă, neîncrezătoare, neînțeleghătoare, rece, rezervată, sarcastică, severă, temută, teribilă, tiranică;

Fața (expresia) austeră (aspră, autoritară, distantă, neprietenosă, neîncrezătoare, neînțeleghătoare, rece, rezervată, sarcastică, severă, temută, teribilă, tiranică) făcea să te retragi imediat.

față + *caustică, cinică, sadică*;

Cred că fața sa caustică (cinică, sadică) i-ar fi îndepărtat de tot.

față + câinoasă, criminală, dușmănoasă, feroce, feroasă, inumană;

O față criminală (câinoasă, dușmănoasă, feroce, feroasă, inumană) oglindea un suflet condamnat.

față (expresie) + necruțătoare, neiertătoare, neînduplecată, neîndurătoare, răzbunătoare;

Era cu adevărat pornit. Asta se vedea de pe fața lui necruțătoare (din expresia neiertătoare, neînduplecată, neîndurătoare, răzbunătoare).

față + haină, hapsână, nemiloasă, rea, răutăcioasă, răuvoitoare, urâcioasă;

O față haină (hapsână, nemiloasă, rea, răutăcioasă, răuvoitoare, urâcioasă) pândeă în întunericul camerei.

față + amenințătoare, agasantă, agresivă, aprinsă, arțăgoasă, bățăioasă, belicoasă, certărească, drăcoasă, extenuantă, neîmblânzită, sălbatică, sălbătică;

Toți se uitau cu teamă la fața ei amenințătoare (agasantă, agresivă, aprinsă, arțăgoasă, bățăioasă, belicoasă, certărească, drăcoasă, extenuantă, neîmblânzită, sălbatică, sălbătică).

față + arogantă, provocatoare, răzvrătită, rebelă;

Era mereu în război cu lumea și lucrul acesta se vedea de pe fața ei arogantă (provocatoare, răzvrătită, rebelă).

față + smucită;

Ce față smucită! Parcă nimeni nu-i intră în voie!

față + neîmpăcată, nehotărâtă, străină;

Îi priveam fața neîmpăcată (nehotărâtă, străină) și mă întrebam dacă să mai insist sau nu.

zâmbet + aspru, nervos, rău, strâmb;

Atitudinea dușmănoasă se deducea mai întâi din zâmbetul strâmb (aspru, nervos, rău) și din privirea încruntată.

rânjet + înfiorător, groaznic;

Un rânjel înfiorător i-a apărut pe fața întunecată.

- curaj, bărbăție, bravură, cutezanță, dârzenie, încumetare, îndrăzneală, neînfricare, semeție, temeritate, vitejie – **frică, teamă, anxietate, groază, teroare**

față + *bravă, dârză, energică, mândră, neînfricată, neînfrântă, semeață, strașnică, triumfătoare, victorioasă*;

I-au privit fața bravă (dârză, energică, mândră, neînfricată, neînfrântă, semeață, strașnică, triumfătoare, victorioasă) și au început să aplaude.

față + *comunicativă, convingătoare*;

Ne plăcea fața lui comunicativă. Acum era cu adevărat convingătoare.

față + *încrezătoare*;

O față încrezătoare îți dă și ție curaj.

zâmbet + *curajos, convingător, încrezător*;

Zâmbetul ei curajos i-a ajutat să treacă peste durerea cumplită pe care o simțeau.

față + *alterată, neliniștită, rătăcită, răvășită, speriată, terminată*;

Îi priveam fața neliniștită (alterată, rătăcită, răvășită, speriată, terminată) și îl compătimeam pentru teama permanentă pe care o trăia.

față + *anxioasă, surescitată, temătoare, terorizată, timorată*;

Fața ei anxioasă (surescitată, temătoare, terorizată, timorată) demonstra în ce iad trăia.

față + *bănuitoare, suspicioasă*;

Îi era teamă și suspecta pe toată lumea. Fața lui bănuitoare (expresia suspicioasă) o demonstra din plin.

zâmbet + *înfrișat, bănuitor*;

Un zâmbet înfricoșat se lipise parcă pentru totdeauna de fața ei străvezie.

- admirație, prețuire, stimă – **dispreț, desconsiderare/ dezgust, aversiune, greață, îngreșoare, neplăcere, oroare, repulsie, scârbă, silă; lehamite**

față + *recunoscătoare*;

Toată prețuirea se reflecta pe fața ei recunoscătoare.

zâmbet + *admirativ*;

I-a adresat un zâmbet admirativ, făcându-l să se simtă în al nouălea cer.

față (expresie) + *arogantă, batjocoritoare, bătoasă, dezaprobatoare, disprețuitoare, malițioasă, ostilă*;

Fața (expresia) *arogantă (batjocoritoare, bătoasă, disprețuitoare, malițioasă) îi dezvăluia caracterul.*

O expresie dezaprobatoare (ostilă) i se așezase pe față la vederea celor doi.

zâmbet + *disprețuitor, ironic, malițios*;

S-a întors spre ei cu un zâmbet disprețuitor (ironic, malițios) pe față.

- inteligență, agerime, deșteptăciune, iscusință, istețime, șiretenie – **prostie, dobitocie, imbecilitate, nătângie, neghiobie, nerozie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie; gogomănie, idioțenie, idioție, nesocotință, absurditate; îndobitocire, demență**

față + *ageră, atentă, curioasă, deschisă, dezghețată, genială, inteligentă*;

I-am văzut fața ageră (atentă, curioasă, deschisă, dezghețată, genială, inteligentă) și am știut că va câștiga.
 față + amuzantă, captivantă, grăitoare;
Îmi plăcea fața lui amuzantă (captivantă, grăitoare).
 față + inspirată;
I-am privit fața inspirată și m-am retras încet.
 față + șireată, șmecheră, ștângărească;
Mă amuza fața lui șmecheră (șireată, ștângărească).
 zâmbet + isteț, șmecher, vioi;
Zâmbetul isteț (șmecher, vioi) îl făcea simpatic tuturor.

față + adormită, bleagă, bleojdită, placidă;
Nu cred ca va reuși! Nu vezi ce față bleagă (adormită, bleojdită, placidă) are?
 față + becisnică, meschină, pidosnică, primitivă;
Fața lui becisnică (meschină, pidosnică, primitivă) îi făcea pe toți să plece cât puteau de repede.
 față (expresie) + nătângă, opacă, stupidă;
Degeaba încercai să-i explici. Expresia nătângă (opacă, stupidă) de pe fața ei rămânea neschimbată.
 față + alienată, anormală, buimacă, căpiată, hăbăucă, idioată, năucă, șuie, tehui, tembelă, tâmpă, tâmpită, zăpăcită;
Un cap teșit, o față buimacă (alienată, căpiată, năucă, șuie, tehui, tembelă, tâmpă, tâmpită, zăpăcită), un mers nesigur atrăgeau în primul rând atenția la apariția din fața noastră.
 zâmbet + adormit, nătâng, năuc, prostesc, stupid;
Cel mai bine îl caracteriza zâmbetul adormit (nătâng, năuc, prostesc, stupid) pe care-l arbora mereu.

- grijă, îngrijorare, prudență, vigilență; atenție, interes, preocupare, sinchiseală, sinchisire - **indiferență, nepăsare; apatie, delăsare, indolență, inerție,**

**insensibilitate, pasivitate, placiditate,
tembelism; impasibilitate, indferentism;
răceală; dezinteres**

față + *compătitoare, gravă, loială, pasionată, preocupată;*

Fața compătitoare (*gravă, loială, pasionată, preocupată*) arăta că-i păsa de ceilalți.

față (expresie) + *meditativă, visătoare;*

O expresie meditativă (*visătoare*) îi înnobila fața.

zâmbet + *grav, îngrijorat;*

Se gândea mereu la problemele lor și asta se vedea de pe fața pe care încremenise parcă un zâmbet grav, îngrijorat.

față + *consternată, contrariată, descumpănită, descurajată, dezorientată, nedumerită;*

Nu-i înțelegea și nu putea să-i ajute. Fața ei consternată (*contrariată, descumpănită, descurajată, dezorientată, nedumerită*) o demonstra din plin.

față + *absentă, apatică, indiferentă, neatentă, nepăsătoare, obosită, pasivă, plictisită, somnoroasă, tăcută;*

Nu-l mai interesa nimic și asta se vedea de pe fața lui absentă (*apatică, indiferentă, neatentă, nepăsătoare, obosită, pasivă, plictisită, somnoroasă, tăcută*).

față + *aiurită, distrată;*

Cum să ai încredere în el, când îi vedeai fața aiurită (*distrată*)?

față + *impenetrabilă, inaccesibilă, indescifrabilă;*

Nu știa ce gândea. Avea o față impenetrabilă (*inaccesibilă, indescifrabilă*).

zâmbet + *consternat;*

zâmbet + *distrat, indiferent, plictisit, rece;*

Îi privea cu un zâmbet consternat. Nu mai înțelegea nimic.

Zâmbetul plictisit (distrat, indiferent, rece) de pe fața lui arăta că nu-l interesa nimic din ceea ce se spunea acolo.

- inocență, nevinovăție, ingenuitate; candoare, castitate, feciorie, neprihănire, pudicitate, pudoare, virginitate; curățenie, imaculare, neîntinare, puritate - **vinovăție, culpabilitate, culpă, eroare, greșeală, păcat, vină; reproș**

*față + candidă, castă, genuină, imaculată, inocentă, naivă, nepătată, neprihănită, nevinovată, pură, purificată, senină;
A întors spre noi fața ei genuină (candidă, castă, imaculată, naivă, nepătată de vreun viciu, nevinovată, purificată, senină) și a zâmbit.*

față + cinstită, onestă, sinceră;

față + cuminte, cuviincioasă, evlavioasă, pioasă, pocăită, smerită, sobră, spășită;

Avea o față cinstită (sinceră, cuminte, cuviincioasă, pioasă, smerită, spășită).

față + generoasă;

Te atrăgea fața ei generoasă.

zâmbet + nevinovat, senin, sincer;

Din ochi și din zâmbetul nevinovat (senin, sincer) înțelegeai ce suflet frumos avea!

față + deocheată, depravată, desfrânată, destrăbălată, deșucheată, detestabilă, dezământată, indecentă, libidinoasă, odioasă, parșivă, păcătoasă, perfidă, perversă, pângărită, prefăcută, servilă, spurcată, terfelită, trivială;

Nu puteam uita fața ei parșivă (perfidă, perversă, servilă), mereu la pândă.

În bistroul acela ordinar de la periferie am văzut o mulțime de fețe depravate (deochete, deșuchete, indecente, libidinoase, pângărite, terfelite, triviale).

Fața odioasă (detestabilă) a criminalului se ivi printre gratii.

față + *alunecoasă, cameleonică, capricioasă, falsă, fandosită, flușturistică, ipocrită, instabilă, josnică, mincinoasă, necinstită;*

Figura lui cameleonică (alunecoasă) o deruta și o făcea să nu aibă pic de încredere în ceea ce îi spunea.

Avea o față capricioasă (fandosită, flușturistică), de fetiță răsfățată.

Îmi repugna fața lui ipocrită (josnică, necinstită).

față + *hulpavă, pofticioasă;*

Mi se părea că avea o față hulpavă (pofțicioasă) care putea deveni periculoasă pentru niște victime nevinovate.

față + *ingrată, mârșavă, monștruoasă, ticăloasă, viciată, vicioasă, vicleană, vinovată;*

Te uitai nedumerit la fața ei ingrată (mârșavă, monștruoasă, ticăloasă, viciată, vicioasă, vicleană, vinovată) și nu-ți venea să crezi că este așa de tânără.

față + *necuviincioasă, nerușinată, nelegiuită, netrebnică, nevrednică;*

Îmi amintesc și acum de fața lui necuviincioasă (nerușinată, nelegiuită, netrebnică, nevrednică).

zâmbet + *indecent, fals, viclean;*

Nu putea înșela pe nimeni. Zâmbetul viclean (indecent, fals) din colțul gurii îi marcase definitiv fața destrăbălată.

□ dragoste, iubire – **ură, gelozie**

față + *iubitoare, deschisă, înțelegătoare;*

O față iubitoare (deschisă, înțelegătoare) îi luminează viața.

față + *încrâncenată, încăpățânată*;

Fața încrâncenată de ură se ivise la fereastră.

Degeaba încerca el să-i explice, expresia încăpățânată de pe fața ei arăta că nu va ceda.

- mândrie, demnitate, onoare – **umilință, rușine, dezonoare**

față + *mândră, demnă*;

În toată această tevatură, el își păstra pe față expresia demnă (*mândră - plină de mândrie*).

zâmbet + *mândru*;

S-a întors și l-a privit cu un zâmbet mândru pe față.

față + *rușinată*;

Și-a ascuns fața rușinată în palme.

zâmbet + *rușinat*;

Zâmbetul rușinat arăta cât îl marcase greșeala ei.

- politețe, deferență, respect – **impolitețe, obraznicie, bătărbănie**

față + *atentă, interesată*;

Fețele lor atente (*interesate*) dezvăluiau respectul pe care îl purtau bătrânului.

față (expresie) + *recunoscătoare, respectuoasă*;

Am reținut atunci expresia ei respectuoasă (*recunoscătoare*).

zâmbet + *politicos, recunoscător*;

Ne-a adresat tuturor un zâmbet recunoscător (*politicos*).

față + *impertinentă, obraznică*;

Fața impertinentă (*obraznică*) sublinia lipsa de respect a băiatului.

zâmbet + *impertinent, obraznic*;

Nu putea nimeni să-i șteargă de pe față zâmbetul impertinent (obraznic).

□ uimire, surprindere

față + *surprinsă, uimită, uluită*;

Fața lui uimită (*surprinsă, uluită*) arăta că nu se așteptase la atâta atenție din partea lor.

frunte = s.c. f., pl. frunți. (La oameni) Partea de sus a feței cuprinsă între sprâncene și păr, și mărginită lateral de tâmplă. Lat. *frons*, -ntis.

Loc. și expr.: Loc. adj.: **(om) de frunte** = (om) care este pe locul întâi; de prim rang; Loc. adv.: **în frunte** = în față, înainte.

Componentă a nivelului mimice superior, *fruntea* este percepută îndeosebi ca element stabil, la nivelul *dimensiunii, formei, culorii* și *aspectului*. Expresia activă este datorată influenței mișcărilor mușchilor din jurul ochilor. De aceea, se poate mai puțin vorbi de o expresia activă a frunții, cât de aceasta ca o componentă a feței, sub aspectul stabil.

CARACTERE ANTROPOLOGICE (trăsături stabile, moștenite sau dobândite, cu caracter de amprentă):

DIMENSIUNE

- ❑ frunte + *enormă, imensă, mare, masivă, măricică, uriașă*;
 - Pe *fruntea enormă* (mare, uriașă) se vedeau semnele timpului.
 - Avea o *frunte măricică*, oarecum în dezacord cu restul feței.
- ❑ frunte + *mică, micuță, mititică*;
 - Erai intrigat de *fruntea ei mică* (micuță, mititică).

FORMĂ

- ❑ frunte + *colțuroasă*;
- ❑ frunte + *deformată, diformă, informă, neregulată*;
- ❑ frunte + *îngustă*;
- ❑ frunte + *lată, lătarează*;
- ❑ frunte + *pătrată*;

- ❑ frunte + *bolovănoasă, rotunjită*;
- ❑ frunte + *înaltă*:
 - Avea o *frunte neregulată* (deformată, diformă, informă), oarecum *colțuroasă*.
 - *Fruntea* îi era *îngustă* (lăă, lăăreaă, păătrată, bolovănoasă, rotunjită).
 - *O frunte înaltă* străjuia ochii ageri.

CULOARE

- ❑ frunte + *albă, dalbă, decolorată, depigmentată, lividă, mată, pală, palidă, sidefie, străvezie*;
- ❑ frunte + *gălbejită*;
- ❑ frunte + *lucioasă*;
- ❑ frunte + *pământie*;
- ❑ frunte + *pigmentată, pistruiată*;
- ❑ frunte + *cenușie, plumburie*;
- ❑ frunte + *înroșită, roșcovană, roșiatică, roșie*:
 - Îi priveam *fruntea albă* (depigmentată, lividă, mată, sidefie, gălbejită, lucioasă, pământie, pigmentată, plumburie, roșiatică) și mă întrebam ce gânduri îi trec prin cap.
 - Pe *fruntea palidă* (străvezie) se așezaseră semnele vremii.

ASPECT

aspecte legate de vârstă

- ❑ frunte + *copilărească*;
- ❑ frunte + *netedă*;
- ❑ frunte + *ridată, smochinită, stafidită, uscată, uzată, venerabilă, veștedă, zbârcită*:
 - *Fruntea copilărească* se potrivea cu gura mereu surâzătoare.

- *Smochinită* (ridată, stafidită, uscată, uzată, venerabilă, veștedă, zbârcită) ca și fața, *fruntea* se lumina la vederea fiecărei secvențe familiare din album.

aspecte legate de modele

- frunte + *aristocratică, împărătească, olimpiantă, romantică, poetică*;
 - Își înălțase *fruntea împărătească* (aristocratică, olimpiantă), privindu-ne cu atenție.
 - Ce *frunte romantică* (poetică)!

aspecte legate de trăsăturile atribuite etnic

- frunte + *definitorie, diferită, identică, similară cu, tipică*;
 - Avea o *frunte tipică* pentru neamul ei.
 - Ceilalți aveau *fruntea diferită* de a ei.
 - *Fruntea* ei era *similară* (identică) cu a tatălui.

aspecte legate de starea sănătății

- frunte + *intactă, nevătămată*;
- frunte + *vindecată*;
- frunte + *fermă, viguroasă*;
 - Slavă Domnului, *fruntea* era *vindecată* (intactă, nevătămată)!
 - O *frunte fermă* (viguroasă) îi sublinia robustețea.
- frunte + *bolnavă, fragilă, nesănătoasă, palidă, pergamentoasă, străvezie, ternă, uscățivă*;
- frunte + *măcinată de, năpădită de*;
- frunte + *arsă, devastată, distrusă, jupuită, lovită, maltratată, măcelărită, opărită, pârlită, rănită, spartă, strivită, stropită, zdrobită*;
- frunte + *crispată*;
- frunte + *prăbușită, năruită*;

- Pe *fruntea fragilă* (palidă, pergamentoasă, străvezie, ternă, uscățivă, crispată, prăbușită, năruită) se vedeau urmele bolii.
- *Fruntea bolnavă* (nesănătoasă, măcinată de boală, năpădită de bube, arșă, lovită, măcelărită, spartă, zdrobită) fusese bandajată de mai multe ori.

aspecte legate de îngrijire, de podoaba naturală, artificială sau artistică a feței

- frunte + *curată, spălată*;
- frunte + *pudrată*;
- frunte + *reparată*;
- *Fruntea* îi era *curată* (spălată, pudrată, reparată).
- frunte + *mânjită, mângălită, murdară, neîngrijită*;
- *A ridicat spre noi fruntea mânjită* [cu vopsea] (mângălită, murdară, neîngrijită) și a încercat să coboare de pe scară.

aspecte legate de mobilitate

- frunte + *amorțită, împietrită, mumificată, rigidă*;
- frunte + *destinsă*;
- Pe *fruntea amorțită* (împietrită, mumificată, rigidă) sprâncenele se opriseră parcă brusc din mișcarea lor.
- *Fruntea destinsă* se potrivea cu privirea senină a fetei.
- frunte + *aplecată, lăsată, plecată*;
- frunte + *ferită*;
- frunte + *înălțată, ridicată*;
- *Fruntea plecată* era semnul frământărilor și rușinii sale.
- Cu *fruntea ridicată* (înălțată) sfida lumea întreagă.

aspecte legate de percepția estetică și senzorială

percepție pozitivă, de tipul „îmi place”

- ❑ frunte + *adorabilă, atrăgătoare, diafană, fermecătoare, frapantă, frumoasă*;
 - *Fruntea adorabilă* (atrăgătoare, diafană, fermecătoare, frapantă, frumoasă) îi completa chipul de înger.
- ❑ frunte + *aureolată, nobilă*;
 - *Fruntea lui nobilă* era parcă *aureolată*.
- ❑ frunte + *armonioasă, dăltuită, demarcată, marmoreană, modelată, perfectă, sculpturală*;
 - Toată fața îi era simpatcă, dar *fruntea* era cu adevărat *armonioasă* (parcă dăltuită, marmoreană, frumos modelată, perfectă, sculpturală).
- ❑ frunte + *delicăță, gingașă*;
 - *Fruntea delicată* (gingașă) atrăgea privirile.
- ❑ frunte + *impresionantă, impunătoare, magnifică, neobișnuită, transfigurată*;
 - Pe *fruntea impresionantă* (impunătoare, magnifică, neobișnuită, transfigurată) se citeau calitățile sale.
- ❑ frunte + *energică, semeață*;
 - *Fruntea energică* (semeață) sublinia puterea privirii.
- ❑ frunte + *inteligentă*
 - Îmi plăcea *fruntea lui inteligentă*.
- ❑ frunte + *luminoasă*;
 - *Fruntea luminoasă* îi dezvăluia caracterul.
- ❑ frunte + *normală, obișnuită*;

- *O frunte normală* (banală, obișnuită) străjuia un cap anapoda.

percepție negativă, de tipul „nu-mi place”

- frunte + *caraghioasă, ciudată, idioată, stranie, șocantă*;
 - Ce *frunte caraghioasă* (ciudată, idioată, stranie, șocantă)!
- frunte + *disproporționată, dizgrațioasă, nepotrivită*;
 - Avea o *frunte disproporționată* (dizgrațioasă, nepotrivită).
- frunte + *abrutizată, brutală, bestială, grosolană, înăsprită*;
 - În concordanță cu fața, *fruntea* era la fel de *abrutizată* (brutală, bestială, grosolană, înăsprită).

percepție senzorială

- frunte + *aspră, caldă, fierbinte, rece, udă, umedă, uscată*;
 - Din cauza febrei avea *fruntea fierbinte*.

EXPRESIA ACTIVĂ A FIGURII

- ❑ bucurie, desfătare, mângâiere, mulțumire, plăcere, satisfacție, extaz – **supărare, îmbufnare, burzuluială, mâhnire, necaz, nervozitate, mânie**
- ❑ fericire, beatitudine – **nefericire, nenoroc, nenorocire**
- ❑ veselie, voieșie, jovialitate, haz – **tristețe, mâhnire, posomoreală, durere, întristare, jale, disperare**

frunte + *degajată, relaxată, senină*;

Mulțumirea se reflecta pe fruntea ei senină (relaxată).

Că nu mai avea nici o grijă, se vedea de pe fruntea degajată și din privirea senină.

frunte + *luminoasă, radioasă*;

Fruntea luminoasă (radioasă) îi dezvăluia fericirea.

frunte + *posomorâtă, încruntată, apăsată de*;

Pe fruntea posomorâtă (încruntată, apăsată de gânduri negre, mohorâtă) apăruseră pete roșii.

frunte + *alterată, chinuită, melancolică, patetică, pustiită, tragică, tristă, umbrită*;

O durere adâncă se citea pe fruntea ei alterată (chinuită, patetică, pustiită, tragică, tristă, umbrită).

- ❑ blândețe, bunătate, amabilitate – **asprime, răutate, severitate; barbarie, brutalitate, cruzime, duritate, ferocitate, neîndurare, neomenie, sălbăticie, violență; maliție, malițiozitate, agresivitate**

frunte + *blajină*;

Pe fruntea blajină nu se vedea nici o urmă de resentiment.

frunte + *aspră, austeră, cinică, diabolică, severă, trufașă*;

Te impresiona neplăcut mai întâi fruntea aspră (austeră, cinică, diabolică, severă, trufașă), apoi ochii mici și bărbia pătrată.

frunte + *amenințătoare, agresivă, belicoasă, sfidătoare, teribilă, ursuză*;

Mă nedumerea fruntea lui amenințătoare (agresivă, belicoasă, sfidătoare, teribilă, ursuză), fiindcă, altfel, părea un om destul de înțeleghător.

frunte + *abrutizată, bestială, grosolană, înăsprită*;

Fruntea abrutizată (bestială, grosolană, înăsprită) accentua expresia dușmănoasă.

- curaj, bărbăție, bravură, cutezanță, dârzenie, încumetare, îndrăzneală, neînfricare, semeție, temeritate, vitejie – **frică, teamă, anxietate, groază, teroare**

frunte + *mândră, semeață*;

Fruntea mândră (semeață) dezvăluia o fire cutezătoare

frunte + *înfricoșată, timorată, trădătoare*;

Toate gândurile și spaimile din timpul nopții se puteau citi pe fruntea lui înfricoșată (timorată, trădătoare).

- inteligență, agerime – **prostie, imbecilitate**

frunte + *inspirată*;

Îi priveam fruntea inspirată când se apleca spre foile albe din față și așteptam să-mi spună ce a descoperit.

- inocență, nevinovăție, ingenuitate; candoare, castitate, feciorie, neprihănire, pudicitate, pudoare, virginitate; curățenie, imaculare, neîntinare, puritate - **vinovăție, culpabilitate, culpă, eroare, greșală, păcat, vină; reproș**

frunte + *imaculată, inocentă, nepătată, neprihănită, pură;*

Și-a așezat în tăcere sărutul pe fruntea ei inocentă (imaculată, nepătată, neprihănită, pură).

frunte + *cuvioasă, smerită, umilă;*

Și-a adunat degetele ca pentru închinăciune pe fruntea cuvioasă (smerită, umilă).

frunte + *depravată, maculată;*

Păcatele nopții se citeau pe fruntea depravată (maculată).

- mândrie, demnitate, onoare – **umilință, rușine, dezonoare**

frunte + *mândră, respectabilă;*

Și-a ridicat imediat fruntea mândră (respectabilă).

frunte + *rușinată, dezonorată;*

N-a mai putut să-și ridice fruntea rușinată (dezonorată) și s-a retras.

ochi = s.c. m., pl. *ochi*. Fiecare dintre cele două organe de formă globulară, sticloase, așezate în chip simetric în partea din față a capului; globul împreună cu orbita, pleoapele, genele; irisul colorat al acestui organ. Lat. *oc(u)lus*;

- ❑ derivate: *ochesel, ochete, ochi, ochios, ochisor, ochitor, ochitură*;
- ❑ compuse: *ochiul-boului, ochiul-lupului, ochii-păsăruicii, ochiul-șarpelui, ochii-șoricelului, ochiul-păunului*;
- ❑ sinonime (și stil.): *vedere, uitătură, privire, obraz, față, pleoape*.

Loc. și expr.: Ochi: **Prinde orbul, scoate-i ochii.** = cineva te păgubește fără să poți să-l tragi la răspundere; **Banul e ochiul dracului.** = banul e o ispită care te duce la multe rele; **Corb la corb nu scoate ochii.** = cei care fac rău sunt solidari între ei; Expr.: **văzând cu ochii** = repede; **cât te-ai freca (sau șterge) la ochi** = foarte repede; **de (sau pentru) ochii lumii** = ca să vadă sau să creadă oamenii că s-a făcut; de formă, în aparență; **ochii lumii** = opinia publică; **ochi pentru ochi și dinte pentru dinte** = la o faptă rea se răspunde cu o faptă de același fel; **numai ochi și urechi** = foarte atent; **a fi numai ochi** = a privi foarte atent la ceva; **a dormi numai cu un ochi** = a dormi ușor, neliniștit; **cât vezi cu ochii** = cât cuprinde cu privirea, până la depărtări foarte mari; **a vedea cu ochii lui** = a vedea el însuși, a fi de față la o întâmplare; **a vedea cu ochii altuia** = a nu avea păreri proprii, a judeca prin prisma altuia; **a păzi (sau a îngriji) pe cineva ca (pe) ochii din cap** = a păzi pe cineva cu cea mai mare grijă; **a arăta (pe cineva sau ceva) din ochi** = a semnala cuiva în mod discret (pe cineva sau ceva) făcând o mișcare ușoară cu ochii în direcția voită; **a iubi pe cineva (sau a-i fi drag cuiva) ca (sau mai mult**

decât) ochii din cap = a iubi (sau a fi iubit) din tot sufletul; **a i se scurge ochii după cineva (sau după ceva)** = a se uita cu drag (cu jind) după cineva sau ceva; a ține mult la cineva sau ceva; **a nu avea ochi să vezi pe cineva** = a fi mânios pe cineva, a nu putea suferi pe cineva; **a privi pe cineva cu ochi buni (sau cu ochi răi)** = a simpatiza (sau a nu simpatiza) pe cineva; **a nu vedea (lumea) înaintea ochilor** = a fi foarte supărat, a fierbe de mânie; **a da ochii de cineva (sau de ceva)** = a vedea ceva sau pe cineva care îți iese întâmplător în cale; a zări; **a-și vedea visul cu ochii** = a-și vedea realizată o dorință; **e cu ochi și cu sprâncene** = a fi prea bătător la ochi, prea evident (pentru a putea fi tăgăduit); **a i se întoarce (cuiva) ochii în cap (pe dos)** = se zice când cineva e în agonie, moare; **a-și da ochii peste cap** = a cocheta, a face fasoane; a fi pe punctul de a muri; **a privi cu ochii mari** = a privi atent, a fi uimit de ceea ce vede; **a pune o armă (sau a lua) la ochi** = a ținti, a ochi; **a lua (pe cineva) la ochi** = a avea bănuieli asupra cuiva, a suspecta; **a pune ochii (pe ceva sau pe cineva)** = a-ți plăcea cineva sau ceva, a urmări să obții ceva; **a face un lucru cu ochii închiși** = a face un lucru foarte ușor, fără dificultate; **între patru ochi** = fără martori, în intimitate; **plin ochi** = plin de tot; Fam.: **cu un ochi la fâină și cu altul la slănină** = se uită cruciș; fig. râvnește la două lucruri deodată; **muncește ... de-și scoate ochii** = muncește ... cât poate, din răspuțeri; Facultatea de a vedea, simțul văzului, vedere, privire, uitătură. Loc. adv.: **cu ochii pierduți** = cu privirea neconcentrată, privind în vag, în extaz; **sub ochii noștri** = sub privirea noastră; acum, în prezent; **în ochii cuiva** = în conștiința cuiva, după părerea cuiva; **ochi în ochi** = privind unul în ochii celuilalt; Expr.: **a privi cu ochi de piatră** = a privi nepăsător, rece, înmărmurit; **a avea ochi** = a se arăta priceput în a aprecia un lucru dintr-o privire; **a măsura (a aprecia, a judeca) din ochi** = a aprecia fără măsurători precise, examinând numai cu privirea; **a vinde (a da sau a cumpăra) pe ochi** = a vinde (a da

sau a cumpăra) apreciind cantitatea cu privirea; a sorbi pe cineva din ochi = a ține foarte mult la cineva, a-l privi cu drag; a mânca (sau a înghiți) cu ochii = a mânca cu mare poftă; a lua (pe cineva) la ochi = a supraveghea atent pe cineva care îți deșteaptă anumite bănuieli; încotro vede cu ochii = indiferent unde, în orice direcție, fără țință, aiurea; de la ochi sau (verde) în ochi = cu îndrăzneală, fățiș, fără cruțare.

Cu toate că reprezintă cea mai importantă componentă mimică pentru expresia activă a figurii umane¹⁹, ei fiind recunoscuta „oglină a sufletului”, *ochii* participă și la crearea imaginii stabile a caracterelor înnăscute sau dobândite ale feței. Câmpul semantic este deosebit de bogat, și, deși am despărțit, pe considerente metodologice, *contactul vizual* sau *privirea de ochi*, ca suport, discuția nu poate disocia cele două componente decât în planul caracterelor antropologice, *privirea* aparținând, prin natura ei, expresiei active. Pe de altă parte, există suficiente situații în care expresia activă se datorează nu numai privirii ca rezultat al funcțiunii exercitate de ochi, ci ochiului însuși. De aceea, *contactul vizual* va fi nuanțat de mișcările ochilor, percepute simbolic printr-o bogată gamă de verbe de mișcare, dar mai ales afectiv-eventive sau reflexive (vezi supra p. 29; 45-46).

CARACTERE ANTROPOLOGICE (trăsături stabile, moștenite sau dobândite, cu caracter de amprentă):

DIMENSIUNE

- ochi + *enormi, imenși, mari, măricei, măriți, uriași*;
 - Mă privea cu niște *ochi enormi* (imenși, mari, măricei, măriți, uriași).
- ochi + *mici, micșorați, micuți, minusculi, mititei*;

- Doi *ochi mici* (micșorați, micuți, minusculi, mititei) ne priveau de pe fața întunecată.

FORMĂ

- ❑ ochi + *bulbucăți, migdalați*;
- ❑ ochi + *inegali*;
- ❑ ochi + *lunguieți, prelungi*;
- ❑ ochi + *rotunjiți, rotunzi*;
- Ochii *erau inegali* (lunguieți, migdalați, prelungi, rotunjiți, rotunzi), dar nu lipsiți de farmec.

CULOARE

- ❑ ochi + *decolorați, depigmentați, incolori*;
- ❑ ochi + *galbeni*;
- ❑ ochi + *lucitori*;
- ❑ ochi + *înroșiți, roșii*;
- ❑ ochi + *albaștri, albaștrui, azurii, cenușii, de peruzea, sinilii*;
- ❑ ochi + *verzi, verzui*;
- ❑ ochi + *căprui, maronii*;
- ❑ ochi + *violeți, viorii*;
- ❑ ochi + *cerniți, negri*;
- ❑ ochi + *smălțuiți*;
- ❑ ochi + *senini*;
- Îi priveam *ochii albaștri* (verzui, viorii, negri, căprui, parcă smălțuiți) și mă gândeam cât de frumoși sunt.
- De pe fața bucuroasă ne priveau *ochii lucitori* ca stelele (senini).
- *Ochii decolorați* (depigmentați, incolori, galbeni, înroșiți, roșii, cerniți) îi urăteau fața.

ASPECT

aspecte legate de vârstă

- ❑ ochi + *de bătrân, de copil*;
 - Niște *ochi de bătrân* (de copil) se ascundeau în spatele ochelarilor groși.

aspecte legate de lumea animală

- ❑ ochi + *de bou, de câine, de porc*;
 - Ne privea cu *ochi de câine* bătut (de bou, de porc).
- ❑ *ochi + porcini, vulturești*;
 - De pe fața grasă, *ochii porcini* păreau să nu vadă nimic.
 - Își aruncă *ochii vulturești* peste câmpia întinsă.

aspecte legate de modele

- ❑ ochi + *materni, părintești*;
 - Nu scăpa nici aici de *ochii materni* (părintești).

aspecte legate de trăsături atribuite etnic

- ❑ ochi + *orientali, japonezi*;
- ❑ ochi + *definitorii, distinctivi, nedefiniți*;
- ❑ ochi + *diferiți, distincți*;
- ❑ ochi + *identici*;
- ❑ ochi + *nefirești*;
- ❑ ochi + *normali*;
- ❑ ochi + *aproiați, depărtați*;
- ❑ ochi + *moșteniți*;
 - Aveau niște *ochi definitorii* pentru stirpea lor.
 - Tăietura orientală a *ochilor* îi făcea să pară *nefirești*.
 - *Ochii* erau *diferiți* (indefiniți, nedefiniți, distincți, identici, normali, moșteniți).

aspecte legate de starea sănătății

- ❑ ochi + *ageri, clari, curați, egali, intacti, limpezi, neatinși, odihniți, sănătoși*;
- ❑ ochi + *descongestionați, dezumflați, vindecați*;
 - *Ochii curați* (ageri, clari, limpezi, egali, intacti, odihniți, descongestionați, vindecați) arătau că era destul de sănătos.

- ❑ ochi + *aprinși, arși, betegi, blegi, bolnavi, deformați, dereglați, dezlipiți, dilatați, dislocați, distruși, hipersensibili, inflamați, injectați, împăienjeniți, încercănați, încetoșați, încrucișați, lipiți, lipsiți de, loviți, miopi, neclari, obosiți, slăbiți, sticloși, stinși, umflați, urduroși, vătămați*;
- ❑ ochi + *artificiali*;
 - Era vai de capul lor! Unul avea *ochii arși* (inflamați, injectați, umflați, urduroși, vătămați) altul îi avea *dislocați* (betegi, bolnavi, deformați, dereglați, dezlipiți, dilatați, distruși, lipiți, lipsiți de viață, loviți), majoritatea îi aveau *hipersensibili* la lumină, iar la ultimii, cel puțin câte un *ochi* era *lovit, stins, umflat* sau *artificial*.
 - *Ochii* le erau *împăienjeniți* (încercănați, încetoșați, încrucișați, miopi, obosiți, slăbiți, sticloși, stinși).

aspecte legate de îngrijire, de podoaba naturală, artificială sau artistică a feței

- ❑ ochi + *îngrijiți, spălați, vopsiți*;
 - *Ochii îngrijiți* (spălați, vopsiți) îi accentuau frumusețea.
- ❑ ochi + *neîngrijiți, nespălați*;
 - *Ochii neîngrijiți* (nespălați) dovedeau indiferența ei.
- ❑ ochi + *sprâncenați*;
 - Toți din neamul acela aveau *ochii sprâncenați*.

aspecte legate de mobilitate

- ❑ ochi + *ficși, imobili, inerti, împietriți, încremeniți, neclintiți, neînsuflețiți, nemișcați*;
- ❑ ochi + *ațintiți, fixați, împlântați, țințuiți*;

- Era straniu să-l vezi cum stătea cu *ochii fîcși* (imobili, inerti, împietriți, încremeniți, neclintiți, neînsuflețiți, nemișcați, ațintiți în gol, fixați pe peretele alb, împlântați în gol, țintuiți asupra biroului), fără să-l mai intereseze nimic.
- ❑ ochi + *sașii*;
 - Mă simțeam încurcat când mă uitam la *ochii* lui *sașii*.
- ❑ ochi + *dinamici, mobili*;
- ❑ ochi + *deschiși, feriți, închiși, întredeschiși, mijiți*;
- ❑ ochi + *înălțați, lăsați, plecați*;
 - N-am văzut în viața mea niște *ochi* mai *mobili* (atât de dinamici).
 - Obiceiul lui era să stea cu *ochii plecați* (deschiși, feriți, închiși, întredeschiși, mijiți).
 - Cu *ochii înălțați* spre icoane, se ruga.
- ❑ ochi + *fără astâmpăr*;
 - Te derutau *ochii fără astâmpăr* și mișcările dezordonate.

aspecte legate de percepția estetică și senzorială

percepție pozitivă, de tipul „îmi place”

- ❑ ochi + *aparte, deosebiți, neobișnuiți*;
 - Avea *ochi deosebiți* (aparte, neobișnuiți).
- ❑ ochi + *adorabili, atrăgători, ademenitori, odihnitori*;
- ❑ ochi + *armonioși, desăvârșiți, expresivi, interesanți*;
- ❑ ochi + *divini, dumnezeiești, enigmatici, magici, magnetici, misterioși*;
- ❑ ochi + *extraordinari, fascinanți, fermecători, formidabili, frapanți, impresionanți, indescriptibili, încântători, minunați, neasemuiți, nemaipomeniți, nemaîntâlniți, nemaivăzuți, splendizi, superbi, uimitori, ulhitori*;

- ❑ ochi + *frumoși, frumoșei*;
- ❑ ochi + *plăcuți, simpatici*;
- ❑ ochi + *seducători, tulburători, tainici, visători*;
 - Îmi plăceau *ochii* lui *adorabili* (odihnitori, desăvârșiți, dumnezeiești, enigmatici, fascinanți, nemaivăzuți, splendizi, simpatici, seducători, tainici).
- ❑ ochi + *impenetrabili, indescifrabili, insondabili*;
 - Avea niște *ochi impenetrabili* (indescifrabili, insondabili).

percepție negativă, de tipul „nu-mi place”

- ❑ ochi + *anapoda, bizari, caraghioși, ciudați, hipnotici, stranii*;
 - Ce *ochi anapoda* (bizari, caraghioși, ciudați, hipnotici, stranii) avea!
- ❑ ochi + *hidoși, inestetici, oribili, sluți, sluțiți, urâți, urâței*;
- ❑ ochi + *disproporționați, nepotriviți*;
 - Avea *ochii urâți* (hidoși, inestetici, oribili, sluțiți, urâței, disproporționați, nepotriviți), bulbucăți și decolorați.
- ❑ ochi + *inexpresivi*;
 - *Ochii* erau *inexpresivi*, lipsiți parcă de viață, la fel ca și fața.

percepție senzorială

- ❑ ochi + *apătoși, catifelăți, cețoși, dogoritori, glaciali, umezi, uscați*;
 - Priveam în *ochii glaciali* (apătoși, catifelăți, cețoși, dogoritori, umezi, uscați) ai omului din fața mea și încercam să înțeleg ce vrea.

EXPRESIA ACTIVĂ A FIGURII

- ❑ bucurie, desfătare, mângâiere, mulțumire, plăcere, satisfacție, extaz – **supărare, îmbufnare, burzuluială, mâhnire, necaz, nervozitate, mânie**
- ❑ fericire, beatitudine – **nefericire, nenoroc, nenorocire**
- ❑ veselie, voieșie, jovialitate, haz – **tristețe, mâhnire, posomoreală, durere, întristare, jale, disperare**

ochi + *înțelegători, veseli*;

ochi + *jucăuși, șireți*;

ochi + *reînsuflețiți, reînviați, treji, viori*;

ochi + *râzători, surâzători, veseli, zâmbitori*;

Te simțai minunat când le vedeai ochii veseli (înțelegători, jucăuși, șireți, reînsuflețiți, reînviați, treji, viori, râzători, surâzători, veseli, zâmbitori) și plini de viață.

ochi + *chinuiți, deprimați, deznădăjduiți, disperați, încruntați, melancolici, mohorâți nefericiți, tragici, triști, umbriți*;

ochi + *plânși, pustii*;

ochi + *obosiți, osteniți*;

Era multă durere și nefericire în ochii deprimați (chinuiți, deznădăjduiți, disperați, încruntați, melancolici, mohorâți, nefericiți, tragici, triști, umbriți, plânși, pustii, obosiți, osteniți).

- ❑ blândețe, bunătate, amabilitate – **asprime, răutate, severitate, barbarie, brutalitate, cruzime, duritate, ferocitate, neîndurare, neomenie, sălbăticie, violență; maliție, malițiozitate, agresivitate**

ochi + *blajini, blânzi, buni, calzi, încălziți, miloși, prietenoși;*

ochi + *binevoitori, dezmiardători, liniștitori, mângâietori;*

ochi + *îmbietori;*

ochi + *dezarmanți, emoționanți;*

Ochii prietenoși (*blânzi, buni, încălziți, miloși, binevoitori, dezmiardători, liniștitori, mângâietori, îmbietori, dezarmanți, emoționanți*) îmi reînviau încrederea în mine însumi.

Mă priveau cu ochi blajini și înțelegători.

ochi + *aspri, înăspriți, încrâncenați, serioși;*

ochi + *arzători, belicoși, crunți, cumpliți, cutremurători, fioroși, monștruoși, neîmblânziți;*

ochi + *bestiali, câinoși, cruzi, dușmănoși, nemiloși, răi, sălbatici, sângheroși;*

ochi + *dezumanizați, inumani;*

ochi + *furioși, necruțători, neiertători, neînduplecați,*

neîndurători, temuți, terifișanți, turbați;

ochi + *enervanți, exasperanți, obositori;*

ochi + *glaciali, goi;*

ochi + *încăpățânați, îndărătnici;*

ochi + *trufași;*

Cât de fără ajutor se simțea ea sub ochii aceia aspri (înąspriți, încrâncenați, serioși, arzători, belicoși, crunți, cumpliți, cutremurători, monștruoși, neîmblânziți, bestiali, câinoși, cruzi, dușmănoși, nemiloși, răi, sălbatici, sângheroși, dezumanizați, inumani, furioși, necruțători, neiertători, neînduplecați, neîndurători, temuți, terifișanți, turbați).

Ochii încăpățânați (*glaciali, goi, îndărătnici, trufași*) arătau clar ca nu ai cu cine să te înțelegi.

Doi ochi fioroși priveau de pe fața dezumanizată.

- curaj, bărbăție, bravură, cutezanță, dârzenie, încumetare, îndrăzneală, neînfricare, semeție, temeritate, vitejie – **frică, teamă, anxietate, groază, teroare**

ochi + cutezători, neînfricați, răzbătători, stăruitori, străbătători, străpungători;

ochi + încrezători;

Priveam în ochii lor cutezători (neînfricați, răzbătători, stăruitori, străbătători, străpungători) și înțelegeam de ce aveau mereu succes.

Doi ochi încrezători au urmărit mereu încercările mele.

ochi + bănuitori, nedumeriți, neîncrezători;

ochi + îngroziți, speriați, temători;

ochi + rușinați, trădători, vinovați;

Ne privea cu ochi bănuitori (nedumeriți, neîncrezători, îngroziți, speriați, temători, rușinați, vinovați).

Știa că ochii-s trădători și se ferea să-l privească în față.

- admirație, prețuire, stimă – **dispreț, desconsiderare/ dezgust, aversiune, greață, îngrețosare, neplăcere, oroare, repulsie, scârbă, silă; lehamite**

ochi (privire) + batjocoritori, disprețuitori, impertinenți, incomozi;

Ochii batjocoritori (disprețuitori, impertinenți, incomozi) o măsurau din cap până în picioare.

- inteligență, agerime, deșteptăciune, iscusință, istețime, șiretenie – **prostie, dobitocie, imbecilitate, nătângie, neghiobie, nerozie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie; gogomănie,**

**idiotenie, idiotie, nesocotință, absurditate;
îndobitocire, demență**

ochi + *adânci, cuceritori, inspirați, inteligenți, pătrunzători, scormonitori, scotocitori scrutați*;

ochi + *atenți, cercetători, curioși, neadormiți, știutori*;

ochi + *neastâmpărați, nebunatici*;

Ochii adânci (*cuceritori, inspirați, inteligenți, pătrunzători, scormonitori, scotocitori, scrutați*) se opreau din când în când asupra lucrărilor lor.

Ochii ei atenți (*cercetători, curioși, neadormiți, știutori*) îl supravegheau și-l îndrumau în tăcere.

Niște ochi neastâmpărați (*nebunatici*) luminau fața ei copilăroasă.

ochi + *aiuriți, buimaci, năuci*;

ochi + *anormali, demenți, dramatici, febrili*;

ochi + *anoști, neștiutori, somnolenți, somnoroși*;

Nu se putea face nimic. Se vedea că n-are habar doar privindu-i ochii aiuriți (*buimaci, năuci, somnolenți, somnoroși*).

Niște ochi demenți (*anormali, dramatici, febrili*) priveau de pe fața îmbătrânită înainte de vreme.

Ochii anoști (*neștiutori*) spuneau multe despre cât putea el gândi!

- grijă, îngrijorare, prudență, vigilență; atenție, interes, preocupare, sinchiseală, sinchisire - **indiferență, nepăsare; apatie, delăsare, indolență, inerție, insensibilitate, pasivitate, placiditate, tembelism; impasibilitate, indeferentism; răceală; dezinteres**

ochi + *dojenitori*;

ochi + *gravi*;

ochi + *mirați*;

ochi + *rugători*;

Că îl preocupa tot ce se întâmpla în jurul său se observa și în ochii lui când dojenitori, când gravi, când mirați sau rugători.

ochi + *adormiți, neatenți, plictisiți*;

ochi + *morți*;

Nu puteai aștepta nimic de la un om ai cărui ochi adormiți (neatenți, plictisiți, morți) nu priveau niciodată pe nimeni.

- *inocență, nevinovăție, ingenuitate; candoare, castitate, feciorie, neprihănire, pudicitate, pudoare, virginitate; curățenie, imaculare, neîntinare, puritate - **vinovăție, culpabilitate, culpă, eroare, greșală, păcat, vină; reproș***

ochi + *candizi, cinstiți, sinceri*;

ochi + *cuminți, cuviincioși, smeriți, sfioși*;

ochi + *inocenți, naivi, nevinovați, virginali*;

Figura frumoasă a fetei era completată de ochii sinceri (candizi, cinstiți, cumiți, cuviincioși, smeriți, sfioși, inocenți, naivi, nevinovați, virginali) și de zâmbetul dulce.

ochi + *alunecoși, amăgitori, ascunși, cameleonici, capricioși, necredincioși*;

ochi + *devoranți, flămânzi, hămesți, lacomi, pătimiși, pofticioși*;

ochi + *antipatici, dezagreabili, dezgustători, nerușinați,*

nesuferiți, obraznici, respingători;

ochi + *diabolici, diavolești*;

Ochii alunecoși (*amăgitori, ascunși, cameleonici, capricioși, necredincioși*) îi făceau pe oameni să nu aibă încredere în ea și să se ferească.

Pe tinerele din sală ochii lui devoranți (flămânzi, hămesii, lacomi, pătimiși, pofticioși, diabolici, diavolești) le înspăimântau și le atrăgeau totodată.

Avea niște ochi mici și antipatici (dezagreabili, dezgustători, nerușinați, nesuferiți, obraznici, respingători).

privire = s.c. f., pl. *priviri*. *Faptul de a privi; funcția organică a ochilor; căutătură, uitătură. De la a privi;*

- sinonime: *căutătură, uitătură, văz, vedere, ochi.*

Loc. prep.: **Cu privire la** = referitor la.

Rezultat al funcției oculare, *privirea* rămâne cel mai important element pentru construcția expresiei mimice. Fiind un produs al unei acțiuni, aceea de a privi, termenul își creează un câmp semantic impresionant, preluând de la și împrumutând celorlalte componente semnificații multiple, polisemia unităților fiind și o sursă permanentă de încifrare prin metaforizare. Interpretarea corectă și înțelegerea presupun, în cazul privirii, îndeosebi, explorarea rapidă a structurii de suprafață și conștientizarea la fel de rapidă a sensurilor multiple din structura de adâncime. *Privire arzătoare*, de exemplu, este expresia lingvistică a unei percepții primare, care se poate dezvolta în planuri succesive de înțelegere a sensurilor derivate, limpezind sau încifrând și mai mult semnificația. *Privire puternică, pătrunzătoare*, dar și *privire furioasă, privire încărcată de iubire, privire încărcată de ură, privire încărcată de interes* pentru un lucru anume, *privire ce dezvăluie febra, boala cuiva, privire provocatoare, privire ce dezvăluie arderea interioară, ce dezvăluie la rândul ei, pasiunea pentru ceva sau cineva* etc. În construirea câmpurilor semantice, am acceptat, pentru expresia stabilă, interferența cu componenta „ochi”, preluând o serie de atribute care se potrivesc ambelor.

CARACTERE ANTROPOLOGICE (trăsături stabile, moștenite sau dobândite, cu caracter de amprentă):

CULOARE (OCHI)

- ❑ privire + *albastră, de peruzea, oțelită*;
- ❑ privire + *cenușie, spălăcită*;
- ❑ privire + *liliachie, violetă, viorie*;
- ❑ privire + *noptatică*;
 - A ridicat spre noi *privirea cenușie* (de peruzea, liliachie, noptatică, spălăcită).

ASPECT

aspecte legate de vârstă

- ❑ privire + *copilărească, tinerească*;
- ❑ privire + *îmbătrânită, senilă*;
 - Pe fața ridată, *privirea* era *copilărească* (tinerească).
 - *Privirea îmbătrânită* (senilă) îi dezvăluia vârsta adevărată.

aspecte legate de lumea animală

- ❑ privire + *bovină, lupească, vulturească*;
- ❑ privire + *de bou, de bufniță, de gazelă, de lup*;
 - A întors spre noi o *privire bovină* (de bou, lupească, de lup, de bufniță, de gazelă).
 - *Privirea lui vulturească* l-a găsit în pofida ceței.

aspecte legate de modele

- ❑ privire + *copilărească, bărbătească, bătrânească, dictatorială, feciorelnică, polițienească, profesorală, tinerească*;
 - Recunoștea ușor *privirea copilărească* (bărbătească, bătrânească, dictatorială, polițienească, profesorală, tinerească) a tatălui ei.
 - *Privirea feciorelnică* îi sublinia nevinovăția gesturilor.

- ❑ privire + *mistică*;
 - *Privirea mistică* se potrivea cu lăcașul vechi de rugăciune.
- ❑ privire + *nostalgică*;
 - Sesizasem *privirea nostalgică* și ne gândeam că îi dădeau din nou ocol amintirile.

aspecte legate de starea sănătății

- ❑ privire + *clară, curată, limpede, sănătoasă*;
 - Se uita la noi cu o *privire clară* (curată, limpede, sănătoasă).
- ❑ privire + *bolnavă, mioapă*;
- ❑ privire + *ceacără, crucișă, încrucișată*;
- ❑ privire + *absentă, neatentă*;
- ❑ privire + *bleagă, bleojdită, cețoasă, împăienjenită, încețoșată, neclară, nesănătoasă, obturată, opacă, senilă, sticloasă, stinsă, ștearsă, ternă, toropită, voalată*;
- ❑ privire + *arsă, febrilă*;
- ❑ privire + *aiurită, alienată, alterată, anapoda, anormală, bezmetică, buimacă, căpiată, confuză, cretină, dementă, demențială, depersonalizată, deraiată, deranjată, dereglată*;
 - Am văzut atunci o *privire opacă* (absentă, bleagă, bleojdită, cețoasă, împăienjenită, încețoșată, neclară, nesănătoasă, obturată, senilă, sticloasă, stinsă, ștearsă, ternă, toropită, voalată) care părea să nu ne vadă.
 - Era derutantă *privirea* lui *arsă* (febrilă, aiurită, alienată, alterată, anapoda, anormală, bezmetică, buimacă, căpiată, confuză, cretină, dementă, demențială, depersonalizată, deraiată, dereglată) pe care o arunca uneori spre grupul din sală.
 - Avea *privirea bolnavă* (mioapă, ceacără, crucișă, încrucișată), dar nu părea să-i pese.

aspecte legate de mobilitate

- ❑ privire + *ațintită, împlântată, pironită*;
- ❑ privire + *fixă, fixată, împietrită, lipită de, nemișcată, neclintită*;
- Stătea pe fotoliu cu *privirea fixă* (fixată pe peretele din față, împietrită, nemișcată, neclintită, ațintită în gol, împlântată în ochii lui, pironită în tavan).
- Rămăsese cu *privirea lipită* de chipul lui.
- ❑ privire + *înălțată, ridicată*;
- ❑ privire + *lăsată, plecată*;
- ❑ privire + *fără astâmpăr, mobilă*;
- ❑ privire + *lentă*;
- ❑ privire + *directă, orientată spre*;
- *Privirea ei lentă* parcă măsura lucrurile.
- Stătea de multă vreme cu *privirea înălțată* (ridicată, orientată) spre icoane.
- Prefera să-și țină *privirea plecată* (lăsată) în fața străinilor.
- Le-a aruncat o *privire directă* (fără astâmpăr).

aspecte legate de percepția estetică și senzorială

percepție pozitivă, de tipul „îmi place”

- ❑ privire + *agreadilă, atrăgătoare, cuceritoare*;
- ❑ privire + *angelică, celestă, cerească, dumnezeiască, fermecată, nepământească*;
- ❑ privire + *deosebită, expresivă, fascinantă, fermecătoare, frapantă, impresionantă, încântătoare, neasemuită, nemaipomenită, nemaiîntâlnită, nemaivăzută*;
- ❑ privire + *drăgălașă, nostimă, plăcută*;

- Îi fermecase pe toți cu *privirea ei agreabilă* (cuceritoare, celestă, fermecată, fascinantă, neasemuită, drăgălașă).
- *privire + curtenitoare, galantă, galeșă, seducătoare;*
- *privire + deosebită, neobișnuită;*
- *privire + emoționantă;*
- *privire + enigmatică, indescriptibilă, misterioasă, tainică;*
- *privire + ațâțătoare, ispititoare, năucitoare, tragică, tulburătoare;*
 - Avea o *privire curtenitoare* (galeșă, deosebită, emoționantă, enigmatică, tainică, ațâțătoare, tragică, tulburătoare) care te impresiona.
- *privire + impenetrabilă, imperturbabilă;*
- *privire + obișnuită;*
 - *Privirea îi rămânea imperturbabilă* (impenetrabilă), așa că nu puteai ști la ce se gândește.
 - Avea *privirea lui obișnuită*.

percepție negativă, de tipul „nu-mi place”

- *privire + insignifiantă, insipidă, nedefinită, nicicum;*
- *privire + anormală, bizară, ciudată, nefirească, nepotrivită, stranie, șocantă;*
- *privire + dezagreabilă, neplăcută, urâtă;*
 - Ciudățenia consta tocmai în *privirea insignifiantă* (insipidă, nedefinită, nicicum, anormală, bizară, ciudată, nefirească, nepotrivită, stranie, șocantă, dezagreabilă, neplăcută, urâtă), în dezacord cu fața care, altfel, ar fi fost cu adevărat frumoasă.

percepție senzorială

- *privire + catifelată, fierbinte, filtrată, glacială, grea, greoaie, lunecoasă, moale, rece, umbrită, umedă, uscată;*

- Avea o *privire catifelată* (fierbinte, filtrată, glacială, grea, greoaie, lunecoasă, moale, rece, umbrită, umedă, uscată).

EXPRESIA ACTIVĂ A FIGURII

- bucurie, desfătare, mângâiere, mulțumire, plăcere, satisfacție, extaz – **supărare, îmbufnare, burzuluială, mahnire, necaz, nervozitate, mânie**
- fericire, beatitudine – **nefericire, nenoroc, nenorocire**
- veselie, voioșie, jovialitate, haz – **tristețe, mahnire, posomoreală, durere, întristare, jale, disperare**

privire + *bucuroasă, încântată, mulțumită*;

privire + *cordială, deschisă, despovărată, reînsuflețită, relaxată*;

privire + *alintată, beată de, entuziastă, euforică, fericită, îmbătută de, încălzită, radioasă, răsfățată*;

privire + *hâtră, jucăușă, șăgalnică, șireată, șmecheră, ștregărească, șugubeață*;

privire + *reconfortantă, tonică*;

privire + *animată, râzătoare, surâzătoare, veselă, vioaie, voioasă*;

Fericirea, bucuria de a trăi se citea în privirea ei încântată (despovărată, relaxată, alintată, beată de fericire, încălzită, răsfățată, hâtră, șăgalnică, ștregărească, tonică, animată, surâzătoare, vioaie).

privire + *gravă, melancolică, serioasă*;

privire + *abătută, amară, împovărată, încărcată de*;

privire + *decepționată, deprimată, descurajată, dezamăgită, deznădăjduită, dezolată, disperată, pesimistă, pierdută, prăpădită, pustiită, rănită, rățăcită, resemnată, suferindă*;

privire + *amărâtă, înstrăinată, mâhnită, mohorâtă, necăjită, neconsolată, nefericită, neîmpăcată, nemulțumită, obosită, ofensată, posomorâtă, supărată, tristă;*

privire + *cutremurătoare;*

Toată nefericirea ei se adunase în privirea disperată (melancolică, amară, cutremurătoare, împovărată, încărcată de durere, decepționată, pierdută, prăpădită, rănită, suferindă).

Își întoarse privirea amărâtă (înstrăinată, mâhnită, mohorâtă, necăjită, neconsolată, nefericită, neîmpăcată, nemulțumită, obosită, ofensată, posomorâtă, supărată, tristă) spre cei din casă, apoi ieși încet pe ușă.

- blândețe, bunătate, amabilitate – **asprime, răutate, severitate; barbarie, brutalitate, cruzime, duritate, ferocitate, neîndurare, neomenie, sălbăticie, violență; maliție, malițiozitate, agresivitate**

privire + *blajină, blândă, dulce, suavă;*

privire + *afectuoasă, binevoitoare, caldă, călduroasă, dezarmantă, dezmierdătoare, dragăstoasă, duioasă, iertătoare, indulgentă, iubitoare, împăciuitoare, îmbietoare, încurajatoare, îndatoritoare, lecuitoare, liniștitoare, miloasă, mângâietoare, mângâioasă, obladuitoare, ocrotitoare, odihnitoare, părintească, prevenitoare, protectoare;*

privire + *calmă, îmbunătă, împăcată, încrezătoare, liniștită;*

privire + *omenească, omenoasă;*

privire + *prietenească, prietenoasă;*

privire + *tandră, tolerantă;*

Te simțai atât de bine sub privirea ei blajină (dulce, binevoitoare, indulgentă, îmbietoare, îndatoritoare,

lecuitoare, mângâioasă, părintească, prietenească, tandră, tolerantă), protectoare.

I-am văzut privirea calmă (îmbunată, împăcată, încrezătoare, liniștită) și m-am liniștit și eu.

Privirea omenească revenise în ochii atât de chinuiți.

Am fost recunoscător pentru privirea omenoasă pe care mi-a aruncat-o.

privire + arogantă, aspră, autoritară, încruntată;

privire + acidă, agasantă, belicoasă, caustică, cinică, corosivă, crâncenă, găunoasă, groaznică, invidioasă, neprietenoasă;

De câte ori îi întâlneam privirea aspră (arogantă, încruntată, acidă, agasantă, belicoasă, cinică, crâncenă, caustică, găunoasă, neprietenoasă) toate intențiile mele bune dispăreau ca prin farmec.

privire + abrutizată, câinoasă, criminală, crudă, cruntă, neînduplecată, neîndurătoare, ucigătoare;

privire + atroce, dușmănoasă, feroce, fioroasă, haină, îndrăcită, răutăcioasă, ticăloasă;

Privirile lor abrutizate (crude, neîndurătoare, ucigătoare, atroce, fioroase, ticăloase) îi dădeau fiori.

privire + bănuitoare;

privire + batjocoritoare, incisivă, insultătoare, malițioasă, provocatoare;

privire + furibundă, furioasă, turbată;

privire + sălbatică, sălbătică;

privire + aprinsă, bestială, cumplită despotică, dezumanizată, diabolică, diavolească, fioroasă, intolerantă, intransigentă, insuportabilă, inumană, înfiorătoare, înfricoșătoare, îngrozitoare, înspăimântătoare, neînțeleghătoare, nemiloasă, neomenească, odioasă, teribilă;

privire + acidă, otrăvită, respingătoare;

privire + *agresivă, amenințătoare, arogantă, arțăgoasă, certărească, descurajantă, înverșunată, mușcătoare, neiertătoare, neîmblânzită, oțărâtă, periculoasă, primejdioasă, ranchiunoasă, răutăcioasă, răuvoitoare, răzbunătoare, rea, sarcastică, sfidătoare, tăioasă, temută, teribilă, terifiantă, ursuză, veninoasă*;
 privire + *ostilă, trufașă, vanitoasă*;

privire + *înciudată, încrâncenată, mânioasă, muștrătoare, surescitată*;

privire + *înăcrită, înăsprită*;

Eram înspăimântați de ceea ce vedeam: priviri bănuitoare (batjocoritoare, provocatoare), priviri furibunde (turbate, sălbătice, sălbătice), priviri aprinse (cumplite, neomeneste, odioase, teribile), priviri arțăgoase (oțărâte, ranchiunoase, răuvoitoare, rele, primejdioase), priviri înciudate, mânioase, înăcrite.

Parcă eram în iad. Nici o rază de lumină dinspre aceste priviri otrăvite (respingătoare), trufașe și vanitoase.

- curaj, bărbăție, bravură, cutezanță, dârzenie, încumetare, îndrăzneală, neînfricare, semeție, temeritate, vitejie – **frică, teamă, anxietate, groază, teroare**

privire + *dreaptă, francă, mândră*;

privire + *demnă, dominantă, electrizantă, energică*;

privire + *direcționată, hotărâtă, intensă*;

privire + *curajoasă, cutezătoare, decisă, dârză, neînfricată, stăruitoare, stimulative, străpungătoare*;

privire + *triumfătoare, victorioasă*;

privire + *exigentă, intenționată, interogativă, lungă, pătrunzătoare, penetrantă, persistentă, persuasivă*;

privire + *austeră, autoritară, severă, profesorală*;

privire + *chemătoare*;

Îi admiram privirea dreaptă și hotărâtă (francă, demnă, electrizantă, intensă, cutezătoare, străpungătoare, triumfătoare, profundă).

Ne făceam și mai mici sub privirea lui autoritară (exigentă, persistentă, severă, profesorală).

Nu rezistasem niciodată privirii ei chemătoare.

privire + arzătoare, drăcoasă, incandescentă, neastâmpărată, rapidă, temperamentală, trează, vulcanică, incendiatoare;

privire + enervantă, exasperantă;

privire + excitantă, extenuantă;

privire + imperativă, incomodă, insistentă, revendicativă;

privire + paralizantă;

privire + poruncitoare, posesivă;

privire + instigatoare, intempestivă;

Nu ne simțeam niciodată prea bine sub privirea ei arzătoare (drăcoasă, rapidă, trează, incendiatoare, exasperantă, imperativă, insistentă, revendicativă, ostentativă, paralizantă, poruncitoare, posesivă, intempestivă).

privire + răzvrătită, repezită, reprobatoare, sâcâitoare, stresantă, supărătoare, viitoare;

privire + încăpățânată, îndărătnică;

privire + nerăbdătoare, nestăpânită, nesupusă;

privire + neliniștitoare;

privire + apăsătoare, covârșitoare, copleșitoare, deprimantă, nimicitoare, obositoare, răscolitoare;

Simțai cum te influențează privirea ei răzvrătită (supărătoare, îndărătnică, nestăpânită, neliniștitoare, copleșitoare, deprimantă, obositoare, răscolitoare).

privire + semnificativă;

I-a aruncat o privire semnificativă și a plecat convins că a înțeles.

privire + *circumspectă, prudentă*;
 privire + *docilă, patetică, rezervată, rugătoare, rușinată*;
 privire + *anxioasă, ascunsă, fricoasă, neîncrezătoare, neliniștită, nesigură, speriată*;
 privire + *moartă, ostenită, umilă, umilită*;
 privire + *amețită, buimacă, demoralizată, dezarmată, evazivă, ezitantă, ferită, fâstăcită, furișă, hăituită, hărțuită, năucită, neajutorată*;

Fiind o fire timidă, fricoasă chiar, avea mereu o privire circumspectă (patetică, anxioasă, neliniștită, ostenită, umilă, demoralizată, furișă, hăituită, năucită, neajutorată).

privire + *răvășită, reținută, stingherită, stânjenită, stupefiată*;
 privire + *depărtată, grăbită*;
 privire + *străină, suspicioasă*;
 privire + *înfricoșată, îngrozită, speriată, temătoare, terorizată, timorată*;
 privire + *timidă*;

Cînd îi vedeam privirea răvășită (stânjenită, depărtată, străină, înfricoșată, terorizată, timidă) mi se făcea milă.

- admirație, prețuire, stimă – **dispreț, desconsiderare/ dezgust, aversiune, greață, îngreșare, neplăcere, oroare, repulsie, scârbă, silă; lehamite**

privire + *admirativă, apreciativă, măgulitoare, respectuoasă*;
 privire + *contemplativă, cunoscătoare, favorabilă*;
 privire + *estimativă, evaluatoare*;
 privire + *curtenitoare, devotată, pasionată*;
 privire + *extatică, extaziată, vrăjită*;

Se uita la el cu o privire admirativă (măgulitoare, contemplativă, estimativă, devotată, extaziată, vrăjită).

privire + *depreciativă, dezaprobatoare, disprețuitoare;*
 privire + *dojenitoare, indignată, revoltată, scandalizată;*
 privire + *flegmatică, scârbită;*
 privire + *indiferentă;*
 privire + *distantă, reticentă;*

Nu-l mai aprecia ca altădată și asta se vedea din privirea ei indiferentă (depreciativă, distantă, indignată, scârbită).

- *intelență, agerime, deșteptăciune, iscusință, istețime, șiretenie – **prostie, dobitocie, imbecilitate, nătângie, neghiobie, nerozie, stupiditate, stupizenie, tâmpenie; gogomănie, idioțenie, idioție, nesocotință, absurditate; îndobitocire, dementă***

privire + *adâncă, ascuțită, dezghețată, inteligență, iscoditoare, insondabilă, perspicace, profundă, scrutătoare, sfredelitoare, străpungătoare, subtilă;*

privire + *ageră, atentă, neadormită;*

privire + *vioaie, vie;*

Avea o privire ageră (ascuțită, iscoditoare, insondabilă, subtilă, atentă, vioaie, vie), de om inteligent.

privire + *descifrabilă;*

privire + *experimentată;*

privire + *detașată;*

privire + *scurtă;*

privire + *odihnită, pașnică;*

privire + *edificatoare, promițătoare;*

Privirea lui experimentată (detașată, scurtă și elocventă, pașnică, edificatoare), te convingea că e omul potrivit.

privire + *enigmatică, magică, magnetică, meditativă, misterioasă*;

privire + *gânditoare, inspirată*;

privire + *stăpânită*;

Îmi aminteam uneori de privirea ei enigmatică (magnetică, magică, meditativă, gânditoare, inspirată, stăpânită), dar nu mai simțeam farmecul de odinioară.

privire + *profundă, știutoare*;

Privirea ei profundă, știutoare i-a atras de la început.

privire + *credulă, naivă, nătângă, neghioabă, neștiutoare, stupidă*;

Avea o privire naivă (nătângă, neghioabă, neștiutoare, stupidă) care nu înșela pe nimeni.

privire + *dezaxată, drogată, goală, hăbăucă, idioată, instabilă, năucă, oligofrenică, smintită, șuie, tâmpă, tâmpită, tembelă, zăpăcită, zărghită, zbanghie*;

privire + *aiurită, alienată, alterată, anapoda, anormală, bezmetică, buimacă, căpiată, confuză, cretină, dementă, demențială, depersonalizată, deraiată, deranjată, dereglată*;

privire + *animalizată, dobitocească, îndobitocită*;

Când i-am văzut privirea dezaxată (aiurită, alterată, buimacă, goală, hăbăucă, oligofrenică, tembelă, zărghită, animalizată, îndobitocită) am înțeles că nu poate fi angajat.

privire + *adormită, inexpressivă, lăncedă, somnolentă*;

privire + *mahmură*;

Din privirea adormită (lăncedă, mahmură) deduceai că nu poate să înțeleagă mai nimic.

- grijă, îngrijorare, prudență, vigilență; atenție, interes, preocupare, sinchiseală, sinchisire - **indiferență, nepăsare; apatie, delăsare, indolență, inerție**,

**insensibilitate, pasivitate, placiditate,
tembelism; impasibilitate, indeferentism;
răceală; dezinteres**

privire + *alarmată, îngrijorată, grijulie, preocupată*;
privire + *alinătoare, compătimitoare, consolatoare, înțeleghătoare*;
privire + *grăitoare, recunoscătoare*;
privire + *dogoritoare, fanatică*;
privire + *mobilizatoare*;
privire + *tămăduitoare, vindecătoare*;

Se vedea că-l interesează ceilalți din privirea preocupată (alarmată, compătimitoare, grăitoare).

Privirea fanatică (mobilizatoare, alinătoare, tămăduitoare, vindecătoare) s-a oprit o clipă pe fața mea.

privire + *extenuată, distrată, impasibilă, indecisă, indefinită, placidă, plictisită, somnoroasă*;
privire + *indescifrabilă, încremenită, neînsuflețită, nepăsătoare*;
privire + *exasperată*;
privire + *apatică*;

Era mereu retras, singuratic. Privirea lui neînsuflețită (distrată, indecisă, placidă, încremenită, nepăsătoare, exasperată, apatică) îi îndepărta pe toți.

- **inocență, nevinovăție, ingenuitate; candoare, castitate, feciorie, neprihănire, pudicitate, pudoare, virginitate; curățenie, imaculare, neîntinare, puritate - vinovăție, culpabilitate, culpă, eroare, greșeală, păcat, vină; reproș**

privire + *cucernică, cuminte, cuviincioasă, evlavioasă*;
privire + *smerită, supusă*;

privire + *candidă, inocentă, nevinovată, sinceră*;

privire + *discretă, inofensivă, sfioasă, visătoare*;

Privirea inocentă (*cucernică, supusă, sinceră, discretă, sfioasă, visătoare*) trezea admirația celor din jur.

privire + *necuviincioasă, nerușinată*;

privire + *necinstită, părtinitoare, versată, vinovată*;

privire + *impudică, indecentă, pătimașă*;

privire + *deochetă, desfrânată, deșănțată, deșuchetă, dezgustătoare dezvățată, libidinoasă, obscenă, parșivă, păcătoasă, perfidă, perversă, pângăritoare, viciată*;

De pe margini erau aruncate priviri necuviincioase (*versate, impudice, desfrânate, dezvățate, libidinoase, perfide, pângăritoare, viciate*).

privire + *alunecoasă, disimulată, duplicitară, echivocă, fățarnică, lingușitoare, lipsită de, mincinoasă, prefăcută, prelinsă, schimbătoare, teatrală*;

privire + *avidă, flămândă, hămesită, hulpavă, lacomă, lihnită, nesățulă, pofticioasă*;

privire + *flușturistică, frivolă, năzuroasă, nestatornică, răzgâiată*;

Nimeni nu-i putea suferi privirea alunecoasă (*duplicitară, fățarnică, teatrală, flămândă, lacomă, pofticioasă, flușturistică, năzuroasă, răzgâiată*).

privire + *ademenitoare, amăgitoare, cochetă, doritoare, languroasă, voluptoasă*;

privire + *complice, conspirativă, hoată, piezișă, pânditoare, vicleană*;

Avea o privire ademenitoare (*cochetă, languroasă, voluptoasă, complice, hoată, pânditoare, vicleană*) care te putea înșela.

privire + *devorantă, exaltată, mistuitoare*;

privire + *damnată, demoniacă*;

privire + *demobilizatoare*;

privire + *posedată, habotnică*;

privire + *inadecvată, indiscretă, insidioasă, insinuantă*;

privire + *chiorâșă, mitocănească, nesuferită, trădătoare*;

Își folosea privirea devorantă (mistuitoare, demoniacă, posedată, indiscretă, insinuantă) pentru a-și atinge scopul.

Degeaba se străduia să placă, privirea nesuferită, (damnată, habotnică, inadecvată, mitocănească, chiorâșă) strica totul.

- curiozitate, uimire, surprindere, **obediență, nehotărâre**

privire + *mirată, mută, nedumerită, uimită, uluită*;

privire + *consternată, contrariată, derutată, descumpănită, dezorientată, încurcată, jenată, nehotărâtă, perplexă, reprimată, surprinsă*;

A întors spre noi privirea uimită (surprinsă, dezorientată, perplexă, reprimată)

privire + *cercetătoare, curioasă, examinatoare, exploratoare, răzbătătoare, scormonitoare, scotocitoare, scrutătoare*;

Se uita la ei cu o privire cercetătoare (curioasă, exploratoare, scotocitoare, scrutătoare).

privire + *obedientă, trădătoare*;

Privirea lui obedientă demonstrează că i se supune întru totul.

Și-a plecat privirea trădătoare.

- dragoste, iubire – **ură, gelozie**

privire + *caldă, iubitoare*;

Se uita la el cu o privire caldă, iubitoare.

privire + *încrâncenată*;

Privirea ei încrâncenată de ură l-a speriat.

- mândrie, demnitate, onoare – **umilință, rușine, dezonoare**

privire + *mândră*;

A ridicat privirea mândră și s-a îndreptat cu pași siguri de podium.

privire + *rușinată*;

Și-a plecat privirea rușinată în pământ.

- politețe, deferență, respect – **impolitețe, obraznicie, bătărbănie**

privire + *politicoasă, respectuoasă*;

A întâmpinat-o cu o privire respectuoasă (politicoasă).

privire + *impertinentă, indolentă, insolentă, nepoliticoasă, obraznică, ostentativă*;

Degeaba încerca să-și ascundă privirea obraznică (indolentă, insolentă). Micile sclipiri din ochi îl trădau.

privire + *inoportună*;

Privirea lui inoportună l-a deranjat.

sprâncene = s.c. f., sg. *sprânceană*. Fire de păr scurte și dese, crescute în formă de linie arcuită deasupra orbitei ochilor. Probabil lat. *supercina (=supercilia + gena);

- derivate: *sprâncenat*, -ă.

Expr.: *a ridica sprâncenele (sau din sprâncene)* = a privi mirat, a arăta surprindere; *a încreți (sau a încrunta) sprâncenele (sau din sprâncene)* = a se încrunta, a se posomori; *a se uita (sau a pândi) pe sub sprâncene* = a se uita pe furiș; *a alege pe (sau după) sprânceană* = a alege ce e mai bun, mai prețios; *a fi cu ochi și cu sprâncene* = a fi prea băcător la ochi, prea evident (pentru a putea fi tăgăduit).

Prin rolul lor fiziologic, dar și prin acela de a completa aspectul figurii umane, *sprâncenele* construiesc câmpuri semantice doar la nivel stabil, *dimensiunea, forma, culoarea și aspectul* lor impresionând percepția de ansamblu a feței umane. Mișcările datorate mușchilor sprâncenei contribuie la nuanțarea expresiei ochilor și a privirii, și, implicit, la completarea expresiei active a figurii.

CARACTERE ANTROPOLOGICE (trăsături stabile, moștenite sau dobândite, cu caracter de amprentă):

DIMENSIUNE

- sprâncene + *enorme, mari*,
- sprâncene + *mititele*;
- Avea *sprâncene mari* (enorme, mititele).

FORMĂ

- sprâncene + *arcuite, lungi, groase, împreunate, scurte, subțiri*;

- Niște *sprâncene lungi și subțiri, împreunate* la mijloc, completau figura femeii.

CULOARE

- *sprâncene + albe, alburii, blonde, castanii, cenușii, încărunțite, negre, roșcate;*
- Spre deosebire de păr, *sprâncenele* erau *alburii* (albe, cenușii, încărunțite, roșcate).

ASPECT

aspecte legate de vârstă

- *sprâncene + căzute, încărunțite, rare;*
- *sprâncene + conturate, dese;*
 - Avea *sprâncenele încărunțite și rare* (bine conturate și dese).

aspecte legate de trăsături atribuite etnic

- *sprâncene + îmbinate;*
 - În neamul lor toți aveau *sprâncenele îmbinate*.

aspecte legate de starea sănătății

- *sprâncene + căzute, prăbușite, rare;*
 - *Sprâncenele prăbușite* (rare) arătau și ele că nu era sănătoasă.

aspecte legate de îngrijire

- *sprâncene + conturate, desenate, îngrijite, vopsite;*
- *sprâncene + epilate, smulse;*
- *sprâncene + neîngrijite;*
 - Avea întotdeauna grijă ca *sprâncenele* să-i fie bine *conturate* (îngrijite, epilate, vopsite).
- *sprâncene + neîngrijite;*
 - *Sprâncenele neîngrijite* îi urăteau fața.

aspecte legate de mobilitate

- *sprâncene + înălțate, ridicate;*

- ❑ sprâncene + *împreunate, încruntate*;
- ❑ sprâncene + *coborâte*;
 - *Sprâncenele înălțate* (ridicate) a mirare dădeau personalitate frunții.
 - Avea mereu *sprâncenele încruntate* (împreunate, coborâte).

aspecte legate de percepția estetică și senzorială

percepție pozitivă de tipul „îmi place”

- ❑ sprâncene + *armonioase, frumoase, pictate*;
 - Avea *sprâncenele armonioase* (frumoase, parcă pictate).

percepție negativă, de tipul „nu-mi place”

- ❑ sprâncene + *groase, inestetice, urâte, urâtele*;
 - *Sprâncenele* îi erau *groase* (inestetice, urâte, urâtele).

gene = s.c. f., sg. *geană*. *Fir de păr de pe marginea pleoapelor*. Lat. **genna* (= *gena* „obraz, pleopă”).

Expr.: *a-i da cuiva ochii (sau pleoapele) în gene* sau *a da geană în geană* = *a i se închide ochii (cuiva) de somn; a ațipi; a privi printre gene* = *a privi cu ochii întredeschși*.

pleoape = s.c. f., sg. *pleopă*. *Fiecare dintre cele două cute mobile ale pielii, mărginite de gene, care acoperă și protejează globul ocular în partea anterioară*. Cf. bg. *pohlupka*.

La fel ca și sprâncenele, *pleoapele* și *genele* contribuie prin mișcările mușchilor pleoapei la nuanțarea expresiei ochilor, a privirii și a feței, în general. Câteva atribute ce țin de lingvistica trăsăturilor stabile relevă rolul lor în conturarea și nuanțarea expresiei figurii.

CARACTERE ANTROPOLOGICE (trăsături stabile, moștenite sau dobândite, cu caracter de amprentă):

FORMĂ

- ❑ gene (pleoape) + *lungi, scurte*;
- ❑ gene + *întoarse, arcuite*;
- ❑ pleoape + *prelungi, rotunjite*;
 - *Pleoapele scurte și rotunjite* încercau să acopere privirea vicleană a femeii.
 - *Genele dese, lungi și întoarse* acopereau ochii ca o perie.

CULOARE

- ❑ gene + *blonde, castanii, negre*;

- ❑ pleoape + *înroșite, maronii, pământii*;
 - Printre *genele blonde* (castanii, negre) se vedea privirea albastră, curată.
 - Oboseala se vedea și de pe *pleoapele înroșite* (pământii).

ASPECT

aspecte legate de vârstă

- ❑ gene + *dese*;
- ❑ gene + *rare*;
- ❑ pleoape + *ridate, vestejite*;
 - *Genele rare* și *pleoapele vestejite* îi dezvăluiau vârsta.

aspecte legate de îngrijire, de podoaba naturală, artificială sau artistică a feței

- ❑ gene + *îngrijite, rimelate, vopsite*;
- ❑ pleoape + *îngrijite, vopsite*;
 - Avea *genele rimelate* și *pleoapele vopsite* cu turcoaz.

aspecte legate de starea sănătății

- ❑ gene (pleoape) + *sănătoase*;
- ❑ gene (pleoape) + *bolnave*;
 - *Genele* și *pleoapele* erau *sănătoase* (bolnave).

aspecte legate de mobilitate

- ❑ pleoape + *deschise, întredeschise, ridicate, tremurânde*;
- ❑ gene + *întredeschise*;
- ❑ pleoape + *coborâte, închise, plecate*;
- ❑ pleoape + *nemișcate*;
 - Cu *genele întredeschise*, filtra privirea spre colegii ei.
 - *Pleoapele închise* și *nemișcate* arătau că adormise de mulțișor.

aspecte legate de percepția estetică și senzorială

percepție pozitivă, de tipul „îmi place”

- gene + *frumoase, minunate, de vis*;
 - Pleoapele erau mărginite de niște *gene frumoase* (minunate, de vis).

percepție negativă, de tipul „nu-mi place”

- gene + *groaznice, oribile, urâte*;
 - Pleoapele erau mărginite de niște *gene urâte* (*groaznice, oribile*).

nas = s.c. n., pl. *nasuri*. Parte proeminentă a feței, între frunte și gură, servind la respirație și ca organ al mirosului; din lat. *nasus*;

- ❑ derivate: *năsuc, năsos, năseșor, năsuț*;
- ❑ sinonime (stil.): *trompă, furnal, miros, intuiție*.

Expr.: *a avea nas* sau *a-și ridica nasul, a-i da (cuiva) nasul* = a îndrăzni; *a-și cunoaște (sau a-și vedea) lungul nasului* = a-și da seama cât e în stare să facă cu cunoștințele sau cu puterile proprii; *a-și da seama de măsura pe care trebuie s-o păstreze față de alții; a nu se obrăznicii*; *a-i cădea nasul* = a-și pierde îngâmfarea; *nu-i ajungi cu prăjina la nas* = e foarte încrezut; *(a umbla sau a fi, a se ține) cu nasul (pe) sus* = (a fi) încrezut; *a strâmba din nas* = a fi nemulțumit; *a da (cuiva) nas* = a îngădui (cuiva) prea multe; *a tăia (sau a scurta) nasul (cuiva)* = a pedepsi pe cineva desfigurându-l prin mutilarea nasului; a micșora îngâmfarea sau obrăznicia (cuiva); *a da (cuiva) peste nas* = a repezi (pe cineva) pentru o faptă, un gest nepermise; *a-i scoate (cuiva ceva) pe nas* = a reproșa (cuiva ceva); *nu-i de nasul tău (sau lui etc.)* = nu meriți; *este (sau face) de nasul tău* = și se cuvine; *(a fi ca) de nasul tău* = (a fi) potrivit cu...; *a-i veni muștarul la nas* = a se supăra; *a-i tremura nasul* = a fi supărat, a se enerva; *a fi cu nasul de ceară* = a fi foarte sensibil; *a lăsa (sau a pune) nasul în jos (în pământ)* = a se rușina, a se simți vinovat; *a se întoarce (de undeva) cu nasul în jos* = a se întoarce rușinat; Fam.: *Să-ți fie în nas!* = Să-ți fie rușine!; *a-și băga (sau a-și vârî) nasul în ceva (sau undeva, în toate)* = a se amesteca în ceva (sau undeva sau în toate); *a duce (sau a purta) de nas (pe cineva)* = a determina (pe cineva) să facă tot ce voim; *a scoate panglici pe nas* = a face scamatorii; a minți; *a trece (cuiva ceva) pe la (pe lângă) nas* = a trece pe

dinaintea ochilor; a pierde un prilej favorabil; a da (cuiva) cu ceva pe la nas = a tenta (pe cineva); a lua de sub nas = a lua ceva din fața cuiva; a arunca (cuiva ceva) în nas = a spune direct, fără menajamente; a-i ieși (sau a-i da) pe nas = a o păți; a da (pe cineva) cu nasul de ceva = a obliga pe cineva să vadă un lucru pe care nu-l găsea sau un lucru rău pe care l-a făcut; a trânti (sau a închide) cuiva ușa în nas = a refuza să primești pe cineva; a pleca supărat închizând ușa cu putere; a se împiedica de nas = a avea nasul lung; a nu vedea de nas = a fi neatent; a nu vedea mai departe decât lungul nasului = a fi mărginit; a da cu nasul (pe undeva) = a trece (pe undeva) întâmplător; a-și arăta nasul = a se înfățișa; a scoate nasul = a ieși; a da nas cu cineva = a se întâlni cu cineva; a avea îndrăzneala de a se întâlni cu cineva; (a se întâlni) nas în nas (cu cineva) = (a se întâlni) față în față (cu cineva); nu miroase a nas de om = nu e o faptă de om vrednic; a vorbi (sau a cânta etc.) pe nas = a vorbi (sau a cânta etc.) fonfăit; îi curge untura (sau grăsimea) pe nas = e foarte slab; cu nasul în vânt = mândru; a avea nas de prepelicar = a avea intuiție.

Aflat în centrul feței, *nasul* este una dintre componentele înregistrate imediat de vorbitor. Datorită relativei rigidități, el nu are un rol prea important în construirea expresiei active, dar creează un câmp al aspectului destul de important, influențând, de foarte multe ori, percepția de ansamblu a semnificației mimice.

CARACTERE ANTROPOLOGICE (trăsături stabile, moștenite sau dobândite, cu caracter de amprentă):

DIMENSIUNE

- ❑ nas + *enorm, gigantic, imens, impozant, masiv, măricel, mărit, uriaș*;
- ❑ nas + *mărunț, mărunțel, mic, micuț, miniatural, minuscul, mititel*;
 - Avea un *nas enorm* (impozant, măricel, mărunț, micuț, miniatural, minuscul) în mijlocul unei fețe minuscule.

FORMĂ

- ❑ nas + *ascuțit, încovoiat, coroiat, reliefat*;
- ❑ nas + *bolovănos, gros, grosier, grosuț, noduros*;
- ❑ nas + *deformat, diform, inform*;
- ❑ nas + *drept*;
- ❑ nas + *lăbărțat, lățit*;
- ❑ nas + *lung, lungăreț, lunguiet*;
- ❑ nas + *cârn, bont, mont, scurt, teșit*;
- ❑ nas + *subțire, subțirel*;
 - Prima dată i-am observat *nasul ascuțit* (bine reliefat, bolovănos, diform, drept, lăbărțat, lunguiet, cârn, teșit, subțirel) și numai după aceea fața rotundă și ochii bulbucați.

CULOARE

- ❑ nas + *decolorat, pistruiat, roșcovan, roșit, roșu, vânat*;
 - Un *nas vânat* (decolorat, pistruiat, roșu) trona în mijlocul feței.

ASPECT

aspecte legate de modele

- ❑ nas + *aristocratic, copilăresc, dantesc, imperial*;
 - *Nasul* era *aristocratic*, drept și subțire.
 - Avea un *nas cârn, copilăresc*.
 - *Nasul dantesc* îi înnobila fața, dar nu-l făcea mai frumos.

aspecte legate de trăsături atribuite etnic

- ❑ nas + *ascuțit, coroiat, turtit*;
- ❑ nas + *definit, definitiv, diferit, identic*;
 - Toți cei din neamul lui aveau *nasul coroiat*.
 - *Nasul* era *definitiv* pentru femeile din neam.

aspecte legate de starea sănătății

- ❑ nas + *sănătos, desfundat, vindecat, oblojit*;
- ❑ nas + *dezmorțit, dezumflat*;
 - *Nasul* îi era acum *sănătos*, dar fusese aproape *distrus* de lovitură.

- ❑ nas + *ars, deranjat, deteriorat, distrus, frânt, jupuit, mutilat, pocnit, rănit, ros, stâlcit, stârcit, strivit, strâmbat, zdrelit, zdrobit*;
- ❑ nas + *beteag, bolnav*;
- ❑ nas + *inflamat, umflat*;
- ❑ nas + *descărnat, descuamat*;
- ❑ nas + *hipersensibil, hipertrofiat*;
 - *Nasul descărnat* îl făcea și mai respingător.

aspecte legate de îngrijire, de podoaba naturală, artificială sau artistică a feței

- ❑ nas + *curat, spălat*;
 - Copilul avea un *nas* mic, drept și *curat* (spălat).

- ❑ nas + *mânjit, mucos, murdar, neîngrijit, nespălat*;
 - *Nasul mânjit* se ridica obraznic pe fața copilului.

aspecte legate de mobilitate

- ❑ nas + *amorțit*;
- ❑ nas + *ferm, împlântat*;
- ❑ nas + *ridicat*;
 - *Nasul ferm, împlântat* în mijlocul feței, îi sublinia personalitatea.
 - Cu *nasul ridicat* în vânt, se plimba nestingherită pe bulevard.

aspecte legate de percepția estetică și senzorială

percepție pozitivă, de tipul „îmi place”

- ❑ nas + *delicat, gîngăș, grațios*;
- ❑ nas + *armonios, cizelat, dăltuit, decorativ, desăvârșit, finisat, modelat, proporționat*;
- ❑ nas + *acătării, adorabil*;
- ❑ nas + *aparte, deosebit, distins, nobil*;
- ❑ nas + *drăgălaș, drăguț, plăcut, simpatic*;
- ❑ nas + *expresiv*;
- ❑ nas + *extraordinar, fantastic, fenomenal, fermecător, formidabil, frapant, grozav, impresionant, interesant, încântător, neasemuit, nemaipomenit, nemaîntîlnit, nemaivăzut, neobișnuit, remarcabil, splendid*;
- ❑ nas + *faimos, ilustru, memorabil*;
- ❑ nas + *frumos, frumușel*;
- ❑ nas + *cuminte, impecabil, perfect*;
- ❑ nas + *energic, hotărât, impunător, relevant, respectabil, semeț, strașnic*;
- ❑ nas + *amuzant, comic, hazliu, hilar, seducător*;
- ❑ nas + *atrăgător, cochet, delicios, sensibil*;
- ❑ nas + *edificator, elocvent*;
- ❑ nas + *obișnuit, potrivit*;

- Pe fața interesantă *nasul* era *delicat* (armonios, frumos modelat, obișnuit, extraordinar, impresionant, faimos, ilustru, frumușel, cuminte, impecabil, energic, impunător, amuzant, delicios, elocvent).

percepție negativă, de tipul „nu-mi place”

- ❑ nas + *anost, banal, inexpressiv, lamentabil;*
- ❑ nas + *disproporționat, distorsionat, imprecis, imperfect, inestetic, nereușit, pocit, strâmb;*
- ❑ nas + *mizerabil, neplăcut;*
- ❑ nas + *hâd, slut, sluiț, urât, urâțel;*
- ❑ nas + *anapoda, bizar, ciudat, straniu, nefiresc;*
- ❑ nas + *caraghios, caricatural, hâtru, hilar;*
- ❑ nas + *dizgrațios, groaznic, grosolan, grotesc, hidos monștruos, oribil;*
- ❑ nas + *obraznic;*
- ❑ nas + *agasant, antipatic, arogant;*
- ❑ nas + *agresiv, amenințător, teribil;*
- ❑ nas + *anormal, degenerat;*
- ❑ nas + *chinuit, deprimant, deplorabil, derizoriu, prăpădit;*
- ❑ nas + *dezagreabil, dezgustător, respingător;*
- ❑ nas + *discordant, discrepant, distonant;*
- ❑ nas + *enervant, impertinent, trufaș;*
- ❑ nas + *inadecvat, incompatibil, năstrușnic;*
- ❑ nas + *încrețit;*
 - De la început te frapa *nasul dizgrațios* (nereușit, mizerabil, hâd, anost, bizar, caraghios, distorsionat, grosolan, obraznic, agasant, amenințător, degenerat, chinuit, deprimant, derizoriu, dezgustător, discrepant, impertinent, inadecvat, încrețit).

percepție senzorială

- nas + *cald, fierbinte, moale, rece, scârbos, tare, umed, unsuros*;
 - Avea un *nas fierbinte* (moale, scârbos, umed, unsuros).

gură = s.c. f., pl. guri. Cavitătea din partea anterioară și inferioară a capului oamenilor; (prin restricție) buzele și deschizătura dintre ele; din lat. gula;

- ❑ derivate: *guriță*;
- ❑ compuse: *gură-cască*, *gură-căscău*, *gură-de-lup*, *gura-leului*, *gușă-lupului*;
- ❑ sinonime (simil.): *glas*, *găi*, *vorba*, *gălăgie*, *țipăt*, *ceartă*, *îmbucătură*, *sorbitură*, *înghițitură*, *mărturisire*, *vorbitor*.

Expr. și loc.: Gură. Loc. adv.: **gură-n gură** = foarte aproape unul de celălalt; Expr.: **cu sufletul la gură** = abia mai putând respira (de emoție sau de oboseală); **foarte bolnav**, aproape de moarte; **a uita de la mână până la gură** = a uita repede, a fi uituc; **parcă se bat lupii la gura lui** = cineva care mănâncă lacom sau vorbește repede; **a pune (sau a lua) ceva în gură** = a mânca (pușin); **a i se face gura pungă** = a avea senzația de astringență din cauza unor alimente acre; **a da (cuiva) mură în gură** = a-i da cuiva totul de-a gata; **de-ale gurii** = (lucruri de) mâncare; Îmbucătură, sorbitură, înghițitură: **nici o gură de apă** = nimic; Gura considerată organ al vorbirii: **gura păcătosului adevăr grăiește** = un vinovat se trădează singur printr-o vorbă necugetată; Expr.: **a tăcea din gură** = a nu (mai) vorbi nimic; **a închide (sau a astupa) cuiva gura** = a face pe cineva să nu mai vorbească; **a lua cuiva vorba din gură** = a spune tocmai ce voia să spună altul; **a întrerupe pe cineva**; **a i se muia (cuiva) gura** = a nu mai avea curajul să vorbească; **a schimba, a atenua tonul și conținutul vorbirii**; **a-și strica gura degeaba** = a vorbi fără nici un folos; **a lua (pe cineva) gura pe dinainte** sau **a-l scăpa gura** = a destăinui ceva fără voie; **a avea gura (sau a fi gură) spartă** = a nu putea ține un secret; **a fi slobod la gură** = a spune tot ce gândești (chiar lucruri urâte); **a fi cu gură mare** = a fi certăreț;

a avea o gură cât o șură = a vorbi mult și tare; *a-și păzi gura* = a-și impune tăcere; a fi prudent în tot ce vorbește; *a-i (tot) da din gură (sau cu gura)* sau *a-i umbla (sau a-i merge, a-i toca) gura (ca o meliță, ca o moară stricăță sau hodorogită, sau ca o pupăză)* = a vorbi repede și întruna; a flecări; a (nu) se uita în (sau la) gura cuiva = a (nu) ține seama de ceea ce spune cineva; a (nu) crede pe cineva; a vorbi (sau a spune, a zice) ceva cu jumătate de gură (sau cu gura jumătate) = a vorbi (sau a zice etc.) nehotărât, fără convingere; a fi bun de gură = (adesea peior.) a vorbi mult și cu ușurință, a se pricepe să-și pledeze cauza; a fi rău de gură (sau gură rea) = a bârfi, a fi intrigant; e numai gura de el = promite, dar nu se ține de cuvânt; se laudă cu multe, dar nu face nimic; *a-i umbla (cuiva) vorba prin gură* = a nu găsi cuvântul potrivit; a trece (sau a umbla, a fi purtat) din gură în gură = a transmite (sau a fi transmis) de la om la om, din generație în generație; Ceea ce se vorbește; vorbă, mărturisire: gura lumii = vorbe, bârfele; gura satului (sau a mahalalei) = (persoana care născocеște) vorbe, intrigi; a intra în gura lumii (sau a satului, a mahalalei) = a fi vorbit de rău; a se lua după gura cuiva = a lucra după sfatul cuiva; a se pune (sau a sta) cu gura pe cineva = a insista prea mult pe lângă cineva, pentru a-l convinge să facă un lucru; a cicăli pe cineva; Glas, grai. Expr.: nu i se aude gura = despre un om tăcut; a striga (sau a țipa) cât te ia (sau te ține) gura (sau în gura mare) = a striga din răsputeri; a nu avea gură (să răspunzi sau să spui ceva) = a nu avea puțința sau curajul (de a mai răspunde sau de a mai spune ceva); Gălăgie, țipăt, ceartă: a sta (sau a sări, a începe) cu gura pe (sau la) cineva = a certa pe cineva; a da gură la câini = a striga la câini să nu mai latre; a-i da (cuiva) o gură = a se răsti la cineva; a certa; a înștiința pe cineva; Pers. Cel care vorbește, vorbitor. Expr.: gurile rele = bârfitorii.

Împreună cu ochii, *gura* generează mișcări care asigură variațiile cele mai importante de expresie la nivel mimic. Mișcările de închidere și deschidere, registrul în care se înscrie mișcarea buzelor, corelarea expresivității acestora cu expresivitatea privirii, toate construiesc un câmp lexico-semantic, chiar dacă nu tot atât de bogat, în schimb foarte important pentru a reflecta în plan verbal emoții, sentimente, stări fundamentale: bucuria, supărarea, teama. De cele mai multe ori, percepția gurii se suprapune peste cea a mișcării buzelor, de aceea o serie de atribute vor fi înregistrate drept comune.

CARACTERE ANTROPOLOGICE (trăsături stabile, moștenite sau dobândite, cu caracter de amprentă):

DIMENSIUNE

- ❑ gură + *enormă, imensă, largă, mare, mărită, uriașă*;
- ❑ gură + *mică, micșorată, micuță*;
 - Avea o *gură enormă* (largă, uriașă, mică, micșorată, micuță) cu niște buze subțiri și fără dinți.

FORMA

- ❑ gură + *deformată*;
- ❑ gură + *lăbărțată, lărgită*;
- ❑ gură + *rotundă, rotunjită, rotunjoară*;
 - *Gura deformată* (lăbărțată, rotundă) strica aspectul feței.

CULOARE

- ❑ gură + *roșie, rumeioară, rumenă, rumenită, rumenie, trandafirie*;
 - *Gura rumeioară* (roșie, trandafirie, rumenie) aștepta să fie sărutată.

ASPECT

aspecte legate de vârstă

- ❑ gură + *de bătrân, de copil*;
- ❑ gură + *zbârcită*;
 - Gura *zbârcită* era ascunsă de colțul basmalei.
 - Avea o *gură de copil*.

aspecte legate de lumea animală

- ❑ gură + *de iepure, de lup*;
 - Se născuse cu *gură de iepure (de lup)*.

aspecte legate de starea sănătății

- ❑ gură + *dezumflată, fermă, sănătoasă, teafără, vindecată*;
 - Gura era acum *sănătoasă* (teafără), dar tot se mai vedeau urmele loviturii.
- ❑ gură + *bolnavă, paralizată, umflată*;
- ❑ gură + *arsă, distrusă, lovită, mutilată, rănită, ruptă*;
- ❑ gură + *contorsionată, crispată, damblagită, deformată, degenerată, distorsionată, schimonosită*;
- ❑ gură + *flască, fleșcăită*;
- ❑ gură + *strâmbă, strâmbată*;
- ❑ gură + *știrbă*;
 - Avea *gura știrbă* (bolnavă, paralizată, distrusă, lovită, mutilată, damblagită, distorsionată, schimonosită, flască, strâmbă).

aspecte legate de îngrijire, de podoaba naturală, artificială sau artistică a feței

- ❑ gură + *curată, îngrijită, spălată*;
- ❑ gură + *mânjită, murdară, neîngrijită, nespălată*;
 - Spre deosebire de fratele ei, care avea *gura murdară* (neîngrijită, nespălată), fetița avea *gura curată și îngrijită*.

aspecte legate de mobilitate

- ❑ gură + *amorțită, inertă, încleștată, încordată*;
- ❑ gură + *imobilă, împietrită, încremenită, nemișcată, rigidă*;
 - Gura îi era *încleștată* (încremenită, inertă, imobilă, încordată) și ochii închiși.
- ❑ gură + *deschisă, întredeschisă, închisă*;
 - Stătea mereu cu *gura întredeschisă* (deschisă).

aspecte legate de percepția estetică și senzorială

percepție pozitivă, de tipul „îmi place”

- ❑ gură + *armonioasă, dăltuită, desăvârșită, proporționată*;
- ❑ gură + *aparte, deosebită, distinsă*;
- ❑ gură + *delică*tă;
- ❑ gură + *faină, frumoasă*;
- ❑ gură + *fermecătoare, frapantă, interesantă, încântătoare, neobișnuită*;
- ❑ gură + *nostimă, plăcută, simpatică*;
- ❑ gură + *adorabilă, seducătoare*;
- ❑ gură + *obișnuită, normală*;
 - Gura ei *seducătoare* (nostimă, frapantă, frumoasă, delicată, deosebită, parcă dăltuită). făcuse numeroase victime.
 - Avea o *gură obișnuită*.

percepție negativă, de tipul „nu-mi place”

- ❑ gură + *grotescă, hidoasă, hâdă, pocită, slută, slușită, urâtă*;
- ❑ gură + *bizară, ciudată, stranie*;
- ❑ gură + *anostă, inexpressivă, insipidă*;
 - Pe fața deformată, gura era *hidoasă* (slută, ciudată, insipidă, inexpressivă).

- ❑ gură + *împuțită, dezagreabilă, neplăcută*;
- ❑ gură + *crudă, dizgrațioasă, vulgară*;
- ❑ gură + *caraghioasă, caricaturală, comică*;
- ❑ gură + *disproporționată, imperfectă, inestetică, nepotrivită*;
- ❑ gură + *încrețită, lipită*;
 - Când te apropiai mai mult, remarcai cu neplăcere *gura dezagreabilă* (împuțită, vulgară, caraghioasă, inestetică, încrețită, lipită).
- ❑ gură + *clevetitoare, mânioasă, neliniștită²⁰*;
- ❑ gură + *strânsă²¹*;
 - Nu-mi plăcea deloc *gura ei clevetitoare* (mânioasă, neliniștită, strânsă).

percepție senzorială

- ❑ gură + *aspră, catifelată, fierbinte, fragedă, proaspătă, puturoasă, umedă, uscată*;
 - Avea *gura aspră* (catifelată, fierbinte, fragedă, proaspătă, puturoasă, umedă, uscată).

buze = s.c. f., sg. *buză*. Fiecare dintre cele două părți cărnoase, care mărginesc gura. *Cf. alb. *buzë*;

- derivate: *buzișoara*.

Expr.: *buză de iepure* = *buză ușor despicată (ca la iepure) constituind un defect din naștere*; Expr. Fam.: *a rămâne cu buzele umflate* = *a rămâne înșelat, deșamărit în așteptările sale*; *a-și mușca buzele (de necaz sau de părere de rău)* = *a regreta foarte tare*; *a se călăi, a sufla (sau a bate) în buze* = *a rămâne păgubaș*; *a fluiera a pagubă*; *a se șterge (sau a se linge) pe buze* = *a fi silit să renunțe la ceva*; *a-i crăpa (sau a-i scăpăra, a-i arde cuiwa) buza (de ceva)* = *a avea mare nevoie (de ceva)*; *a-și linge buzele (după ceva)* = *a pofti, a râvni (ceva)*; *a lăsa (sau a pune) buza în jos* = *a fi gata să izbucnească în plâns*.

CARACTERE ANTROPOLOGICE (trăsături stabile, moștenite sau dobândite, cu caracter de amprentă):

DIMENSIUNE

- buze + *enorme, imense, mari, măricele, mărite, uriașe*;
- buze + *mărunte, mărunțele, mici, micșorate, micuțe, minuscule, mititele*;
- Avea niște *buze enorme* (măricele, uriașe, mărunte, mici, minuscule, mititele) pe o față potrivită.

FORMA

- buze + *inegale*;
- buze + *rotunde, rotunjite*;
- buze + *subțiri, subțirele*;
- buze + *groase, groșute*;

- *Buzele groase* și senzuale (rotunde, subțiri) zâmbeau cu înțeles.

CULOARE

- ❑ buze + *decolorate, depigmentate*;
- ❑ buze + *roșii, roz, rumeioare, rumene, rumenite, rumenii, trandafirii*;
- ❑ buze + *cenușii, vinete*;
- ❑ buze + *lucioase*;
 - Era atât de bolnavă că *buzele* îi erau *cenușii* (vinete, decolorate).
 - *Buzele roșii* (rumene, lucioase) și ochii negri ca abanosul atrăgeau privirile.

ASPECT

aspecte legate de vârstă

- ❑ buze + *fragede*;
- ❑ buze + *zbârcite*;
 - Avea *buzele fragede* (zbârcite).

aspecte legate de lumea animală

- ❑ buze + *de iepure*;
 - Se născuse cu *buză de iepure*.

aspecte legate de modele

- ❑ buze + *feminine, senzuale*;
 - Deși era un bărbat aspru, *buzele senzuale* (aproape feminine) îi îndulceau oarecum trăsăturile.

aspecte legate de starea sănătății

- ❑ buze + *intacte, neatinse, sănătoase, vindecate*;
- ❑ buze + *dezmorțite, dezumflate*;
 - Se lovise la față, dar *buzele* rămăseseră *neatinse* (intacte, nevătămate).

- ❑ buze + *arse, crăpate, lipite, lipsite de, lovite, vătămate, zdrelite, zdrobite*;
- ❑ buze + *betege, bolnave*;
- ❑ buze + *deformate*;
- ❑ buze + *inflamate, umflate*;
 - Se lovise rău și *buzele* erau *zdrelite* (crăpate, betege, deformate, inflamate, umflate).

aspecte legate de îngrijire, de podoaba naturală, artificială sau artistică a feței

- ❑ buze + *curate, îngrijite, vopsite*;
 - Avea grijă întotdeauna ca *buzele* să-i fie *îngrijite* (curate, vopsite).
- ❑ buze + *mânjite, neîngrijite*;
 - Avea *buzele mânjite* (neîngrijite).

aspecte legate de mobilitate

- ❑ buze + *imobile, inerte, împietrite, încremenite, neclintite, neînsuflețite, nemișcate, paralizate, rigide*;
 - Pe fața mobilă, *buzele* rămâneau *inerte* (încremenite, nemișcate, paralizate, rigide).
- ❑ buze + *apropiate, depărtate, deschise, fără astâmpăr, închise, întredeschise, mobile*;
 - Pe fața nemișcată, *buzele* erau *deschise* (mobile, întredeschise, depărtate, închise), gata de ceartă.

aspecte legate de percepția estetică și senzorială

percepție pozitivă, de tipul „îmi place”

- ❑ buze + *aparte, deosebite, neobișnuite, amuzante*;
- ❑ buze + *adorabile, agreabile, atrăgătoare, ademenitoare, delicioase, îmbietoare*;

- ❑ buze + *armonioase, egale, expresive*;
- ❑ buze + *delicate, drăgălașe, drăguțe, gingașe, plăcute, simpatice*;
- ❑ buze + *divine, dumnezeiești*;
- ❑ buze + *desăvârșite, extraordinare, fantastice, fascinante, fermecătoare, formidabile, frapante, grozave, încântătoare, minunate, neasemuite, nemaipomenite, nemaiîntâlnite, nemaivăzute, remarcabile, senzuale, splendide, superbe, uimitoare*;
- ❑ buze + *frumoase, frumoșele*;
- ❑ buze + *enigmatice, experimentate, magnetice, știutoare, seducătoare, tulburătoare*;
- ❑ buze + *calme, candid, cuminți, cuviincioase, inocente, inofensive, răbdătoare*;
- ❑ buze + *dragi*;
- ❑ buze + *caraghioase, comice, hazlii, hâtre, șirete*;
- ❑ buze + *surâzătoare, zâmbitoare*;
 - Era cu adevărat interesantă și o parte din contribuție revenea *buzelor senzuale* (armonioase, deosebite, amuzante, delicioase, drăgălașe, plăcute, tandre, divine, desăvârșite, frumoase, experimentate, magnetice, știutoare, cuminți, inocente, hâtre, surâzătoare).

percepție negativă, de tipul „nu-mi place”

- ❑ buze + *antipatice, dezagreabile, dezgustătoare, hidoase, respingătoare, dizgrațioase, oribile, slute, sluțite, urâte, urâțele*;
- ❑ buze + *anapoda, bizare, caraghioase, ciudate*;
- ❑ buze + *disproporționate, nepotrivite*;
- ❑ buze + *anoste, inexpressive*;
- ❑ buze + *amăgitoare*;

- ❑ buze + *hămesite, lacome*;
- ❑ buze + *încăpățânate*;
 - Era respingătoare, în primul rând datorită *buzelor antipatice* (oribile, slute, bizare, caraghioase, nepotrivite, lacome).

percepție senzorială

- ❑ buze + *amare, arzătoare, calde, catifelate, dulci, fierbinți, reci, ude, udate, umede, uscate*;
 - Avea *buzele amare* (arzătoare, calde, catifelate, dulci, fierbinți, reci, ude, udate, umede, uscate).
 - Avea *buze umede* și pofticioase.

EXPRESIA ACTIVĂ A FIGURII

- ❑ bucurie, desfătare, mângâiere, mulțumire, plăcere, satisfacție, extaz – **supărare, îmbufnare, burzuluială, mâhnire, necaz, nervozitate, mânie**
- ❑ fericire, beatitudine – **nefericire, nenoroc, nenorocire**
- ❑ veselie, voioșie, jovialitate, haz – **tristețe, mâhnire, posomoreală, durere, întristare, jale, disperare**

buze + *zâmbitoare*;

Citeam pe buzele zâmbitoare că este mulțumită.

buze + *alterate, chimuite, deznădăjduite, triste*;

buze + *amărâte, tremurătoare, triste*;

buze + *încrețite*;

Buzele ei tremurătoare (triste, amărâte) prevesteau plânsul.

buze + *strânse*;

Se apropie de mine cu buzele strânse (apropiate) ca muchia unui cuțit.

- blândețe, bunătate, amabilitate – **asprime, răutate, severitate; barbarie, brutalitate, cruzime, duritate, ferocitate, neîndurare, neomenie, sălbăticie, violență; maliție, malițiozitate, agresivitate**

buze + *aspre, crude*;

Buzele aspre nu lăsau să se întrevadă vreo posibilitate de împăcare.

- admirație, prețuire, stimă – **dispreț, desconsiderare/ dezgust, aversiune, greață, îngreșoare, neplăcere, oroare, repulsie, scârbă, silă; lehamite**

buze + *disprețuitoare*;

De pe buzele disprețuitoare se desprinseseră mai degrabă un rânjec decât un zâmbet.

- inocență, nevinovăție, ingenuitate; candoare, castitate, feciorie, neprihănire, pudicitate, pudoare, virginitate; curățenie, imaculare, neîntinare, puritate – **vinovăție, culpabilitate, culpă, eroare, greșală, păcat, vină; reproș**

buze + *inocente, nevinovate, pure*;

De pe buzele ei nevinovate (inocente, pure) nu se auzea nici un reproș.

buze + *vinovate, păcătoase*;

buze + *nerușinate, obraznice*;

Vorbele urâte păreau și mai jignitoare când veneau de pe buzele ei vinovate (păcătoase).

□ dragoste, iubire – **ură, gelozie**

buze + *fremătătoare (de iubire, de pasiune), pătimașe*;

Buzele fremătătoare (de pasiune) îl încurajau să se apropie.

bărbie = s.c. f., pl. *bărbii*. *Partea feței de sub buza inferioară care formează o proeminență rotunjită; din barbă;*

- ❑ derivate: *bărbuță*;
- ❑ sinonime: *barbă, gușă, falcă, maxilar*.

Mimica datorează relativ puțin *bărbiei* pentru construirea expresiei active. În ceea ce privește însă caracterele antropologice, la fel ca *nasul*, ea marchează apartenențe, trăsături de caracter, contribuții la completarea imaginii firești a fizionomiei.

CARACTERE ANTROPOLOGICE (trăsături stabile, moștenite sau dobândite, cu caracter de amprentă):

DIMENSIUNE

- ❑ bărbie + *enormă, imensă, mare, mărită, măricică, masivă, uriașă*;
- ❑ bărbie + *mărunță, mărunțea, mică, micșorată, micuță, minusculă, mititică, mititea*;
 - O *bărbie enormă* (mare, mărită, măricică) completa fața și-i da personalitate.
 - Avea o *bărbie minusculă* (mărunță, micșorată de vârstă, mititică, mititea).

FORMA

- ❑ bărbie + *ascuțită, colțuroasă, subțire, triunghiulară*;
- ❑ bărbie + *contorsionată, deformată, diformă, înformă*;
- ❑ bărbie + *dolofană, durdulie, plină, rotofeie, rotundă, rotunjită, rotunjoară, rubicondă*;
- ❑ bărbie + *lată, lăbărțată, lătăreață, lățită*;
- ❑ bărbie + *lungă, lungăreață, lunguiață*;

- ❑ bărbie + *pătrată*;
- ❑ bărbie + *scurtă, teșită*;
- ❑ bărbie + *strâmbă, strâmbată*;
 - Vedeai în grupul lor *bărbii ascuțite, lăbărțate, lunguiete, pătrate, scurte, strâmbe, dolofane, deformat*. Nici una nu era perfectă.

CULOARE

- ❑ bărbie + *decolorată, depigmentată, lividă*;
- ❑ bărbie + *gălbejită*;
- ❑ bărbie + *lucioasă*;
- ❑ bărbie + *mată*;
- ❑ bărbie + *pământie, plumburie*;
- ❑ bărbie + *roșcovană, trandafirie*;
- ❑ bărbie + *vineție, vânăță*;
 - În contrast cu fața, *bărbia* era *decolorată* (gălbejită, lucioasă, mată, pământie, roșcovană, vineție).

ASPECT

aspecte legate de vârstă

- ❑ bărbie + *copilărească*;
- ❑ bărbie + *netedă, netezită*;
- ❑ bărbie + *bătrânească, îmbătrânită*;
- ❑ bărbie + *ridată, scofâlcită, sfrijită, smochinită, stafidită, veștedă, zbârcită*;
 - *O bărbie copilărească* (netedă, netezită, bătrânească, scofâlcită, stafidită, vestejită, zbârcită) îi completa fizionomia.

aspecte legate de modele

- ❑ bărbie + *masculină, efeminată, virilă*;
- ❑ bărbie + *familiară*;

- Era interesant să vezi cum fața, altfel delicată, era completată de o *bărbie* puternică, *masculină*.
- Pentru noi, *bărbia* lui era *familiară*, asemănătoare cu a tatălui său.

aspecte legate de trăsături atribuite etnic

- ❑ *bărbie* + *distinctă, definită, definitorie, elocventă, tipică*;
- ❑ *bărbie* + *nedefinită*;
- ❑ *bărbie* + *concludentă, identică cu*;
- ❑ *bărbie* + *spânatică*;
 - *Bărbia spânatică, elocventă* pentru ramura bărbătească a neamului lor, era fermă și bine definită.

aspecte legate de starea sănătății

- ❑ *bărbie* + *dezumflată, fermă, intactă, nevătămată, robustă, sănătoasă, viguroasă, vindecată*;
 - O *bărbie sănătoasă, robustă* susținea expresia puternică a feței.
- ❑ *bărbie* + *beteagă, bolnavă, distrusă, fragilă, năruită, nesănătoasă, pă răduită*;
- ❑ *bărbie* + *arsă, jupuită, lovită, maltratată, măcelărită, mutilată, năpădită de, opărită, pătată, pârlită, plesnită, rănită, ruptă, spartă, strivită, stropită, turtită, vătămată, zdrobită*;
- ❑ *bărbie* + *ru goasă*;
- ❑ *bărbie* + *crispată*;
- ❑ *bărbie* + *flască, slabă, slăbuță, uscățivă*;
- ❑ *bărbie* + *umflată*;
- ❑ *bărbie* + *descărnată, descuamată*;
 - În urma accidentului *bărbia* era *zdrelită* (inflamată, deformată, distrusă, pă răduită).
 - Avea o *bărbie descărnată* (fragilă, arsă, ru goasă, umflată, flască, slăbuță).

aspecte legate de îngrijire, de podoaba naturală, artificială sau artistică a feței

- ❑ bărbie + *depilată, protejată, pudrată, săpunită, spălată*;
- ❑ bărbie + *reconstituită, reparată*;
- ❑ bărbie + *curată, neatinsă*;
 - Ca și toată fața, *bărbia* îi era *curată* (pudrată, reparată, neatinsă).
- ❑ bărbie + *păroasă*;
- ❑ bărbie + *imoasă, jengoasă, mânjită, murdară, neîngrijită, nespălată, soioasă*;
 - *Bărbia murdară* (imoasă, neîngrijită, păroasă, soioasă) arăta în ce hal de degradare ajunsese.

aspecte legate de mobilitate

- ❑ bărbie + *împietrită, rigidă*;
- ❑ bărbie + *amorțită*;
 - *Bărbia împietrită* (rigidă, amorțită) îl făcea să pară inuman.
- ❑ bărbie + *dezamorțită*;
- ❑ bărbie + *înălțată, ridicată*;
- ❑ bărbie + *coborâtă, lăsată*;
 - *Bărbia dezamorțită* începuse să se roșească.
 - *Bărbia ridicată* sublinia trufia vorbelor.
- ❑ bărbie + *tremurătoare, încrețită, împinsă înainte*²²;
 - *Bărbia tremurătoare (încrețită)* arăta ca e pe punctul de a se pune pe plâns (ca e un pachet de nervi).
 - *Se repezi la noi cu bărbia împinsă înainte, astfel încât nimeni nu îndrăzni să-i stea în cale.*
- ❑ bărbie + *pusă în piept, coborâtă*²³;
 - *Bărbia pusă în piept* era un semn că se rușina de ce făcuse.

aspecte legate de percepția estetică și senzorială

percepție pozitivă, de tipul „îmi place”

- ❑ bărbie + *armonioasă, cizelată, dăltuită, desăvârșită, modelată, perfectă, proporționată, sculpturală*;
- ❑ bărbie + *aristocratică*;
- ❑ bărbie + *adorabilă, agreabilă, atrăgătoare*;
- ❑ bărbie + *aparte, interesantă, hazlie, relaxată*;
- ❑ bărbie + *delicăță, delicioasă, gingașă, grațioasă*;
- ❑ bărbie + *convingătoare, elocventă, energică, nobilă*;
- ❑ bărbie + *drăgălașă, drăguță, nostimă, plăcută, simpatică*;
- ❑ bărbie + *frapantă, impresionantă, impunătoare, neobișnuită*;
- ❑ bărbie + *frumoasă, frumușică*;
- ❑ bărbie + *normală, potrivită, obișnuită*;
 - Ca și întreaga față, *bărbia* era *armonioasă* (frumos cizelată, proporționată, sculpturală, aparte, relaxată, gingașă, elocventă, drăguță, frapantă, impunătoare, frumușică, normală, potrivită).

percepție negativă, de tipul „nu-mi place”

- ❑ bărbie + *disproporționată, dizgrațioasă, grosolană, imperfectă, nepotrivită, nereușită, slujită*;
- ❑ bărbie + *anapoda, bizară*;
- ❑ bărbie + *antipatică, dezagreabilă, neplăcută*;
- ❑ bărbie + *agresivă, aspră, autoritară, bățoasă, provocatoare, sfidătoare, agasantă, ridicolă, trușă²⁴*;
- ❑ bărbie + *amuzantă, caricaturală, caraghioasă, pocită*;
- ❑ bărbie + *răpănoasă, respingătoare, vulgară*;
- ❑ bărbie + *urâtă, urâtea*;
- ❑ bărbie + *comică, încrețită, grăsulie*;

- În contrast cu restul feței, *bărbia* era *dezagreabilă* (grosolană, nereușită, anapoda, antipatică, agresivă, bătoasă, agasantă, caricaturală, pocită, răpănoasă, vulgară, urâțea, comică, grăsulie).

percepție senzorială

- *bărbie* + *catifelată*, *rece*, *udă*, *umedă*, *uscată*;
 - I-a atins bărbia rece și s-a speriat.

3. Paralimbajul

Mimica vocală sau *paralimbajul* cuprinde variațiile înălțimii, timbrului, intensității, vitezei și ritmului vocii, care derivă din modificările emoționale corespunzătoare. De regulă, îmbracă forma imitativă sau simbolică. Paradigma foarte bogată a lingvisticii acestei componente se constituie mai ales din forme verbale derivate, majoritatea din interjecțiile care însoțesc articularea, sau verbe care susțin expresiile active ale bucuriei sau tristeții: *a râde* și *a plânge* cu sinonimele lor. Sintaxa descriptivă are ca nucleu termenul *voce*, dar și variantele; *ton*, *timbru*, *volum*, *claritate*, *melodie*, cu referire atât la articulare cât și la acustică (vezi supra, p. 37-38). Foarte importantă în comunicarea orală, vocea poate să fie percepută cu trăsăturile sale stabile sau ca expresie activă a sentimentelor, emoțiilor sau afectelor trăite de vorbitor, ancorele paradigmatică ale atributelor vocii suprapunându-se practic peste cele ale paradigmei celorlalți termeni mimici.

Voce = s.c. f., pl. voci. *Facultate specifică omului de a emite sunete articulate; ansamblul sunetelor produse de vibrarea coardelor vocale umane; glas. Lat. lit. vox, vocis;*

□ sinonime: *glas*, *ton*.

Expr.: *a ridica vocea* = a vorbi răstit.

CARACTERE ANTROPOLOGICE (trăsături stabile, moștenite sau dobândite, cu caracter de amprentă):

TON, TIMBRU

- voce + *puternică*, *sănătoasă*;
- ton + *înalt*, *smiorcăit*, *strident*;

- ❑ voce + *ascuțită, înaltă, pițigăiată, sonoră, stridentă, subțiată, subțire*;
- ❑ voce + *de bas, groasă, redusă, scăzută*;
- ❑ voce + *care scârțâie, care zgârie*;
- ❑ voce + *aspră, gătuită, răgușită*;
 - *O voce stridentă* s-a auzit din partea cealaltă a străzii.
 - *Vocea aspră, puțin răgușită* era imediat ascultată.

VOLUM

- ❑ voce + *amplă, puternică*;
- ❑ voce + *înceată, moale, redusă, slabă*;
 - În contrast cu *vocea ei slabă, moale, vocea lui puternică* îi câștiga imediat.

CLARITATE

- ❑ exprimare + *clară, corectă, echilibrată, inteligibilă, îngrijită*;
- ❑ exprimare + *bâlbăită, ininteligibilă, mormăită, neclară, peltică*;
 - *Se exprima* întotdeauna *clar și corect*.
 - Urmăreau cu resemnare *exprimarea* lui *peltică, ininteligibilă*, fiindcă știau că nu vor putea reține nimic din discursul său.

ACCENT

- ❑ rostire + *apăsată, intensă*;
- ❑ rostire + *mai joasă, mai slabă*;
 - *Rostirea (articularea) apăsată* a unor pasaje îi ajuta să înțeleagă mai repede mesajul.
 - *Rostirea (vocea) mai slabă* din unele momente îi făcea să piardă șirul celor expuse.

MELODIE

- ❑ voce + *indiferentă, monotonă, plicticoasă*;
- ❑ voce + *aritimică, haotică*;
- ❑ voce + *echilibrată, melodioasă, nuanțată, ritmică*,
(susține implicarea afectivă și exprimă *supărare, mulțumire, bucurie, tristețe, furie, înfricoșare, prietenie, umilință, dominare, fermitate, nehotărâre, putere, slăbiciune* etc.);
 - Vocea ei *monotonă* era supărătoare.
 - Ascultam *vocea aritimică* (neregulată, haotică) și încercam să înțelegem ce spune.
 - Avea o *voce echilibrată*, deosebit de melodioasă.

RITM (lent, normal sau rapid)

- ❑ vorbire + *afectată, calmă, lentă, molcomă, teatrală*;
- ❑ vorbire + „*radiofonică*”, *rapidă, repezită*;
 - *Vorbirea molcomă*, puțin *afectată* îi era caracteristică.
 - *Vorbirea rapidă* nu-l avantaja întotdeauna.

PERCEPȚIE ESTETICĂ

percepție pozitivă, de tipul „îmi place”

- ❑ voce + *frumoasă, minunată, murmurată, dulce, liniștitoare, plăcută, melodioasă, vibrantă*;
- ❑ voce + *corectă, discretă, inteligibilă*;
- ❑ ton + *glumeț, plăcut*;
 - Ascultam cu plăcere *vocea ei dulce* (plăcută, liniștitoare, melodioasă, discretă), indiferent de ce ar fi spus.
 - Spunea orice pe un *ton plăcut, glumeț*.

percepție negativă, de tipul „nu-mi place”

- ❑ voce + *fornăită, găngavă, ininteligibilă, îngăimată, murmurată, neclară, neplăcută, peltică, rea, scârțâitoare, șoptită, stridentă, zgârietoare*;
- ❑ ton + *caustic, ironic, răutăcios*;
 - Eram toți dezamăgiți de *vocea* lui *găngavă* (neclară, scârțâitoare, neplăcută) care nu se potrivea deloc cu ceea ce spunea.
 - *Tonul răutăcios* (ironic, caustic) contrazicea zâmbetul larg arborat pe toată fața.

EXPRESIA ACTIVĂ

- ❑ bucurie, desfătare, mângâiere, mulțumire, plăcere, satisfacție, extaz – **supărare, îmbufnare, burzuluială, mâhnire, necaz, nervozitate, mânie**
- ❑ fericire, beatitudine – **nefericire, nenoroc, nenorocire**
- ❑ veselie, voieșie, jovialitate, haz – **tristețe, mâhnire, posomoreală, durere, întristare, jale, disperare**

voce + *bucuroasă, fericită, mângâietoare, mulțumită, voioasă*;
Vocea ei mulțumită (fericită, voioasă) arăta că s-au împăcat.

voce + *îmbufnată, îndurerată, disperată, mâhnită, necăjită, nervoasă, supărată*;
Ne-a răspuns într-un târziu cu o voce îmbufnată (nervoasă, îndurerată, disperată).

- ❑ blândețe, bunătate, amabilitate – **asprime, răutate, severitate; barbarie, brutalitate, cruzime, duritate, ferocitate, neîndurare, neomenie, sălbăticie, violență; maliție, malițiozitate, agresivitate**

voce + *amabilă, blândă, caldă, calmă, dulce, joasă, muzicală, plăcută, plină, relaxată*;

ton + *așezat, atenuat, calmat, cumpătat, liniștit, potolit, redus*;

voce + *moale, molcomă, monotonă*;

Povestea ce s-a întâmplat cu o voce blândă (calmă, plăcută, relaxată; pe un ton așezat, cumpătat, liniștit, redus), ca să nu ne sperie.

Era mereu calmă și vocea moale (molcomă, oarecum monotonă) întârea acest defect.

voce + *agresivă, aspră, autoritară, dominatoare, dură, furioasă, inhibatoare, ironică, malițioasă, neîndurătoare, pătimășă, rea, severă*;

voce + *nemulțumită, repezită, supărată, tensionată, scorțoasă, zgrunțuroasă*;

ton + *autoritar, dur, grav, parental, răstit, ridicat, tăios*;

Când vorbea cu vecinii folosea mereu un ton răstit (autoritar, tăios; vorbea cu o voce aspră, dură, ironică, repezită, scorțoasă, zgrunțuroasă). așa că nu o prea iubeau.

- curaj, bărbăție, bravură, cutezanță, dârzenie, încumetare, îndrăzneală, neînfricare, semeție, temeritate, vitejie – **frică, teamă, anxietate, groază, teroare**

voce + *clară, convingătoare, dârză, energică, hotărâtă, puternică, ridicată, sigură*;

a vorbi + *rar și apăsător*;

S-a auzit deodată o voce hotărâtă (clară, energică, ridicată, sigură) care le-a cerut să se grăbească.

voce + *inhibată, înfricoșată, îngrozită, speriată, timidă;*
 ton + *precipitat, speriat;*

Le-a răspuns din prăpastie o voce îngrozită (speriată).

- admirație, prețuire, stimă – **dispreț,**
desconsiderare/ dezgust, aversiune, greață,
îngrețosare, neplăcere, oroare, repulsie, scârbă,
silă; lehamite

voce + *disprețuitoare, îngrețosată, scârbită;*

Nimic nu-l deranja mai mult decât vocea lui disprețuitoare (scârbită).

- grijă, îngrijorare, prudență, vigilență; atenție, interes,
 preocupare, sinchiseală, sinchisire - **indiferență,**
nepăsare; apatie, delăsare, indolență, inerție,
insensibilitate, pasivitate, placiditate,
tembelism; impasibilitate, indeferentism;
răceală; dezinteres

voce + *iubitoare, îngrijorată, pasionată, pățimașă;*

Cu o voce iubitoare (pasionată, pățimașă) a convins-o să rămână.

voce + *apatică, indiferentă, insensibilă, rece;*

I-a răspuns nepăsător, cu o voce indiferentă (apatică, rece).

- curiozitate, uimire, surprindere, **nehotărâre**

voce + *curioasă, mirată, uimită;*

Vocea ei curioasă îl agasa.

Vocea lui uimită (mirată) arăta cât era de neașteptată întâlnirea.

voce + *plicticoasă*;

voce + *șovăitoare, timidă*;

Povestea rar, cu o voce șovăitoare (timidă, plicticoasă).

□ dragoste, iubire – **ură, gelozie**

voce + *caldă, iubitoare*;

Îi rostea întotdeauna numele cu o voce caldă, iubitoare.

voce + *plină de ură*;

Vocea ei plină de ură l-a speriat.

□ politețe, deferență, respect – **impolitețe, obraznicie, bătărbănie**

voce + *politicoasă, respectuoasă*;

Vocea respectuoasă (politicoasă) venea în contradicție cu privirea obraznică.

voce + *obraznică*;

I-a răspuns cu o voce obraznică.

Expresie verbală

bâigui (a)

bâlbâi (a se)

bălmăji (a)

bodogăni (a)

bolborosi (a)

boscorodi (a)

chicoti (a)

chioti (a)

ciorovăi (a se)

ciripi (a)

clănțăni (a)

exclama (a)

fonfăi (a)

fornăi (a)

gâfăi (a)

gâlgâi (a)

gânguri (a)

geme (a)

hohoti (a)

îndruga (a)

îngâna (a)

îngăima (a)

lălăi (a)

mârâi (a)

molfăi (a)

mormăi (a)

murmura (a)

ofta (a)	scânci (a)	șopti (a)
plânge (a)	sforăi (a)	șuiera (a)
pufăi (a)	striga (a)	șușoti (a)
râde (a)	sughița (a)	țipa (a)
sâsâi (a)	suspina (a)	urla (a)

NOTE

¹ Vizează doar mobilitatea, caracterul momentan și/sau reflexiv-eventiv al acțiunii. Includem aici și verbalizarea *simbolurilor motorii* prin care se exprimă anumite sentimente sau idei, ca ridicarea sau coborârea capului, ochilor, narinelor, și care traduc deosebiri calitative legate de reprezentările noastre spațiale. Distanța dintre centru și periferie, dintre profund și superficial, între bază și vârf, găsește o expresie motorie simbolică în direcția pe care o au gesturile sau mișcările corpului. (Apud Gheorghe Ghițescu, *Anatomia...*, p. 176.) Prin extensie, am corelat simbolurile motorii cu expresia verbală care traduce mișcarea, în general, dar și transformarea, schimbarea unei stări anterioare, acțiunea ca intenție și scop.

² Mișcările mimice care reflectă dinamica afectivă a persoanei sunt incluse în paradigma expresiei active. Ele se pot însă transforma dintr-un stereotip expresiv într-o trăsătură dobândită, prin repetare sau persistență, caz în care sunt considerate (și) la categoria trăsăturilor stabile, ca aspecte legate de percepția estetică și senzorială.

³ Vezi și Alina Coman, „Comunicarea nonverbală în conduita simulată”, în *Comunicarea nonverbală în spațiul public* (coord. Septimiu Chelcea), pp. 119-128.

⁴ Expresia bucuriei. Bucuria activă are ca formă constantă de expresie facială – surâsul. Surâsul se caracterizează printr-o ascensiune a trăsăturilor figurii, produsă de participări musculare multiple. Se constată, de asemenea, datorită unei circulații mai active, culoarea roz a obrazilor, strălucirea ochilor, dilatația sau constricția pupilară, cu modificări aparente ale culorii irisului. Formele pasive păstrează manifestările faciale, însoțite de mișcări corporale reduse sau de o completă inerție. Este forma bucuriilor extatice, semnalate la mistici sau în unele cazuri de debilitate mintală. Râsul are două surse psihologice distincte: el poate fi o manifestare a bucuriei și excitațiilor agreabile psihice și fizice sau poate fi produs de fenomenul comicului, adică de excitația cerebrală, provocată de

percepția anumitor raporturi între ideile care stau la baza comicului. Expresia facială a râsului este o exagerare a expresiei surâsului. (Apud Gh. Ghițescu, *Anatomia...*, pp. 161-162. Vezi și Solomon Marcus, 1980, „Semiotica zâmbetului. (Aspecte algoritmice ale comunicării umane)”, în vol. *Studii de stilistică, poetică, semiotică*, Cluj-Napoca, pp. 189-194 și Ștefan Prutianu, *Antrenamentul...*).

⁵ Expresia mâinii. În forma sa pasivă, numită „furia albă”, intră fenomene reflexe de inhibiție datorită șocului emoțional, manifestată prin: paloare, încetinirea pulsului și respirației, hipotonia feței inferioare și fenomene de excitație cum sunt contracția energetică a coborâtorilor sprâncenei, fixitatea privirii, atitudine corporală rigidă. Forma activă, numită și „furia roșie” se manifestă prin contracția energetică a coborâtorilor sprâncenei, cu modificările caracteristice ale spațiului supra și intersprâncenar, fixitatea globilor oculari, dilatația narinelor, contracția maseterilor și contracția mușchilor din regiunea mijlocie a feței, care ridică obrajii și colțul gurii, alungind buzele în sens transversal și descoperind dinții. (Cf. Gh. Ghițescu, *Anatomia...*, pp. 161-162.)

⁶ Tristețea se prezintă în marea majoritate a cazurilor, sub forma sa pasivă. Expresia facială a tristeții constituie aspectul local al hipotonusului muscular general. Diminuarea impulsurilor excitatorii se manifestă, la figură, printr-o relaxare musculară manifestată prin căderea trăsăturilor și atenuarea reliefurilor. Figura pare alungită și ștearsă. Plânsul alcătuiește una din manifestările emoțiilor triste active. Expresia sa spontană și nereprimată se întâlnește la copii. Plânsul cu hohote, de o apariție mai târzie, este deosebit de plânsul simplu, prin mișcările convulsive și sunetele sacadate expiratorii, întretăiate de inspirațiile profunde. (Cf. Gh. Ghițescu, *Anatomia...*, pp. 166-169.)

⁷ Forma pasivă a fricii se manifestă prin reacții reflexe de hipotonicitate și relaxări musculare, ceea ce a făcut să fie asemănată cu expresia tristeții și a uimirii. Modificările tonusului sunt, în cazul fricii, cu mult mai intense. Ochi, fixați asupra obiectului fricii, sunt larg deschiși, obrajii alungiți și gura întredeschisă. Formele intense ale spaimei produc contracții care cuprind întreaga musculatură facială. Figura este crispată, sub influența contracțiilor antagoniste, gura este deschisă activ, gata de a emite strigătul de groază. (Cf. Gh. Ghițescu, *Anatomia...*, p. 171.)

⁸ Uimirea este considerată ca o stare afectivă legată de procesul cunoașterii lumii înconjurătoare. Ea se produce în condițiile contrarierii unor certitudini din sistemul de cunoaștere. Este situată printre

sentimentele intelectuale. Uimirea este caracterizată prin reacțiile la o excitație vizuală, relevându-se fixitatea privirii, deschiderea largă a fantei palpebrale, deschiderea gurii și alungirea trăsăturilor feței. (Cf. Gh. Ghițescu, *Anatomia...*, p.160.)

⁹ Vezi și Nicolae Felecan, 2005, *Terminologia corpului uman în limba română*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut.

¹⁰ Locuțiunile și expresiile selectate reflectă dinamica sensurilor la nivelul unei îndelungate și specifice utilizări sintagmatice a termenilor mimici. Deplasarea sau transferul de sens dezvăluie modul propriu în care vorbitorii au perceput „obiectul” ca generator de structuri noi în limbă, cu posibilitatea de nuanțare a exprimării ideilor, atitudinilor, stărilor, sentimentelor. Selecția locuțiunilor și expresiilor s-a realizat din lucrările: Vasile Breban, 1987, *Dicționar general al limbii române, DGLR*, București, Editura Științifică și Enciclopedică; *Dicționarul limbii române moderne, DLRM*, București, Editura Academiei, 1958; *Dicționarul explicativ al limbii române, DEX*, București, Editura Academiei, 1998.

¹¹ Trimitere la *față*, dar, mai ales, la *păr*.

¹² Derivate dintr-o mitologie mimică sau dintr-o anumită experiență culturală.

¹³ Se regăsește și la *modele*.

¹⁴ Poate fi inclus și la *modele*.

¹⁵ Vezi *funcție-semn* (supra, p. 42). Prin analogie, considerăm expresia feței și conținutul exprimat ca funcție ale unei corelații mai largi, de factură textuală.

¹⁶ Zâmbetul a fost cuprins în paradigma *feței*, tocmai datorită aportului său la construcția expresiei active a acesteia.

¹⁷ Unități lingvistice care desemnează și semnifică, sensul contextual suprapunându-se sau apropiindu-se de semnificație (Vezi Eugenio Coșeriu, *op. cit.* p. 246). În cazul de față, sunt relaționate cu caracterele antropologice înnăscute și dobândite, considerate din punctul de vedere al *dimensiunii, formei, culorii și aspectului*. Considerate de noi „unități sintactice obiective”, ele sunt doar relativ obiective, mai ales în zona aspectului, unde percepția interlocutorului este, de regulă, subiectivă.

¹⁸ Numite de noi și „unități sintactice afective”, deoarece presupun o dinamică permanentă a sensului, în funcție de trăirile exprimate, dar și de posibilitățile variate de interpretare, sintagmele afective vizează expresia activă a figurii. Construite polisemic, ele alcătuiesc, de cele mai multe ori, adevărate câmpuri metaforice.

¹⁹ Vezi și Septimiu Chelcea, Alina Duduciuc, Loredana Ivan, Andreea Moldoveanu, „Atraktivitatea feței feminine”, în *Comunicarea nonverbală în spațiul public*, (coord. Septimiu Chelcea), p. 113.

²⁰ Cu toate că atributele trimit la expresia activă, le-am inclus la percepția negativă a aspectului estetic, considerând că este vorba mai mult de o interpretare subiectivă a atributului „obiectiv”.

²¹ Idem.

²² În acest caz mobilitatea trimite la expresia activă pentru *supărare, mânie*.

²³ Idem pentru *rușine, umilință*.

²⁴ Participă și la construcția expresiei active a figurii.

BIBLIOGRAFIE

1. Abric, Jean-Claude, 2002, *Psihologia comunicării. Teorii și metode*, Traducere de Luminița și Florin Botoșineanu, Polirom
2. Anghel, Petre, 2003, *Stiluri și metode de comunicare*, Aramis
3. Austin, J.L., 1970, *Quand dire, se faire*, Paris, Seuil
4. Avram, Mioara, 1997, *Gramatica pentru toți*, București, Humanitas
5. Bărliba, Maria Cornelia, 1987, *Paradigmele comunicării*, București, EȘE
6. Baron, R., D. Byrne, 1987, *Social Psychology Understand Human Interaction*, New York, Allyn and Bacon Inc.
7. Barthes, Roland, 1964 „Éléments de sémiologie”, *Recherches sémiologique, Communication, 4*, Paris, Seuil
8. Barthes, Roland, 1997, *Mitologii*, Traducere, prefață și note de Maria Carpov, Institutul European
9. Benveniste, E., vol. I, 1966, vol. II, 1974, *Problèmes de linguistique générale*, Paris, Gallimard
10. Bergson, Henri, 1962, *Le rire*, Paris, PUF
11. Berne, Eric, 1993, *Que dites-vous après avoir dit bonjour?*, Paris, Édition TCHOU
12. Birdwhistell, R. L., 1970, *Kinesics and context*, PA, Pennsylvania, University of Pennsylvania Press
13. Birkenbihl, Vera, 1998, *Antrenamentul comunicării sau arta de a ne înțelege*, Gemma Pres
14. Bounoux, Daniel, 2000, *Introducere în științele comunicării*, Traducere de Violeta Vințilescu, Iași, Polirom
15. Bourdieu, P., 1982, *Ce que parler veut dire*, Paris, Fayard
16. Boudaud, J. J., 1998, *Sémiotique et communication. Du sign au sens*, Paris, L'Harmattan

17. Boutaud, Jean-Jaques, 2004, *Comunicare, semiotică și semne publicitare. Teorii, modele și aplicații*, Prefață de Yves Jeanneret. Traducere de Diana Bratu și Mihaela Bonescu. Ediție îngrijită de Valentina Pricopie, București, Editura Tritonic
18. Caune, Jean, 2000, *Cultură și comunicare. Convergențe teoretice și locuri de mediere*, Traducere de Mădălina Bălășescu, București, Cartea Românească
19. Chelcea, Septimiu, Alina Duduciuc, Loredana Ivan, Andreea Moldoveanu, „Atraktivitatea feței feminine”, în *Comunicarea nonverbală în spațiul public. Studii, cercetări și aplicații*, (coord. Septimiu Chelcea), București, Editura Tritonic, pp. 95-117
20. Chelcea, Septimiu (coord.), 2004, *Comunicarea nonverbală în spațiul public. Studii, cercetări și aplicații*, București, Editura Tritonic
21. Cherry, Colin, 1957, *On Human Communication*, Cambridge Mass; MIT Press
22. Chevalier, Jean, Alain Gheerbrant, 1993, *Dicționar de simboluri*, vol. I-III, București, Artemis
23. Cioc, Diana-Anca, 2004, „Ochii și privirea în afișele publicitare”, în *Comunicarea nonverbală în spațiul public. Studii, cercetări și aplicații*, (coord. Septimiu Chelcea), București, Editura Tritonic, pp. 145-166
24. Coman, Alina, 2004, „Comunicarea nonverbală în conduita simulată”, în *Comunicarea nonverbală în spațiul public. Studii, cercetări și aplicații*, (coord. Septimiu Chelcea), București, Editura Tritonic, pp. 119-128
25. Copans, Jean, 1999, *Introducere în etnologie și antropologie*, Traducere de Elisabeta Stănciulescu și Ionela Ciobănașu. Prefață de Dumitru Stan, Iași, Polirom
26. Coraze, Jaques, 1980, *Les communications non-verbales*, Paris, Presse Universitaire de France
27. Corniță, Georgeta, 2001, *Dialogul în paradigma comunicării*, Baia Mare, Umbria
28. Corniță, Georgeta, 2005, *Studiul mimicii. Perspective interdisciplinare*, Cluj-Napoca, Risoprint
29. Coșeriu, Eugen, *Prelegeri și conferințe (1992-1993)*, ca supliment al publicației *Anuar de lingvistică și istorie literară*, T. XXXIII, 1992-1993, Seria A Lingvistică
30. Coșeriu, Eugenio, 1995, *Introducere în lingvistică*, Traducere de Elena Ardeleanu și Eugenia Bojoga, Cuvânt înainte de Mircea Borcilă, Cluj, Editura Echinox
31. Coșeriu, Eugeniu, 2000, *Lecții de lingvistică generală*, Traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga, Cuvânt înainte de Mircea Borcilă, Chișinău, Editura Arc
32. Cottraux, Jean, 2003, *Terapiile cognitive. Cum să acționăm asupra propriilor gânduri*, Traducere de Sergiu Ciocoiu, Iași, Polirom

33. Dâncu, Vasile Sebastian, 1999, *Comunicarea simbolică. Arhitectura discursului publicitar*, Cluj-Napoca, Dacia
34. De Vito, Joseph, 1988, *Human Communication. The Basic Course*, 4th ed., New York, Harper&Row
35. Dinu, Mihai, 1993, *Introducere în teoria comunicării*, București, Editura Universității
36. Dinu, Mihai, 2000, *Comunicarea. Repere fundamentale*, ed. a II-a, Editura Algos
37. Dragomir, Valentina și Octavian Rujoiu, 2004, „Fața și expresiile faciale” în *Comunicarea nonverbală în spațiul public. Studii, cercetări și aplicații*, (coord. Septimiu Chelcea), București, Editura Tritonic, pp. 53-66
38. Dubois, P., Winkin Y., (eds.), 1988, *Rhétorique du corps*, Bruxelles, De Boeck
39. Duck, Steve, 2000, *Relațiile interpersonale. A gândi, a simți, a interacționa*, Traducere de Margrit Talpalaru, Iași, Polirom
40. Du Marsais, C. Ch., 1981, *Despre tropi*, București, Editura Univers
41. Ducrot, Oswald, Jean-Marie Scaeffér, 1995, *Nouveau dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*, avec la collaboration de Marielle Abrioux, Dominique Bassano, Georges Boulakia, Michel de Fomel, Philippe Roussin et Tzvetan Todorov, Paris, Seuil
42. Durkheim, Emile, 2002, *Regulile metodei sociologice*, Traducere din limba franceză de Dan Lungu, Iași, Polirom
43. Eco, Umberto, 1982, *Tratat de semiotică generală*, Traducere de Anca Giurescu și Cezar Radu, Postfață și note de Cezar Radu, București, EȘE
44. Eco, Umberto, 2002, *În căutarea limbii perfecte*, Traducere din limba italiană de Dragoș Cojocaru, Iași, Polirom
45. Eco, Umberto, 2003, *O teorie a semioticii*, Traducere din engleză de Cezar Radu și Costin Popescu, București, Editura Meridiane
46. Ekman, Paul și Wallace V. Friesen, 1971, „Constants across cultures in the face and emotion”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 17, pp. 124-129
47. Ekman, Paul și Wallace V. Friesen, 1975, *Unmasking the face*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
48. Enătescu, Virgil, 1987, *Comunicarea extraverbală*, Cluj-Napoca, Editura Dacia

49. Fabri, Jean, 1977, *Méthodologie du corps, du geste et de la voix*, Bruxelles, Labor
50. Felecan, Nicolae, 2005, *Terminologia corpului uman în limba română*, Cluj-Napoca, Editura Mega-Argonaut
51. Fiske, John, 2003, *Introducere în științele comunicării*, Traducere de Monica Mitarcă, Iași, Polirom
52. Gamble, T. K., M. Gamble, 1993, *Communication Works*, New York, McGraw-Hill
53. Ghițescu, Gheorghe, 1965, *Anatomie artistică. Vol.III. Morfologia artistică. Expresia*, București, Editura Meridiane
54. Ghițescu, Gheorghe, 1979, *Antropologie artistică*, vol. I, Antichitatea, Evul Mediu, Renașterea, Barocul, București, EDP
55. Giraudet, Alfred, 1895, *Mimique: physionomie et gestes, méthode pratique, d'après le système de P. del Sarte, pour servir à l'expression des sentiments*, Paris, Librairies – Imprimeries réunies, citat în Pezin, Patrick (dir.), 2003, *Étienne Decroux, Mime corporel. Textes, études, et témoignages*, L'Entretemps Ed.
56. Goffman, Erving, 1974, *Les rites de l'interaction*, Paris, Minuit
57. Greimas, A.J., I, 1970; II, 1983, *Du sens*, Paris, Larousse
58. Gresle, François, Michel Panoff, Michel Perrin, Pierre Tripier, 2000, *Dicționar de Științe umane. Antropologie/Sociologie*, Traducere din limba franceză de Irina Negrea, Redactare lexicografică de Gabriel-Florin Matei, Nemira
59. Habermas, Jürgen, 1983, *Cunoaștere și comunicare*, București, EP
60. Haggard, E.A., K.S. Isaac, 1966, "Micromomentary Facial Expression as Indicators of Ego Mechanisms in Psychotherapy", în Gottschalk LA; Auerbach, A.H., (eds.), *Methods of Research in Psychotherapy*, Englewood Cliffs, N.J. Prentice Hall
61. Haidt, J., D. Keltner, 1999, „Culture and Facial Expressions: Open-ended Methods Finding More Expressions and a Gradient of Recognition”. *Cognition and Emotion*, 13, 3, pp. 225-266
62. Hall, E.T., 1984, *Le langage silencieux*, Paris, Seuil, col. Points
63. Hall, E.T., 1984, *Au-delà de la culture*, Paris, Seuil, col. Points
64. Hartley, Peter, 1995, *Interpersonal communication*, N.Y., Routledge
65. Havârneanu, Cornel, 2000, *Cunoașterea psihologică a persoanei. Posibilități de utilizare a computerului în psihologia aplicată*, Iași, Polirom

66. Hellpach, W., 1942, *Deutsche Physiognomik*, Berlin, W. Gruyter & Co. Verlag
67. Henley, Nancy, 1977, *Body Politics: Power, Sex and Nonverbal communication*, N.Y., Prentice Hall
68. Hymes, D., 1967, „The Anthropology of communication”, in FEX Dance (ed.), *Human Communication Theory; Original Essays*, N.Y., Holt, Rinehart and Winston
69. Iacob, Luminița-Mihaela, 2003, *Etnopsihologie și imagologie. Sinteze și cercetări*, Iași, Polirom
70. Ioan, Petru, 1995, *Educație și creație în perspectiva unei logici „situaționale”*, București, EDP
71. Ionescu-Ruxăndoiu, L., Chițoran, D., (eds), 1975, *Sociolingvistică. Orientări actuale*, București, EDP
72. Jakobson, Roman, 1963, *Éssais de linguistique générale*, Paris, Minuit
73. Jousse, Marcel, 1969, *L'Anthropologie du geste*, Paris, Resma
74. King, Gary, Robert Keohane, Sidney Verba, 2000, *Fundamentele cercetării sociale*, Traducere de Irina Culic și Bogdan Micu. Notă introductivă de Gabriel Bădescu, Iași, Polirom
75. King, Larry, 1999, *Secretele comunicării*, București, Ed. Amaltea
76. Knapp, Mark, 1978, *Nonverbal Communication in Human Interaction*, N.Y. Holt, Rinehart and Winston
77. Lardellier, Pascal, 2003, *Teoria legăturii rituale. Antropologie și comunicare*, Postfața de Alain Caillé; traducere de Valentina Pricopie, București, Ed. Tritonic
78. Larson, Charles U., 2003, *Persuasiunea. Receptare și responsabilitate*, Traducere de Odette Arhip, Iași, Polirom
79. Lohisse, Jean, 2002, *Comunicarea. De la transmiterea mecanică la interacțiune*, Traducere din limba franceză de Gabriela Scurtu Ilovan, Iași, Polirom
80. Luzy, Antoine, 2000, *Puterea privirii*, București, Editura Orgeu
81. Marcus, Solomon, 1980, „Semiotica zâmbetului. (Aspecte algoritmice ale comunicării umane)”, în vol. *Studii de stilistică, poetică, semiotică*, Cluj-Napoca, pp. 189-194
82. Maria Rilke, Rainer, 1970, *Auguste Rodin*, București, Meridiane
83. Mattelart, Armand, Michèle Mattelart, 2001, *Istoria teoriilor comunicării*, Traducere de Ioan Pânzaru, Iași, Polirom

84. McQuail, Denis, 1999, *Comunicarea*, Traducere de Daniela Rusu. Prefață de Ioan Drăgan, Postfață de Iulian Popescu, Institutul European
85. Mehrabian, Albert, 1972, *Non-verbal Communication*, Aldine
86. Michel Josien, 1994, *Analyse Transactionnelle*, Paris, Les Éditions d'Organisation
87. Miège, Bernard, 1998, *Gândirea comunicățională*, traducere de Maria Ivănescu, Cartea Românească
88. Mihu, Achim, 2002, *Antropologia culturală*, Cluj-Napoca, Editura Dacia
89. Mitrea, Oana, Georgeta Cornita, 2003, *Configuration of Mental Spaces in Mobile Telephony*, <http://www.ifs.tu-darmstadt.de/gradkoll/publikationen/transformingspaces.html>
90. Morris, Charles, 1938, *Foundations of the Theory of Signs*, Chicago, University of Chicago Press
91. Mounin, G., 1970, „Sémiologie de la communication et sémiologie de la signification”, în *Introduction à la sémiologie*, Paris, Minuit
92. Mucchielli, Alex, (coord.), 2002, *Dicționar al metodelor calitative în științele umane și sociale*, Traducere de Veronica Suciu, Iași, Polirom
93. Mucchielli, Alex, 2002, *Arta de a influența. Analiza tehnicilor de manipulare*, Traducere din limba franceză de Mihaela Calcan, Iași, Polirom
94. O'Sullivan, Tim, John Hartley, Danny Saunders, Martin Montgomery, John Fiske, 2001, *Concepte fundamentale din Științele comunicării și studiile culturale*, Introducere de Mihai Coman, Traducere de Monica Mitarcă, Iași, Polirom - CF
95. Ong, W. J., 1988, *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word*, Londra, New York, Routledge
96. Pailliat, Isabelle (coord.), 2002, *Spațiul public și comunicarea ...*, Traducere de Monica Mitarcă, Eduard Săvescu, Beatrice Oșanu, Iași, Polirom
97. Pânișoară, Ion Ovidiu, 2004, *Comunicarea eficientă*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Iași, Polirom
98. Pease, Allan, 1993, *Limbajul trupului, Cum pot fi citite gândurile altora din gesturile lor*. 182 ilustrații. Traducerea de Alexandru Szabo, Polimark
99. Pease, Allan, Alan Garner, 1994, *Limbajul vorbirii. Arta conversației*, Editura Polimark

100. Pedler, Emmanuel, 2001, *Sociologia comunicării*. Lucrare publicată sub conducerea lui François de Singly, Traducere și cuvânt înainte de Bogdan Ghiu, București, Cartea Românească
101. Peirce, Charles S., 1978, *Écrit sur le signe*, trad. fr. și prezentare de G. Deledalle, Paris, Seuil
102. Peretti, André de, Jean-André Legrand, Jean Boniface, 2001, *Tehnici de comunicare*, Traducere de Gabriela Sandu, Iași, Polirom
103. Pezin, Patrick (dir.), 2003, *Étienne Decroux, Mime corporel. Textes, études, et témoignages*, L'Entretemps Ed.
104. Piderit, 1862, *Mimik und Physiognomik*, citat în Gh. Ghițescu, *Antroponimia...*
105. Popescu-Neveanu, Paul, 1978, *Dicționar de psihologie*, București, Editura Albatros
106. Prutianu, Ștefan, 2000, *Manual de comunicare și negociere în afaceri. Comunicarea*, Iași, Polirom
107. Prutianu, Ștefan, 2004, *Antrenamentul abilităților de comunicare*, Iași, Polirom
108. Romedea, Adriana-Gertruda, 1999, *Actele de discurs. O perspectivă semiotică*, Iași, Editura „Ștefan Lupășcu”
109. Rosa, L., 1929, *Esspresione e mimica*, Milano, U. Hoepli Ed.
110. Roșca, Al. (coord.), 1975, *Psihologie generală*, București, EDP
111. Rovența- Frumușani, Daniela, 1999, *Semiotică, Societate, Cultură*, Iași, Institutul European
112. Rovența-Frumușani, Daniela, 1991, *Introducere în semiotică*, București, Editura Universității
113. Saussure, Ferdinand de, 1998, *Curs de lingvistică generală*, Publicat de Charles Bally și Albert Sechehaye, în colaborare cu Albert Riedlinger, Ediție critică de Tullio De Mauro, Traducere și cuvânt înainte de Irina Izverna Tarabac, Iași, Polirom
114. Schellenberg, J., 1978, *Masters of Social Psychology: Freud, Mead, Lewin and Skinner*, Oxford, Oxford University Press
115. Sebeok, Thomas A., 2002, *Semnele: o introducere în semiotică*, Traducere din engleză după ediția a II-a definitivă, de Sorin Mărculescu, București, Editura Humanitas

116. Severin, W. J., James Tankard Jr., 2004, *Perspective asupra teoriilor comunicării de masă. Originile, metodele și utilizarea lor în mass media*, Traducere de Mădălina Paxaman și Maria Paxaman, Iași, Polirom
117. Sfez, L., (coord.), 1993, *Dictionnaire critique de la communication, Tome I, Les données de base. Les théories opérationnelles*, Paris, PUF
118. Slama-Cazacu, Tatiana, 1980, „Conceptul de "sintaxă mixtă"”, în vol. *Studii de stilistică, poetică, semiotică*, Cluj-Napoca, pp. 301-307
119. Slama-Cazacu, Tatiana, 1999, *Psiholingvistica o știință a comunicării*, București, Editura All
120. Stanton, Nicki, 1995, *Comunicarea*, București, Societatea Știință și Tehnică
121. Sullivan, L. A. și S. W. Kirkpatrick, 1996, „Facial interpretation and component consistency”. *Genetic, Social & General Psychology Monographs*, 122, 4, 391-405
122. Todorov, Tvetan, 1983, *Teorii ale simbolului*, București, Editura Univers
123. Van Cuilenburg, J.J., O. Schoolten, G. W. Noomen, 1998, *Știința comunicării*, Versiune românească și studiu introductiv de Tudor Olteanu, București, Humanitas
124. Watzlawick, Paul, Janet Beavin, Don Jackson, 1972, *Une logique de la communication*, Paris, Seuil
125. Wilson, D., & Sperber, D., 1979, „Remarques sur l’interprétation des énoncés selon Paul Grice”, *Communications* 30, 80-94
126. Winkin, Y., 2001, *Anthropologie de la communication*, Paris, Seuil
127. Wren, Timothy, 1997, *Seducția*, București, Editura Știință și Tehnică

DICȚIONARE

1. *** 1997; 2001, *Dicționar general de Științe. Științe ale limbii*. Teoria limbii, Modele lingvistice, Fonetică, Fonologie, Gramatică, Vocabular, Semantică, Semiotică, Istoria limbii, Dialectologie, Pragmatică, Sociolingvistică, Stilistică, Poetică, Retorică, Versificație, Naratologie, București, Editura Științifică - **ȘAL**
2. *** 1998, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, sub egida Academiei Române și a Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București, Editura Univers Enciclopedic, - **DEX**
3. ***1958, *Dicționarul limbii române moderne*, București, Editura Academiei - **DLRM**

4. Breban, Vasile, 1987, *Dicționar general al limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică - **DGLR**
5. Marcu, Florin, Constant Maneca, 1986, *Dicționar de neologisme*, ed. a III-a, București, Editura Academiei - **DN**
6. Seche, L., M. Seche, I. Preda, 2004, *Dicționar de sinonime*, București, Vox

SURSE

1. Brontă, Emily, 1978, *La răscruce de vânturi*, București, Editura Univers
2. Caragiale, Mateiu I., 1968, *Craii de Curtea-Veche*, București, Editura Tineretului
3. Rebreanu, Liviu, 1980, *Pădurea Spânzuraților*, București, Editura Minerva
4. Rebreanu, Liviu, 1988, *Ion*, Timișoara, Editura Facla
5. Sadoveanu, M., 1981, *Povestiri*, II, București, Cartea Românească
6. Teodoreanu, Ionel, 2000, *La Medeleni*, vol. I –III, București, Editura 100+1 Gramar

DICȚIONAR DE TERMENI

Apud Gh. Ghițescu, *Antropologia...* și *Anatomia...*, Umberto Eco, *O teorie a semioticii*, CF, ȘAL, DN

Afectele* sunt trăirile emotive foarte puternice. Ele se deosebesc de emoții și sentimente prin caracterul lor de intensitate și violență. Astfel, frica sau mânia sunt emoții, în timp ce groaza și furia sunt considerate afecte. Orice sentiment sau emoție poate dobândi, în anumite împrejurări, caracterul de afect.

Amprenta habituală* reprezintă expresia activă a figurii, folosită ca mască pentru expresia reală, care, prin utilizare frecventă, se stabilizează și intră în categoria trăsăturilor stabile, ca o „a doua față”.

Atribut*: 1. însușire esențială a unui obiect, unui fenomen etc.; semn distinctiv, simbol. 2. parte secundară de propoziție care determină un substantiv sau un substitut al acestuia...

Caractere antropologice*: caracteristicile de bază ale fizionomiei, considerate fie calități biologice, fie trăsături stabile sau morfologice, fie prezență corporală a figurii sau aspect local al construcției corporale.

Cod* Un cod este un sistem de semne guvernat de reguli (explicite sau implicite) împărtășite de membrii unei culturi. Codurile de comunicare sunt repertorii de semne asociate unor reguli de organizare a acestor semne, pentru a produce mesaje semnificative. Coduri de semnificații (diferite de codurile de comportament, precum codul juridic, codul jocului de rugby etc.) au următoarele trăsături: prezintă un număr de elemente grupate în paradigme, din care trebuie ales un element; unitățile alese sunt combinate sintagmatic într-un mesaj sau text; aceste unități poartă un înțeles care derivă din acordul utilizatorilor lui, precum și din experiența culturală împărtășită de aceștia; ele sunt transmisibile prin intermediul canalelor potrivite; ele pot constitui un mod de clasificare, organizare și înțelegere a materialului, precum și un mod de transmitere și receptare a acestuia. Dintre tipurile de coduri, codurile analogice se compun din unități care nu sunt distincte în sine, ci doar prin interpretare (codul mimic). Aparținând codurilor analogice, codurile prezentaționale folosesc corpul ca un transmițător, sunt legate de contextul de comunicare (aici și acum) și tind să fie indiciale. Principalele coduri prezentaționale sunt contactul fizic, apropierea de celălalt, orientarea fizică, apariția, mișcările capului, expresia facială, gesturi, posturi, mișcări ale ochilor și contactul vizual, precum și aspectele nonverbale ale discursului (intonatie, volum). Ele sunt numite și coduri de comunicare nonverbală. Codurile, „acceptate fiind de societate, construiesc o lume culturală care nu este nici reală, nici posibilă în sens ontologic; existența ei este de ordin cultural și constituie modul în care o societate gândește, vorbește și, în timp ce vorbește, explică sensul propriilor gânduri prin alte gânduri.” (Eco 2003:71)

Combinățiile vocale* privesc simultan tonul, volumul și ritmul vorbirii, conferind sensul global al mesajului transmis.

Comunicare* Conform lucrărilor lexicografice, comunicarea provine etimologic din lat. *communico*, -are = a împărți ceva cu cineva, a intra în relații, a comunica, în varianta substantivală de *communicatio* = comunicare, împărtășire. În limba română a pătruns pe filiera franceză în varianta sacră de *cuminecare* și în cea profană de *comunicare*. Comunicarea este un proces prin care A trimite un mesaj lui B, mesaj care are un efect asupra acestuia. Concomitent ea presupune negocierea și schimbul de semnificație, proces în care mesajele, persoanele determinate cultural și „realitatea” interacționează, astfel încât să ajute înțelesul să fie produs și înțelegerea să apară. Modalitatea prin care se produce înțelesul prin interacțiunea dintre text, cultură, referent este domeniul de studiu al semioticii.

Comunicare interpersonală (comunicare față-în-față)* Comunicarea dintre oameni care este nemediată de tehnologii media.

Comunicarea nonverbală* Comunicarea dintre oameni prin folosirea altor mijloace decât cele verbale. Ea derivă din următoarele surse: contactul vizual, gura, postura, gesturile, orientarea corpului, distanța corporală, mirosul, pielea, părul, îmbrăcămintea, spațiul.

Context* Termen care trimite la trăsăturile imediate și specifice ale unei situații sociale sau ale unui mediu care înconjoară o anumită interacțiune sau un schimb de comunicare.

Cultura de schimb* apare la intersectarea a două culturi într-un spațiu tampon în care acestea se separă mereu, dar se și amestecă.

Efecte* Termen care se referea în mod tradițional la impactul și consecințele directe presupuse ale mesajelor mass-media asupra indivizilor.

Emoțiile* au fost definite în psihologie ca fenomene afective intense însoțite de manifestări corporale, de ordin vegetativ (modificări circulatorii sau secretorii) și de ordin motor. Ele sunt provocate într-o mare măsură de un stimulent nemijlocit și sunt strâns legate de activitatea centrilor nervoși subcorticali. Principalele emoții calificate ca atare sunt: *uimirea, bucuria, tristețea, frica, mânia*.

Enunț* Este unitatea minimală cu care operează pragmatica și reprezintă un produs al acțiunii de comunicare, de ordin propozițional sau textual.

Expresia fizionomiei* înseamnă ansamblul trăsăturilor morfologice înțelese ca semne ale însușirilor psihice. În acest sens, se vorbește despre o expresie a figurii: *veselă, tristă, răutăcioasă, inteligentă* etc.

Expresii faciale micromomentane* Reacții afective de durată extrem de mică, inobservabile de cele mai multe ori chiar de emițătorii. (Haggard și Isaac, 1966)

Feedback* Termen din cibernetică, în prezent asociat îndeaproape cu modelele și teoria comunicării. Se presupune că reprezintă procesul prin care reacția decodului la un mesaj este transmisă înapoi spre cel ce codifică. A devenit ulterior instrumentul prin care emițătorul cunoaște modul în care a fost recepționat mesajul.

Fenomenele mimice accesorii*: mimica atitudinilor, mersului și scrisului, ca și mimica vocală.

Fizionomie* Ansamblul trăsăturilor figurii.

Fiziognomonie* Pseudoștiința care s-a ocupat cu interpretarea formelor figurii, prin prisma însușirilor psihice și a trăsăturilor de caracter.

Funcție expresivă* În clasificarea lui Jakobson corespunde mesajelor prin care subiectul afirmă sau arată o stare a lumii sale proprii, al cărei unic judecător este el însuși și care scapă astfel verificării.

Funcție fatică sau impresivă (de semnalizare)* După Jakobson, desemnează toți operatorii de contact într-o relație interlocutivă; un mesaj fatic vizează întâi de toate punerea în relație și menținerea optimă a acesteia.

Funcția-semn* reprezintă, după Umberto Eco, corelația dintre două funcție. „Avem de-a face cu o funcție-semn atunci când o expresie este corelată cu un conținut, iar ambele elemente corelate devin funcție ale corelației.” „O funcție-semn se instituie atunci când două funcție (expresia și conținutul) intră într-o corelație reciprocă: dar același funcțiv poate intra în corelație și cu alte elemente devenind astfel un funcțiv diferit, care dă naștere unei alte funcții-semn”. (Umberto Eco, *O teorie...*, pp. 56-57).

Icon/iconic * Tip de semn în care se regăsește o asemănare fizică sau perceptuală marcată între semnificant și lucrul/acei ceva pe care-l înlocuiește. Termenul este folosit de semiotică și de științele comunicării.

Indice * Termen folosit de semiotica lui Peirce pentru o categorie de semne. Un indice este un semn legat de obiectul lui, fie întâmplător, fie existențial – apare ca o parte a obiectului la care se referă (vezi fumul ca indice al focului, un mârâit, ca indice al furiei etc.).

Kinezică * Studiul mișcărilor și gesturilor.

Laitmotivul mimic* reprezintă forma individuală a unei expresii de ordin afectiv sau ideativ (bucurie, tristețe, anxietate, dezgust, dispreț) care apare ca o constantă în raport cu restul modalităților expresive. Această constantă poate fi recunoscută și ca o nuanță particulară a expresiilor deosebite, reprezentând în ultimă analiză rezultatul tendinței de sistematizare individuală a mișcărilor expresive. Sistematizarea mișcărilor este, astfel, unul din principalii factori ai aspectului individual al fizionomiei, alături de caracterele de construcție, de ordin static, studiate cu preferință sau exclusiv de antropologie.

Mesaj* Ceea ce este transmis în procesul comunicării; mijloacele prin care emițătorul influențează receptorul. Este văzut ca un nucleu informațional care există și înainte de codificare și după codificare: codificarea translatează acest mesaj într-o formă în care poate fi transmis, în vreme ce decodarea îl traduce înapoi, în starea lui originală (cu condiția ca atât codificarea, decodificarea, cât și transmisia să aibă eficiența maximă).

Metalimbaj* Limbaj despre limbaj sau, mai comun, un mod de a vorbi/scrie/gândi despre texte sau despre acte discursive. Metalimbaj considerat în sensul larg, neutru, ca limbaj al descrierii, dar și în sens mai restrâns ca un limbaj propriu descrierii semiotice (mimice). În cazul nostru metalimbajul este privit ca subcod actualizat de receptor pentru a conștientiza caracteristicile unui limbaj dat.

Mimică * Mimica este reprezentată de mișcări ale mușchilor feței cu semnificație expresivă sau comunicantă, la care pot participa, într-o măsură mai mică, și alți mușchi ai extremității cefalice. Fața este suportul mimice, participând la expresivitate prin conformația și aspectul său. Semnificația se realizează cu aportul altor două componente nonverbale: contactul vizual sau privirea și paralimbajul.

Mimica de imitație* cuprinde acel domeniu vast al fenomenelor expresive care reprezintă imitația expresiilor emoționale spontane, ale figurii sau corpului, alcătuite din fenomene motorii sau secretorii, precum și transpunerea acestora în domeniul sentimentelor și ideilor. Regulile comportamentului în societate impun anumite expresii convenționale care sunt imitații, mai mult sau mai puțin reușite, ale unor expresii spontane. Surâsul politeții, expresia atenției, mimica veselă sau tristă de susținere, de exemplu, sunt expresii frecvent întâlnite în relațiile obișnuite, făcând parte din obligațiile elementare ale politeții.

Mimica de transpunere* folosește reacțiile motorii ale simțurilor la o excitație directă. Mișcările buzelor și ale limbii, legate de senzațiile gustative (dulce, amar, acru), sunt transpuse în domeniul proceselor afective care poartă metaforic acest nume și, împreună cu mișcările narinelor, legate de senzațiile olfactive, plăcute sau neplăcute, produc o gamă expresivă cu o mare extensiune și cu mari

posibilități de nuanțare (vezi *privire acră, zâmbet amar, privire dulce*; vezi și sinestezia).

Mimica metaforică* este alcătuită din simboluri, cu ajutorul cărora pot fi exprimate, într-un mod foarte nuanțat, sentimentele și ideile abstracte (vezi inteligența, prostia, uimirea, atenția). Ea utilizează mișcările feței, ale capului sau corpului și, în special, mișcările membrelor superioare. De cele mai multe ori aceste mișcări sunt combinate, cu predominanța unora sau altora. Distincția dintre o mimică afectivă, ținând de mișcările feței și o mimică reprezentativă alcătuită din gesturi, are o valoare relativă. Mișcările feței sunt mai puțin apte de a exprima abstracțiunile și mai bogate în expresii afective, în timp ce gesturile exprimă mai ușor reprezentările și ideile. Simbolurile pot interfera cu imitațiile și transpunerile.

Paradigmă* Set de unități din care una poate fi aleasă pentru a se combina cu unități din alte paradigme, formând o sintagmă (adică o combinație de unități într-un întreg dotat cu semnificație). Lingvisticele saussuriene argumentează că toate limbajele și codurile sunt construite pe cele două dimensiuni: paradigmatică și sintagmatică.

Paralimbaj* Comunicarea bazată pe rostiri vocale, dar nu verbale. Tipurile de paralimbaj identificate cel mai adesea sunt: intonația, ritmul, timbrul, volumul.

Percepție* Conștientizarea inițială a unei activități senzoriale; proces care implică conștientizarea și interpretarea unor stimuli sau evenimente înconjurătoare.

Semantică* Studiul înțelesului dintr-o perspectivă lingvistică. Semantica are ca scop analiza și explicarea felului în care înțelesurile sunt exprimate prin limbaj.

Semn* Un semn posedă trei caracteristici esențiale: trebuie să aibă o formă fizică, trebuie să se refere la altceva decât la sine și trebuie să fie recunoscut și folosit de oameni ca semn. Saussure a divizat semnul în cele două elemente constitutive ale sale: semnificantul și semnificatul. Peirce propune trei tipuri de semne: indici, iconi și simboluri.

Semnificare* Ori de câte ori, pe baza unor reguli subiacente ceva materialmente prezent în raza de percepție a destinatarului ține locul la altceva, se realizează o semnificare.

Sinestezie* Fenomenul care se petrece când simțurile (analizatorii senzoriali) interacționează, producând senzații mai tari și mai complexe. Acționează mai ales la nivelul senzorialor vizuali și auditivi, dar potențarea se poate sprijini și pe senzorii tactili sau gustativi (vezi *privire aspră, rictus amar, vorbe dulci, privire glacială* etc.).

Simbol* În principiu, un semn, un obiect sau un act care stă în locul a ceva, în virtutea unui acord între membrii culturii care îl folosesc.

Simbolurile motorii* traduc deosebiri calitative legate de reprezentările noastre spațiale. Distincția dintre centru și periferie, dintre profund și superficial, între bază și vârf, găsește o expresie motorie simbolică în direcția pe care o au gesturile sau mișcărilor corpului.

Sintagmă * O combinație de unități alese din niște paradigme pentru a forma un întreg cu semnificație.

Zvonurile* sunt discursuri neoficiale și neacreditate, rezultat final al informației neverificate care s-a dezvoltat, după un număr de etape, într-un sistem de comunicare. Pe măsură ce informația este trecută de la un stadiu la altul, apare adesea o *distorsionare a mesajului*, în ceea ce privește acuratețea. Trăsătura esențială a zvonurilor este că receptorul informației nu este conștient de inacuratețea informației și încearcă să o transmită mai departe în rețeaua socială. După un număr de distorsiuni, produsul poate, bineînțeles, să difere în mod semnificativ de cel original. Pierderea selectivă de informație, în timp, poate fi atribuită proceselor cognitive asociate cu *percepția, atenția, memoria și construirea schemelor*. (Apud **CF**).

ABSTRACT

This work aims at describing and categorizing the Romanian linguistic terms about anthropological features of physiognomy (including stable and acquired characteristics), active facial expressions, and paralanguage. The impact of mimic and paralanguage upon the person who receives the message during the process of communication triggers an impressively extensive linguistic inventory.

Our approach starts from the idea that any kind of human communication builds its significance as a mnemotechnical process in which verbalization has the most important role, no matter whether the verbal code is used in the actual construction of the message which, in its turn, is sent through the adequate channel, or whether we speak about the re-construction of mixed or non-verbal messages through translations from one code into another during the process of reception (decoding, interpretation and understanding).

Thus, although scientific approaches to this matter claim that the non-verbal channels have an importance of 60% in the process of communication, the meaning created in the mind of the person receiving the message is due exclusively to the verbal element. Knowing the possibilities offered by language to translate the non-verbal code, one can substantially contribute to the optimization of communication, the solving of conflicts and the elimination of the barriers connected with the process of coding or decoding the message.

SIGLE ȘI ABREVIERI

adj. = adjectiv

adv. = adverb

bg. = bulgar

CF = *Concepte fundamentale...* (vezi bibliografia)

DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române* (vezi bibliografia)

DGLR = *Dicționarul general al limbii române* (vezi bibliografia)

DLRM = *Dicționarul limbii române moderne* (vezi bibliografia)

DN = *Dicționar de neologisme* (vezi bibliografia)

EDP = Editura Didactică și Pedagogică

EP = Editura Politică

EȘE = Editura Științifică și Enciclopedică

expr. = expresie

fam. = familiar

fig. = figurat

lat. = latin

loc. = locuțiune

peior. = peiorativ

pers. = persoană

prep. = prepoziție

stil. = stilistic

subst. = substantiv

ȘAL = *Dicționarul general de Științe. Științe ale limbii* (vezi bibliografia)

INDEX

Atributele mimice în paradigma fizionomiei Georgeta Corniță

	F
A	Felecan, 170
Avram, 10	Fonagy, 35
Anghel, 42	Friesen, 21, 41
	G
B	Ghițescu, 9, 11, 17, 19, 20, 22, 24, 26, 27, 28, 32, 40, 42, 43, 44, 168, 169, 170
Baron, 40	Greimas, 11
Barthes, 14	
Bateson, 15	
Berne, 26	
Birdwhistell, 14	
Birkenbihl, 35	
Bougnoux, 15, 17, 18	H
Byrne, 40	Haggard, 10
	Haidt, 41
C	Hellpach, 22
Chelcea, 33, 41, 42, 169, 171	I
Cioc, 32	Ioan, 10, 11
Coman, 169	Isaac, 10
Comiță, 10, 44	Ivan, 42, 171
Coșeriu, 42, 171	
	J
D	Jakobson, 13
da Vinci, 26	Josien, 14, 21
Dragomir, 41	
Du Marsais, 14	
	K
E	Keltner, 41
Eco, 8, 36, 42	Kirkpatrick, 41
Ekman, 21, 41, 42	Knapp, 44
Enătescu, 26, 32, 44	

Georgeta Corniță *Atributele mimice în paradigma
fizionomiei*

M

Mahl, 35
Marcus, 169
Moreau, 13

W

Wren, 14, 21

O

Osgood, 21

P

Péladan, 26
Piderit, 43
Popescu-Neveanu, 40
Prutianu, 8, 13, 14, 21, 26,
32, 35, 36, 44, 169

R

Rodin, 17, 19
Romedea, 10
Rosa, 28
Roșca, 18, 44
Roventă-Frumușani, 14
Rujoiu, 41

S

Schellenberg, 441
Schulze, 35
Sebeok, 42
Stankiewicz, 35
Sullivan, 41

T

Trager, 35

CUPRINS

I. INTRODUCERE	5
NOTE	7
 II. ATRIBUTELE MIMICE ÎN PARADIGMA FIZIONOMIEI	 13
1. <i>Considerații generale</i>	13
2. <i>Caracterele antropologice sau trăsăturile stabile ale figurii</i>	23
3. <i>Expresia activă sau expresia afectiv-ideativă a figurii</i>	26
4. <i>Atributele privirii</i>	32
5. <i>Atributele vocii</i>	34
NOTE	40
 III. LINGVISTICA TRĂSĂTURILOR STABILE.	
LINGVISTICA EXPRESIEI ACTIVE	45
1. <i>Repere în structura paradigmatică a atributelor mimice</i>	45
1.1. <i>Sintaxa „dinamică”</i>	45
1.2. <i>Sintaxa „descriptivă”</i>	47
2. <i>Termeni și atribute</i>	51
Cap	52
Față	61
Frunte	87
Ochi	96
Privire	111
Sprâncene	129
Gene, pleoape	132
Nas	135
Gură	142
Buză	148
Bărbie	155
3. <i>Paralimbajul</i>	161
Voce	161
NOTE	168
 BIBLIOGRAFIE	 172
DICȚIONAR DE TERMENI	181
ABSTRACT	187
SIGLE ȘI ABREVIERI	188
INDEX	189

**Tehnoredactare și corectură: Georgeta Corniță
Redactor de carte: Oana Ștefana Mitrea**

Georgeta Corniță: prof. univ. dr. la
Universitatea de Nord din Baia Mare.

Autor al volumelor:

*Metodica predării și învățării limbii și literaturii
române* (1993), *Manual de stilistică* (1995),
*Paradigme ale expresivității în lirica populară
nerituală din Maramureș* (1997), *Fonetica
integrată* (2000, 2001), *Dialogul în paradigma
comunicării* (2001), *Studiul mimicii.
Perspective interdisciplinare* (2005, 2006)

*„De-abia ajunși în fața lui Voltaire: Ce minune! exclamă maestrul.
Este personificarea malițiozității. Privirile ușor piezișe par să pândească
un adversar. Nasul ascuțit seamănă cu cel al unei vulpi, pare că se
răsucesce spre a adulmeca în dreapta și în stânga abuzurile și situațiile
ridicole; îl vezi palpitând. Dar gura! Ce capodoperă! Este încadrată de
două cute ironice, parcă rumegă cine știe ce sarcasm. O față bătrână
foarte șireată, iată impresia produsă de acest Voltaire totodată atât
de vioi, de firav și de puțin bărbat. Și după câteva momente de
contemplare: ochii aceștia! Încă o dată... sunt diafani, sunt luminoși!”*
(Rodin)

*O transpunere... Dintr-un plan în altul. O dată, omul real, apoi
expresia plastică și, la sfârșit, descrierea prin cuvinte.
O iluzie potrivit căreia ceva este la început și ceva la sfârșit... De fapt
toate coexistă în expresia finală care înseamnă iluzia cunoașterii omului...*

ISBN (10) 973-8133-79-3

ISBN (13) 978-973-8133-79-3